

T.C
KIRKLARELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

**XIX. YÜZYIL ŞAİRİ RIF‘AT MEHMED KARSLI DÎVÂNI
(İNCELEME-METİN)**

AKIN AKINCI

TEZ DANIŞMANI:
Yard. Doç. Dr. Erdoğan TAŞTAN

Temmuz-2015

T.C
KIRKLARELİ ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Yüksek Lisans Programı öğrencisi Akın Akıncı'nın "XIX. Yüzyıl Şairi Rıf'at Mehmed Karlı Dîvânı (İnceleme-Metin)" başlıklı tezi 05/08/2015 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca, değerlendirilerek kabul edilmiştir.

Yard. Doç. Dr. Cengiz Ceylan
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

Bu tezin Yüksek Lisans derecesi elde etmek için gerekli olan koşulları sağladığını onaylıyorum.

Doç. Dr. Secaattin TURAL
Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Başkanı

Bu tezi okuyarak içerik ve nitelik açısından incelediğimizi ve Yüksek Lisans derecesi almak için yeterli olduğunu onaylıyoruz.

Yard. Doç. Dr. Erdoğan TAŞTAN
Tez Danışmanı

Jüri Üyeleri;

Yard. Doç. Dr. Erdoğan TAŞTAN Kırklareli Üniversitesi.

Yard. Doç. Dr. Niyazi ADIGÜZEL Kırklareli Üniversitesi.

Yard. Doç. Dr. Mehdi GENÇELİ Marmara Üniversitesi.

Tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde bizzat elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada özgün olmayan tüm kaynaklara eksiksiz atıf yapıldığını, aksinin ortaya çıkması durumunda her türlü yasal sonucu kabul ettiğimi beyan ediyorum.

Akın AKINCI

..../..../.2015

ÖZ

XIX. YÜZYIL ŞAİRİ RIF'AT MEHMED KARSLI DÎVÂNİ (İNCELEME-METİN)

Akıncı, Akın

Yüksek Lisans, Türk Dili ve Edebiyatı

Tez Yöneticisi: Yard. Doç. Dr. Erdoğan Taştan

Temmuz 2015

Bu çalışma, XIX. yüzyılda yaşamış Rıf'at mahlaslı, Rıf'at Mehmed Karslı'nın şuan ki bilgilerimize göre elimizdeki tek eseri olan Dîvân'ının şekil ve muhteva açısından incelemesini ve transkripsiyonlu metnini içermektedir. XIX. yüzyıl, Osmanlı Devleti'nin sosyal, siyasal ve kültürel anlamda büyük değişimler yaşadığı bir dönemdir. Türk edebiyatı alanında günümüze kadar yapılan çalışmalar genellikle zirvedeki şairler ve eserleri üzerinde yoğunlaşmıştır. Mevcut tezkirelerde adları yer alan ya da yer almayan pek çok şairin eserlerinin de incelenerek, edebiyat tarihimize kazandırılması gerekmektedir. Bu amaçla Rıf'at mahlaslı şairimizin Dîvân'ı araştırma ve inceleme konusu olarak seçilmiştir.

Bu çalışmada, Rıf'at Mehmed Karslı'nın elimizde tek nüshası olan Dîvân'ını ilmî usullerle ortaya koymayı hedefledik. Çalışmamız dört ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde, Rıf'at Mehmed Karslı'nın yaşadığı dönem olan XIX. yüzyılın sosyal, idârî ve edebî ortamının genel özelliklerini belirtmeye çalıştık. İkinci bölümde Rıf'at Mehmed Karslı'nın hayatına, edebî kişiliğine ve eserlerine âit bilgilere yer verdik. Bu konuda Talât Aksoy'un Doğuş Dergisinde yayımlanmış olduğu makaleden yararlanmakla birlikte, şairin Dîvân'ından elde etmiş olduğumuz bilgilerden de faydalandık. Üçüncü bölümde Dîvân'ı ana hatlarıyla şekil ve muhteva açısından incelemeye çalıştık. Dördüncü bölümde Dîvân'ın elimizdeki

yazmasında yer alan dil ve imlâ özelliklerini genel hatlarıyla belirtmeye çalıştık ve Dîvân'ın transkripsiyonlu metnini verdik.

Anahtar Kelimeler: Dîvân Edebiyatı, Rıf'at Mehmed Karslı, Dîvân

ABSTRACT

DIVAN OF RIF'AT MEHMED KARSLI WHO ONE OF OF 19TH
CENTURY
(REVIEW-TEXT)

Akıncı, Akın

Master of Arts, Turkish Language and Literature

Supervisor: Assistant Professor Erdoğan Taştan

July 2015

This study, XIX.-Rif'at pseudonym-century, examines the Dîvân of Karslı Mehmet Rif'at's the only work we have based on our current knowledge in terms of content and form and also includes the transcribed text. In the nineteenth century, the Ottoman Empire's social, political and cultural context experienced a period of great change. Studies carried out to date in the area of Turkish literature have generally focused on the poet and his works at the summit. Also examined the available biographical names included or not included in many of the poet's works should be introduced to our literary history. For this purpose; Rif'at pseudonym was chosen as the subject of our research and analysis of Dîvân poet.

In this study, we have the Karslı Mehmet Rif'at we aim to demonstrate the scientific methods with a single copy of the court martial. Our work consists of four main sections. In the first part, Karslı Mehmet Rif'at lived period XIX. century social, we have tried to indicate the general characteristics of administrative and literary environment. In the second part Karslı Mehmet Rif'at's life, personality and literary works have given information descend to the ground. Although the use of the article which was published in the Journal of the Birth of Aksoy Talat about it, we benefit from the information we have obtained from the poet's court martial. The

third section outlines the ways in Dîvân and tried to examine in terms of content. We have tried in the court martial of the fourth chapter, where we have areas of language and spelling abilities in writing specifying the general court martial and gave the transcribed text.

Key Words: Dîvân Poetry, Rif'at Mehmed Karslı, Dîvân

ÖNSÖZ

Edebiyat tarihi, öncelikle eseri malzeme olarak ele almaktadır. Dolayısıyla bilimsel olarak bir Türk edebiyatı tarihi oluşturabilmek için, bu tarih içinde yer alan şair ve yazarların oluşturmuş oldukları eserleri bilimsel kriterlere uygun bir şekilde ortaya koymak gerekmektedir. Türk edebiyatı alanında günümüze kadar yapılan çalışmalar genellikle zirvedeki şairler ve eserleri üzerinde yoğunlaşmıştır. Mevcut tezkirelerde adları yer alan ya da yer almayan pek çok şairin eserlerinin de incelenerek, edebiyat tarihimize kazandırılması gerekmektedir. Bu amaçla Rıf'at mahlaslı şairimizin Dîvân'ı araştırma ve inceleme konusu olarak seçilmiştir.

Rıf'at Mehmed Karlı'nın bilinen tek eseri olan Dîvân'ının tek nüshası Milli Kütüphâne'de mevcuttur. Yapılan araştırmalar sonucunda şairin hayatı ve eserleri hakkında tezkirelerde ve XIX. yüzyıl dönemi dîvân şiirini ihtivâ eden kaynaklarda bir bilgiye ulaşılamamıştır. 1940 yıllarında Kars'ta Vakıflar Müdürlüğü görevini sürdüren şairin oğlu Talât Aksoy'un Doğuş Dergisi'nde yayımlanmış olduğu makale vasıtasıyla şair hakkında önemli bilgilere ulaştık. Talât Aksoy'un hatırında kalan beyitlerin şairin Dîvân'ında yer almadığını tespit ettik; fakat Dîvân'ı incelediğimizde Aksoy'un şair hakkında belirttiği bilgilerin doğruluğundan emin olduk.

Tezimiz dört ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde, Rıf'at Mehmed Karlı'nın yaşadığı dönem olan XIX. yüzyılın sosyal, idârî ve edebî hayatının genel özelliklerini belirtmeye çalıştık. İkinci bölümde Rıf'at Mehmed Karlı'nın hayatına, edebî kişiliğine ve eserlerine dair bilgilere yer verdik. Bu konuda Talât Aksoy'un Doğuş Dergisinde yayımlanmış olduğu makaleden yararlanmakla birlikte, şairin Dîvân'ından elde etmiş olduğumuz bilgilerden de faydalandık. Üçüncü bölümde Dîvân'ı ana hatlarıyla şekil ve muhteva açısından incelemeye çalıştık. Dördüncü bölümde Dîvân'ın elimizdeki yazmasında yer alan dil ve imlâ özelliklerini genel hatlarıyla belirtmeye çalıştık ve Dîvân'ın transkripsiyonlu metnini verdik.

Bu çalışmamızla dîvân şiirinin son dönemine âit bir şairinin hayatını ve Dîvân'ını tespit etmekle kültür ve edebiyat tarihimize küçük de olsa bir katkıda bulunmuş olduk.

Bu çalışmanın her aşamasında bana değerli bilgi ve tecrübeleriyle yol gösteren ve bu noktada hiçbir zaman yardımlarını esirgemeyen değerli danışman hocam Yard. Doç. Dr. Erdoğan TAŞTAN'a teşekkürlerimi bir borç bilirim. Ayrıca her zaman desteklerini benden esirgemeyen Yard. Doç. Dr. Şerife UZUN'a, Doç. Dr. Ozan YILMAZ'a ve Yard. Doç. Dr. Kaan YILMAZ'a teşekkür ederim.

Akın Akıncı
Temmuz, 2015
Kırklareli

Aileme...

İÇİNDEKİLER

BEYAN.....	iii
ÖZ.....	v
ABSTRACT.....	vii
ÖNSÖZ.....	ix
KISALTMALAR.....	xv
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

RIF‘AT MEHMED KARSLI‘NIN YAŞADIĞI DÖNEMİN GENEL ÖZELLİKLERİ	3
1.1.19. Yüzyılın Sosyal ve İdarî Görünümü	3
1.2. 19. Yüzyılın Edebî Görünümü	7
1.3. 19. Yüzyıl Dîvân Edebiyatına Genel Bakış	11

İKİNCİ BÖLÜM

RIF‘AT MEHMED KARSLI‘NIN HAYATI VE EDEBÎ KİŞİLİĞİ....	19
2.1. Hayatı	19
2.2. Edebi Kişiliği	20
2.3. Eserleri	22

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

RIF‘AT MEHMED KARSLI DÎVÂNI‘NIN İNCELENMESİ.....	25
3.1. Dîvân‘ın Şekil Yönünden İncelenmesi	25
3.1.1. Nazım Biçimleri	25
3.1.1.1. Tek kâfiyeli olanlar	25
3.1.1.1.1. Gazel	25
3.1.1.1.2. Müstezâd	27

3.1.1.1.3. Kıt‘a.....	28
3.1.1.2. Ayrı kâfiyeli olanlar	28
3.1.1.2.1. Mesnevî.....	28
3.1.1.3. Musammatlar.....	28
3.1.1.3.1. Şarkı	28
3.1.1.3.2. Muhammes.....	28
3.1.1.3.3. Müseddes	28
3.1.1.3.4. Müsebba‘	29
3.1.1.3.5. Tercî-bend	29
3.1.1.4. Koşma	29
3.1.2. Nazım Türleri.....	29
3.1.2.1. Tevhîd	29
3.1.2.2. Münâcât.....	29
3.1.2.3. Na‘t.....	30
3.1.2.4. Medhiye.....	31
3.1.2.5. Mersiye.....	31
3.1.2.6. Nasihatnâme	32
3.1.2.7. Bahariyye	32
3.1.3. Kâfiye ve Redif	32
3.1.4. Vezin	37
3.2. Dîvân’ın Muhteva Yönünden İncelenmesi	37
3.2.1. Aşk	37
3.2.2. Din ve Tasavvuf	41
3.3. Dîvân’ın Dil ve Üslûp Özellikleri.....	47
3.3.1. Kelime Kadrosu	47
3.3.2. Deyimler ve Atasözleri	48
3.3.3. Edebî Sanatlar	50
3.3.3.1. Telmih	51
3.3.3.2. Tenâsüp	54
3.3.3.3. Hüsn-i talil.....	55
3.3.3.4. İstifhâm	55

3.3.3.5. Tezat.....	55
3.3.3.6. İrsal-ı mesel.....	56
3.3.3.7. Tekrir.....	56
3.3.3.8. Nidâ.....	56
3.3.3.9. Teşbih.....	57
3.3.3.10. İstiâre.....	57
3.3.3.11. Teşhis.....	58
3.3.3.12. İntak.....	58
3.3.3.13. İktibas.....	58
3.3.3.14. Mübâlağa.....	59

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

METİN.....	61
4.1. Metnin Transkripsiyon ve İmlâsında İzlenen Yol.....	61
4.1.1. Türkçe Bazı Ekler ve Kelimelerin İmlâsı.....	62
4.1.1.1. Ekler.....	62
4.1.1.2. Kelimeler.....	65
4.1.2. Arapça ve Farsça Bazı Ek, Kelime ve Terkiplerin İmlâsı.....	65
4.1.2.1. Eklerin imlâsı.....	65
4.1.2.2. Kelimelerin imlâsı.....	66
4.1.2.3. Terkipler.....	67
4.1.3. Teknik Özellikler.....	67
4.2. Transkripsiyon Tablosu.....	70
4.3. Transkripsiyonlu Metin.....	71
SONUÇ.....	171
KAYNAKÇA.....	173

KISALTMALAR

bkz.	: bakınız
C.	: Cilt.
G.	: gazel
haz.	: hazırlayan
Hz.	: Hazret-i
K.	: koşma
Mes.	: mesnevî
Muh.	: muhammes
Müs.	: müseddes
Müseb.	: müsebba‘
Müst.	: müstezâd
nr.	: numara
ö.	: ölümü
S.	: sayı.
s.	: sayfa.
ss.	: sayfalar arası.
Ş.	: şarkı
Tb.	: tercî-bend
T.	: tarih
vb.	: ve benzeri
yy.	: yüzyıl

GİRİŞ

Çalışmanın Konusu: Çalışmamız konu itibarıyla XIX. yüzyıl dîvân şairlerinden Rıf'at mahlaslı Rıfat Mehmed Karslı'nın günümüze ulaşan tek eseri Dîvân'ının transkripsiyonlu metnini ve incelemesini içermektedir. Çalışmamız hakkında daha somut değerlendirmelerde bulunulabilmesi için öncelikle XIX. yüzyılın siyasî, sosyal ve edebî hayatı hakkında bilgi vermeye çalıştık. Bu bilgiler, bize şairin hayatı ve edebî kişiliğinin değerlendirilmesi noktasında ışık tuttu. Sonrasında şairin edebî kişiliğinin ve sanat anlayışının nasıl şekillendiğini, buna bağlı olarak o dönemin edebiyat dünyasını ve oluşmaya başlayan diğer edebî etkileşimleri belirtmeye çalıştık. Rıf'at Mehmed Karslı'nın edebî kişiliğinin ve Dîvân'ının daha doğru bir şekilde değerlendirilebilmesi için kaynaklardan elde ettiğimiz bilgilerin yanında, bizzat Dîvân'ından da elde ettiğimiz bilgilere de yer verdik. Ayrıca müstakil olarak Dîvân'ın biçim ve içerik bakımından incelemesini yapmaya çalıştık.

Çalışmanın Önemi: Yaptığımız bu çalışmanın önemi öncelikle bilim dünyasına yeni bir eserin kazandırılmış olmasıdır. İlk defa Latin harflerine aktarılan ve gün ışığına çıkarılan bu eserin özelde eski Türk edebiyatı alanındaki çalışmalara, genelde ise bütünüyle Türk edebiyatı ve kültürüne katkıda bulunacak olması önemini de ortaya koymaktadır.

Çalışmanın Amacı: Klâsik Türk Edebiyatı, asırlarca dünyada hâkimiyet kurmuş olan Osmanlı medeniyetinin önemli bir parçasıdır. Bu bağlamda Klâsik Türk Edebiyatının araştırılması Türk ve dünya tarihi bakımından da önem arz etmektedir. Ancak bunun yapılabilmesi için öncelikle bu edebiyata âit olan eserlerin sağlıklı bir şekilde tespit edilip ortaya konması ve genel tarih, kültür ve edebiyat içerisinde değerlendirilmeye hazır hâle getirilmesi gerekmektedir. İşte biz bu çalışmamızda Klâsik Türk Edebiyatının son dönemi olan XIX. yüzyılda yaşamış bulunan Rıf'at Mehmed Karslı'nın Dîvân'ının transkripsiyonlu metnini ve incelemesini

ortaya koyarak bu dönemin edebiyatının tespitine kısmen de olsa katkı sağlamayı amaçladık.

Çalışmanın Yöntemi: Çalışmamızı yaparken şairin hayatıyla ilgili bilgileri Talât Aksoy'un Doğuş Dergisinde yayımlamış olduğu “*Rıf‘at Efendi, Hayatı ve Eserleri*” başlıklı makaleden ve Rıf‘at Mehmed Karşlı Dîvânı’ndaki şiirlerden edindik. Bu iki kaynaktan faydalanmak suretiyle şairin hayatını ve edebî kişiliğini ortaya koymaya çalıştık. Daha sonra da ilmî yöntemler çerçevesinde söz konusu dîvânın transkripsiyonlu metnini ortaya koyduk. Bütün bunları yaparken faydalandığımız eserlerin künyesini “*kaynakça*” bölümünde vermeyi uygun bulduk. Çalışmamızın sonunda eser ve şairle ilgili genel değerlendirmelere “*Sonuç*” başlığı altında yer verdik. Çalışmamızı yaparken bilimsel ahlakın gerektirdiği şekilde nesnel olmaya özen gösterdik.

1. BÖLÜM

RIF‘AT MEHMED KARSLI‘NIN YAŞADIĞI DÖNEMİN

GENEL ÖZELLİKLERİ

1.1.19. Yüzyılın Sosyal ve İdârî Görünümü

XVIII. yüzyılda geçmişteki gücünü kaybeden ve cephelerde başarısızlığa uğrayan orduya yeni bir ivme kazandırabilmek için Batı'nın bilgi ve tekniğini alma yönünde görülen ıslahât ve yenileşme hareketleri XIX. yüzyılda kendini yoğun olarak hissettirmiştir. XIX. yüzyıl sosyal ve idârî hayatına doğru bir bakış açısıyla bakabilmemiz için önceki yüzyılları dikkatlice incelememiz gerekmektedir.

XV. yüzyıl Osmanlı Devleti'nin gelişme devridir. Yeni toprakların kazanımıyla siyasî anlamda genişleyen devlet, uzun süredir yaşanan kargaşalara ve siyasî bölünmelere son vererek Fatih Sultan Mehmet devrinde İstanbul'un feth edilmesiyle birlikte Trakya ve Anadolu'da merkeze bağlı, sağlam temeller üzerine oturan güçlü bir siyasî birlik oluşturmuştur. Bunu yanı sıra sosyal ve fen bilimleri alanında pekçok eğitim ve öğretim faaliyetinin temelleri atılmıştır.

XVI. yüzyılda Osmanlı Devleti güçlü padişahların idâresinde büyüme ve gelişmesini sürdürerek büyük bir imparatorluk hâline gelmiştir. Bu yüzyılda siyasî gelişmelerin yanısıra Devlet'in bütün müesseselerinde de gelişmeler olmuştur. İdârî teşkilatlanmada bazı değişikliklere gidilerek özellikle Kanunî Sultan Süleyman devrinde kanunlar, devrin gelişen siyasî ve sosyal hayatına göre yeniden şekil almıştır.

XVII. yüzyıl Osmanlı tarihinde sosyal, iktisadî, askerî ve siyasî alanlarda büyük değişimlerin görüldüğü bir dönemdir. Asrın başında en geniş sınırlarına ulaşan Osmanlı Devlet'i, asrın sonunda tabii sınırlarına çekilerek Batı'da Tuna'nın güneyine kadar gerilemek zorunda kalmıştır. Geçmiş asırlardaki parlak başarıların görülmediği bu dönemde, Osmanlı Devlet'i siyasî ve sosyal yönlerden duraklama dönemine girmiş, devlet

teşkilatı, askerî yapı ve iktisadî yönlerden ise büyük sarsıntılar geçirmiştir. (Şentürk ve Kartal, 2009: 408)

XVIII. yüzyıl Osmanlı Devleti için bir dönüm noktası olmuştur. Siyasî ve sosyal alanlarda büyük sarsıntılar geçiren devlet, hâlihazırda bulunan kurumlarına şüphe ile bakmaya başlamış; fakat siyasî ve sosyal anlamda ihtiyaçlarına cevap veremeyen yapılanmasına bir alternatif de oluşturamamıştır. Ülkenin toprak bütünlüğünü abluka altına alan devletlerle mücadele etme zorunluluğu, siyasî, sosyal, iktisadî ve askerî alanlarda değişime uğramayı gerekli kılmıştır. Bu nedenler sonucunda klişeleşen yönetim anlayışı değişmeye başlamış ve nasırlaşan zihniyetlerde değişime uğrama ihtiyacı kendini fazlasıyla hissettirmiştir. XVIII. yüzyılın en önemli sorunu Karlofça Antlaşmasıyla kaybedilen topraklardır. Devlet bu sırada sadece toprak kaybına uğramamış ayrıca da itibarî kayıplarla da karşı karşıya kalmıştır. Bunun sonucunda zedelenen itibarını geri kazanmak isteyen Osmanlı Devleti, bu olumsuz durumlardan kurtulup eski güçlü günleri geri getirmek adına tedbirler almaya başlamıştır. Temeşvar ve Belgrat'ın düşmesinden sonra imzalanan Pasarofça Antlaşması'yla fetih politikası terkedilmiş, siyasî ve askerî anlamda savunma politikası benimsenmiştir. Hükümdarlık oteritesinin sarsıldığı ve saltanat kurumunun açıkça tartışılmaya başlandığı bu dönem birçok yeniliği de beraberinde getirmiştir. Lale Devri olarak da ifade edilen bu dönemde açılan matbaa, kurulan çini ve kumaş fabrikaları bu yeniliklere öncülük etmiştir.

XIX. yüzyıl Batı'nın bilgi ve tekniğini elde etme yönünde gerçekleştirilmeye çalışılan ıslahât hareketlerinin yoğun bir şekilde hissedildiği dönemdir. 1826'da yenileşme sürecinin önündeki önemli engellerden biri olan Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılmasıyla yeni bir ordu kurma isteğinin önü açılarak değişimlere uygun bir zemin hazırlama fırsatı doğmuştur. Mustafa Reşid Paşa'nın çabalarıyla 3 Kasım 1839'da ilan edilen Tanzimat Fermanı'yla yenileşme hareketi devletin resmî programı hâline gelerek devlet ile halk arasında yeni bir dönem başlamıştır. 1876'da Meşrutiyet ilan edilerek özellikle hukuk ve yönetim şekli açısından köklü değişiklikler meydana gelmiştir.

Özellikle yüzyılın ikinci yarısından itibaren eski dinamiklere dönmenin yanı sıra Batı'daki askerî, ilmî ve teknik gelişmelerden faydalanılmasının gerekliliği inancı da yaygınlaşmaya başlamıştır. Bu dönem itibariyle devletin bürokrasi, ordu ve maliye gibi en önemli kurumlarının şekillenmesinde kısmen de olsa Batılı ve azınlıkların etkisi olmuştur.

Yenilik hareketlerinin yüzyıllardır süren alışkanlıkları bir anda ortadan kaldırması mümkün değildi. A. Hamdi Tanpınar'ın da belirttiği gibi: *‘Eski, yürüyen hayat karşısında son sözünü söylemesine rağmen, cemiyetin içinde, ruhlarda bütün unsurlarıyla çok derin surette hâkimdi. Bütün hayat onunla dolu idi.’* (Tanpınar, 1936: 38)

İlk yenilik hareketleri ve zihniyet değişikliği Sadrazam Nevşehirli İbrahim Paşa'nın önyak olmasıyla başlamış ve Lale Devri, (1718-1730) adıyla sembolleştirilmiştir. Bu dönemde Avrupa'yı örnek alan bazı yeniliklere karar verilerek askerî alanlar başta olmak üzere bazı alanlarda ıslahâtlar gerçekleştirilmiştir. 1727'de matbaanın kurulması ile kağıt imalatının başlaması, kumaş fabrikasının açılması, çiçek aşısının kullanılması, tercüme heyetinin teşkili, kütüphane inşâ edilmesi, sanat ve edebiyattaki gelişmeler, mimarideki yenilikler bu ıslahâtlar arasında sayılabilir. Elbette ki bütün bu yapılanlar Osmanlı'yı güçlendirecek mâhiyette değildi. Ancak ilk adım olması bakımından önem arz etmekteydi. Nitekim yapılanlar sosyal ve iktisadî hayatta bir rahatlama sağlamamış, aksine halkın ve yeniçerilerin tepkisine yol açmış ve 1730 Patrona Halil İsyanı ile Lale Devri son bulmuştur. Ancak yenilik fikri, artık zihinlere yerleşmiş olduğundan bazı kesintilere ve engellemelere rağmen devam etmiştir.

1739 Fransız İhtilali'nin getirdiği hürriyet ve eşitlik fikrine dayalı olarak toplum içinde yaşayan fertlerin hürriyet ve eşitliği, uluslar arası ilişkilerde milletlerin hürriyeti ve eşitliği yani istiklâl ilkeleri ön plana çıkmış ve Avrupa'nın çehresi değişmiştir. Nitekim 1815-1914 yılları arasında Avrupa'ya ve dünyaya insan hakları- millet hakları, milliyetçilik mücadelesi damgasını vurmuş ve eski sistemleri, imparatorlukları sarsmıştır. Bu bakımdan XIX. yüzyıl milliyetçilik akımlarının yükseldiği, milli devletlerin

kurulduğu, liberal devrimlerin, isyanların, ayaklanmaların yoğunluk kazandığı bir çağdır. Bu durumdaki Avrupa karşısında siyasî ve idârî ve iktisadî açıdan yetersiz olan, hâlâ Bey'in, Paşa'nın, Ulema'nın, Ayanların hâkim olduğu, dünyadan kopuk, içine kapalı hâlde yaşayan bir Osmanlı İmparatorluğu düşünülemezdi.

1838'de Balta Limanı Ticaret antlaşmasıyla Osmanlı İmparatorluğu ekonomik ve ticari alanda piyasa ekonomisine (liberal) sisteme dâhil edildi. Artık sıra Osmanlı toplumunun liberalleştirilmesine gelmişti. Çünkü Osmanlı'nın geleneksel idârî ve içtimaî yapısı serbest ticarete uymuyor ve engel teşkil ediyordu. Bu engelleri kaldırmak için Avrupa'nın tavsiyesi ve empozesi üzerine 1839'da Tanzimat Fermanı ilan edildi. (Kodaman, 2007: 20)

Tanzimat Fermanı'nın öngördüğü yenilik tabii haklar alanındadır. Yani insanlar hür ve eşit doğar, öyle yaşarlar. Din ve ırk farkı gözetmeksizin bütün insanların ırz, namus, can ve mal güvenliği devletin koruması altındadır. Herkese kanun üzerinde eşit muamele yapılır. Ancak çok milletli, çok dinli olan Osmanlı toplumunda bu tür liberal ilkelerin uygulanabilirliği kolay olmamıştır. Nitekim Ferman ne Müslüman halkı ne de gayri Müslim halkı memnun edememiştir.

Tanzimat ve Islahât Fermanları öngördükleri Avrupaî usullere ve yeniliklere rağmen Osmanlı İmparatorluğu'nun parçalanması ve devletin çöküşünü engelleme yolunda hiçbir fayda sağlamamış, aksine çöküşü hızlandırmıştır.

1871 yılından itibaren idârî, malî, siyasî, içtimaî anlamda iflâs eden Tanzimat dönemi, başta Genç Osmanlılar olmak üzere pek çok aydını yeni bir yönetim esası üzerinde çare aramaya yöneltmiştir. Bu durum Avrupa'da olan Anayasalı ve Parlamentolu bir meclis düzeni fikrini ortaya çıkarmıştır. Bu düzen gerçekleşebilirse Osmanlı Devleti'nin çöküşten kurtulacağı inancı her çevrede kabul görmüştür. 1876'da Kânûn-i Esâsî ilan edildi. 1877'de meclis açıldı. Bu yapılanlardan sonra devlet yönetiminde Avrupa'nın ve

gayri Müslim teb'anın bir diyeceğinin kalmayacağı inancı hâkimdi. Bunun yanı sıra gayri Müslim unsurlardaki ayrılma isteğinin ortadan kalkacağı düşünülmekteydi. Ancak durum beklediği şekilde gelişmedi. Ayastefanos ve Berlin anlaşmaları, Büyük devletlerin dış müdahaleleri, Balkanlar'da Bulgarlar'ın Anadolu'da Ermeniler'in milliyetçi tavırları ve ayrılık istekleri Kânûn-i Esâsî'nin de Meclis-i Mebusan'ın da çözüm olmayacağını göstermiş oldu. Bunun üzerine II. Abdülhamid Meclis'i kapattı ve Kânûn-i Esâsîye'yi de rafa kaldırdı. Bu başarısızlık üzerine Osmanlı Devlet'i 1878'den itibaren ülkenin eğitime ve imarına dönük, devleti savaştan uzak tutan, iç politikada tavizsiz, dış politikada İngiltere, Rusya ve Almanya arasında kurulacak dengelere dayanan kendine has bir duruş sergilemiştir. Ancak 1889'dan itibaren Genç Türkler'in ve kurdukları İttihat ve Terakki Fırkası'nın şiddetli muhalefeti, 1891'den sonra Ermeni olaylarının baskısı ve Büyük devletlerin müdahaleleriyle karşılaşan Osmanlı devleti 23 Temmuz 1908'de II. Meşrutiyet'i ilan etti.

1.2. 19. Yüzyılın Edebî Görünümü

Osmanlı devletinde XVII. yüzyılda başlayan duraklamanın ardından XVIII. yüzyılda görülen askerî, ekonomik ve teknolojik gerileme, devletin Batı karşısında bilim ve teknikte kendisini yenilemesini zorunlu kılmış, bu nedenle XVIII. yüzyılın son çeyreğinden başlanarak, askerî eğitime yönelik Mühendishâne-i Bahr-i Hümâyûn (1773), Mühendishâne-i Berr-i Hümâyûn (1794), Mekteb-i Tıbbiye (1827) ve Mekteb-i Harbiyye (1834) açılmış, bu eğitim kurumlarında okutulacak ders kitaplarını te'lif ve tercüme yoluyla hazırlamak için Encümen-i Dâniş (1850) kurulmuştur. Bu kurumların yanısıra eğitim ve öğretim işleriyle doğrudan ilgilenmek üzere Mârif-i Umûmiyye Nezaretinin kurulması başta gazetecilik olmak üzere yayın hayatına canlılık getirmiş, yenileşme hareketleri hızlanmıştır. (Ünver, 1988: 131)

XIX. yüzyıl, Osmanlı Devleti'nin siyasî ve sosyal yapısında önemli inkılâpların meydana geldiği bir devredir. Yeniçeriliğin kaldırılması (1826) ve Tanzimat'ın ilânı (1839), askerî ve siyasî hayatta ileriye yönelik atılan iki

önemli adım olarak kabul edilir. Esasen Tanzimat'ın ilânından çok önceleri görülmeye başlayan Batılılaşma faaliyetleri, siyaset, toplum ve edebiyat olmak üzere başlıca üç alanda gelişir ve etkisini gösterir. (Sütçü, 1994: 1)

XIX. yüzyıl Osmanlı siyasetçisi ve edibinin edebiyat ve olaylara bakışı ile bir önceki dönemdekilerin bakış açısı arasında bazı farklılıklar görülmektedir. Bir önceki asırda Osmanlı'nın ilmî seviyede geri kalmışlığını keşfeden ve bu geri kalmışlığı kendi dairesi içinde tedavi etmeye çalışan siyasetçi ve edibler, sınırları dışındaki unsurlarla ilgilenmeyip, topluma âit eski dinamikleri yeniden canlandırarak tekrar topluma kazandırma gayreti içerisinde hareket etmişlerdir. Hatta Damat İbrahim Paşa gibi devlet adamları ve onların çevresinde toplanan âlim, şair ve edipler kendi kültür ve medeniyetlerini daha iyi öğretme ve tanıtmaya amacıyla din, tarih ve biyografi türlerinde bazı eserler kaleme almışlardır. (Şentürk ve Kartal, 2009: 556)

Gerek bu adımlar ve gerekse bunları izleyen ve özellikle eğitim alanında görülen gelişmelere rağmen, yenilik hareketlerinin toplumun yüzyıllardır süren alışkanlıklarını birden bire değiştirmesi ve ortadan kaldırması doğal olarak beklenemezdi. Belki de bu nedenle edebiyat, özellikle de şiir alanındaki değişiklikler, askerî alandaki değişiklikler kadar hızlı bir gelişme içinde olamamıştır. (Ünver, 1988: 131)

Yüzyılın ikinci yarısından itibaren eski dinamiklere dönmenin yanında, Batı'nın askerî, ilmî ve teknik üstünlüğü kabul edilmiş, bu üstünlükten yararlanmanın gerekliliği inancı da yaygınlaşmaya başlamıştır. Bilim ve teknik alanındaki bu yenilik fikrine bazı grupların dışında iyimser yaklaşmıştır. Bu yüzyılda Batılı türkologlar Orta Asya'ya giderek orada Türk medeniyetinin kökenleri ile ilgili yaptıkları çalışmalar, Türkler için medeniyet arayışlarına ilmî bir zemin hazırlamıştır. Bu dönemde Batı'nın örnek alınması hususunda çeşitli görüşler vardı. Batı'nın taklid edilmesinin kalıcı bir çözüm yolu olmadığı fikrinde birleşenlerin yanısıra Batı'nın ilminin öğrenilmesi gerekliliği konusunda fikir birliği yapanlar, Batı ahlâkından uzak durulması gerekliliğini de savunmaktaydılar. Çocuklarının batıda eğitim almasını arzu eden Abdülhamid'in şu sözleri onun baticılık anlayışı hakkında bilgi vermektedir:

“Avrupa medeniyetinin en iyi taraflarını alıp şark kültürüyle mezcetmek suretiyle meydana gelecek ve olgunlaşacak yepyeni bir medeniyeti bizde ancak müstakbel nesiller görebileceklerdir.” (Bozdağ, 1996: 196)

XIX. yüzyılda Batı’daki ilişkileri düzenlemek ve takip etmek için Fransızca başta olmak üzere Batı dillerini bilen insanlara ihtiyaç duyulmuştur. Osmanlı’nın hâlihazırdaki eğitim kurumları bu ihtiyaca cevap verecek durumda olmadığından devlet, Batı’yla olan irtibatı kendi içinde yabancı dil bilen Rum, Ermeni, Yahudi ve mühtediler aracılığıyla sağlamaya çalışmıştır. Bu durum devlet kademelerinde yabancı unsurların yer almasını sağlamıştır. Osmanlı’nın dış ilişkilerinde kullanmak istediği gayrimüslim tebaa, aynı zamanda Batı’nın Osmanlı içindeki en önemli iş birlikçisi konumuna gelmiştir. Metin Eriş’in aşağıdaki ifâdeleri bu durumu açık bir şekilde ortaya koymaktadır:

Genişleyen ve uzlaşan Hıristiyanlık anlayışı, iktisadî yapı yanında kültürel unsurlarıyla da Osmanlı bünyesindeki Hıristiyan tebaaya daha kolay sızma şansını vermiştir. Zihinlerini batı ilmine, sanat ve kültürüne olduğu kadar siyasî gelişmelerine de açan Hıristiyan tebaa üzerinde batının etkisinin git gide arttığı görülecektir. (Eriş, 2002: 593)

1820 Rum İsyanı’ndan sonra Bâbiâlî’den Rumları uzaklaştıran Sultan II. Mahmud, 1832’de Tercüme Odası’nı açarak Müslüman nüfusun da Fransızca öğrenmesini istemiştir. Tercüme Odası, siyasetçi ve edebiyatçı yetiştirmekle birlikte dilin sadeleştirilmesinde ve Batı Kültürünün tanıtılmasında aktif bir rol oynamıştır.

Batılı düşünür, edebiyatçı ve misyonerler de Doğu ve onun en önemli temsilcisi Osmanlı ile yakından ilgilenmişlerdir. Pozitivizmin kurucusu Auguste Comte’nin Reşid Paşa’ya bir mektup yazarak pozitivizmin tanıtılması ve benimsenmesi yönünde işbirliği isteğinde bulunması bu duruma bir örnektir.

Bu dönemde çeşitli tercüme yayımlar da yapılmıştır. Edhem Pertev Paşa ve Ziya Paşa, Hıristiyanların İspanya’daki Yahudilere yaptıkları zulümleri

anlatan Engizisyon Tarihi isimli eseri Türkçe'ye tercüme etmişlerdir. Ayrıca Edhem Pertev Paşa'nın Târîh-i Ehl-i Salîb çevirisi de vardır.

Batılıların Osmanlı sınırları içinde misyonerlik amacıyla açtıkları okullarda yetişen, siyasî ve edebî hayata giren birçok insan bulunmaktadır. Bu okullardan mezun olan birçok aydın pozitivistlerin tanıtılmasında rol oynamıştır. Yüzyılın önemli şair ve ediplerinden Tefvik Fikret'in oğlu rahip, Ahmed Cevdet'in torunu Zübeyde İsmet ise rahibe olmuştur.

Batılı Türkologlar bu dönemde Türk kültürüne ve medeniyetine âit birçok konu üzerinde araştırma ve inceleme yaparak yayımlar gerçekleştirmişlerdir. Redhouse, otuz iki senelik çalışmasının sonunda günümüzde hâlâ önemini koruyan Türkçe-İngilizce Sözlük'ünü yayımlamıştır. Hammer'in Osman Gazi'den 1774 yılına kadar olan dönemi kapsayan 17 ciltlik Türk Tarihi ve 2200 Türk şairini tanıttığı Osmanlı Şiir Sanatı ve Tarihi adlı tezkiresi bu dönemin önemli eserlerindedir. Bunların yanı sıra E.J.W. Gibb Türk edebiyat tarihinin dönemlerinin bir panoramasını veren 6 ciltlik Osmanlı Şiiri Tarihi isimli eserini kaleme almıştır.

XIX. yüzyılın edebî hayatında gazetenin varlığından da söz edilebilir. Halkı devlet işlerinden haberdar etmek için ilk gazete çıkarılmıştır. Takvîm-i Vekâyi adını taşıyan ve devlet tarafından çıkarılan bu gazetede, devlete âit olarak, halkın ilgi duyabileceği basit haberler yer almaktaydı. Türkçe ve Fransızca olarak haftada bir basılmaktaydı.

Eğitim ve öğretim faaliyetleri sadece askerî okullarla sınırlı değildi. Okuma ve yazma seviyesi çok düşük olan halkı kaldırmak için, Rüşdiye isimli ilkokullar açılmış, ilköğretim mecbûrî kılınmıştır. Fakat bu okullar, yalnız İstanbul'da açıldığı gibi, sayıları da pek azdı. Ayrıca memur yetiştirmek üzere, yine ilkokul seviyesinde, Mekteb-i Maarif adlı bir okul daha açıldı.

XIX. yüzyıl edebî hayatı hakkında şunu belirtmek gerekir ki, 1839-1860 tarihleri Osmanlı'nın kapılarını Batı medeniyetine ardına kadar açtığı ve bu hususta hiçbir kontrol ve gümrük işleminin yapılmadığı bir dönemin sınırlarıdır. Batı ile kültürel münasebetlerin bu süre içinde büyük bir hızla gelişmesinde, Osmanlı İmparatorluğu ile batılı devletler arasındaki siyasî

münasebetlerin gelişmesi de büyük bir rol oynamıştır. Ancak, Batı medeniyetine karşı gösterilen rağbet ve hayranlık bazen çok aşırı ve lüzumsuz bir seviyeye yükseldiği için zamanla Türk halkının bütün millî gelenek ve değerlerinin ortadan kalkması ve soysuzlaşması tehlikesi baş göstermiştir. Fakat yine bu aşırılığın sağladığı elverişli şartlar içindedir ki, 1860'tan sonra Modern Türk edebiyatını kuracak olan Şinasi gibi aydınlar, kendilerini serbestçe yetiştirme ve hareket etme imkânlarını bulabilmişlerdir. Bu bakımdan XIX. yüzyılı, gelecekteki Türk sanatçılarının kendilerini yetiştirme dönemi olarak kabul etmek gerektiği gibi, aydın Türk okuyucusunun ve biraz da halkın, Batı kültürünün başlıca unsurlarını görüp tanıyabildikleri ve Türk edebiyatının 1860'tan sonraki hızlı gelişmesini yadırgamadan takip edip benimseyebilecek bir ruh haline ve zihni gelişmeye eriştikleri bir dönem olarak da kabul etmek gerekir. (Akyüz, 1995:21-22)

1.3. 19. Yüzyıl Dîvân Edebiyatına Genel Bakış

Türk edebiyatının XIII. yüzyıldan başlayarak XIX. yüzyılın ikinci yarısına kadar olan “tarihsel dönemi” Eski Türk edebiyatı adıyla anılmaktadır. Bu 600 yıllık dönem, türlü edebiyat tarihlerinde değişik özellikleri açısından Osmanlı Edebiyatı, İslâmî Türk Edebiyatı, Klâsik Edebiyat, Yüksek Zümre Edebiyatı, Saray ya da Enderun Edebiyatı, Dîvân Edebiyatı gibi terimlerle de adlandırılmıştır. Bu dönem, yerini tamamen Yeni Türk edebiyatına bırakmadan önce bir süre daha etkinliğini korumuştur. (Dilçin,2007:205)

XVIII. yüzyılı umûmî teâmül çerçevesinde ifâde etmek gerekirse, “*Dîvân şiiri imkânlarının sonuna kadar yoklanıp kullanıldığı*” bir yüzyıl olarak görülmektedir.” (Gürel, 1999:20)

Osmanlı Devleti XIX. yüzyıla III. Selim (1789-1807)'in saltanatının son yıllarında girmiştir. “İlhamî” mahlasıyla şiirlerde yazan III. Selim, Osmanlı sultanları arasında şiir ve edebiyatla ilgilenen son padişah olarak bilinmektedir. (Ünver, 1988: 131)

XIX. yüzyıl aynı zamanda, Osmanlı Devleti'nin siyasî ve sosyal yapısında önemli değişimlerin meydana geldiği bir devirdir. Gerek bu

adımlar gerekse bunları takip eden ve özellikle eğitim alanında görülen gelişmelerle birlikte, yenilik hareketlerinin toplumun yüzyıllardır süren alışkanlıklarını hızlı bir şekilde değiştirmesi ve ortadan kaldırması doğal olarak beklenemezdi. Belki de bu nedenle edebiyat, özellikle de şiir alanındaki değişiklikler, askerî alandaki değişiklikler kadar hızlı bir ilerleme içinde olmamıştır. Bu yüzden varlığını yüzyıllardır sürdüren ve köklü bir geçmişe sahip olan dîvân edebiyatının da, yenileşmenin getirdiği şartlara hemen teslim olduğu ve mücadele etmeden sessiz sedasız bir şekilde ortadan kalktığı düşünülemezdi. Diğer yandan yeni şiir, eski şiirden tamamen kopmuş değildi. Muhteva dışında, yeni ile eski şiir arasında önemli bir fark da yoktu. Dil, vezin, nazım şekilleri büyük oranda eski ile aynı idi. Ayrıca yeni şiirin önde gelen isimleri, eski şiiri öğrenerek yetişmişler hatta o yolda eserler vermişlerdi. Bu anlamda, yenileşme yolundaki şiir estetiğine başlangıçta dîvân şiirinin kaynaklık ettiğini söylemek de mümkündür. (Ünver, 1988:132)

XIX. yüzyılın ilk yarısında dîvân şiirinin genel manzarası bir bakıma geçen asırlardakinden pek farklı değildir. Nedim'den sonra belirtileri iyiden iyiye görülen; ancak başlangıcı çok daha öncelere uzanan bir zevk bozulması ve dağılışı, ilhâmın genellikle kelime ve ifade oyunlarına dayanan buluşlardan öteye geçememesinden kaynaklanan bir yoksulluk, mesnevîlerde Nâbî'den beri çalışılan; fakat bir türlü sırrı bulunamayan bir yerli icat arzusu, daha ziyade nesre âit hususiyetlerin artması, bu yarım asrın şiirinin de temel özellikleridir. (Tanpınar, 1997:77)

Gerçekleştirilen bütün yenilik hareketlerine rağmen, bu yüzyılın ikinci yarısında eski şiir, kendi yolunu takip eder görünür. Hatta biraz daha ileriye giderek Bâbîâlî Hocası Aynî gibi şairlerde kendisini devlet yeniliklerinin emrine bile veririr. Tanpınar'ın tespitine göre ne 1810-1815 yılları arasında doğan şairlerde, ne de on yıl ara ile onları takip edenlerde, Vâsıf'ın diline ve sansüalitesine karşı bir tepkiden başka bir yenilik görülmez. Yine Tanpınar'a göre, XIX. yüzyıl ortası şairleri, bir taraftan Vâsıf'da son çözümlüş merhalesine varan bir dil anlayışına kendilerini sıkı sıkıya kapamak sûretiyle, kelimeler ve deyişler vasıtası ile dahi olsa sanatlarında, hayattan

gelen her şeyi reddederken, öbür yandan da dikkatle seçilmiş asil ve üst üste, yâhut iç içe parıltılarla dolu bir dilde içlerindeki vahdet ve visâl hasretini teganni etmişlerdir. (Tanpınar, 2007: 252-254)

Bu yüzyıl dîvân şairlerinin yetişmesinde iki önemli çevrenin büyük katkısı olmuştur. Bunlardan birincisi tarîkât çevreleridir. Bu dönem şairlerinden bir tarîkâta girmemiş olan yok gibidir. Bununla birlikte, bütün şairlerin tasavvufî şiirler yazdığını söylemek de mümkün değildir; zîrâ bunlardan çoğunun şiirlerinde rindâne ve âşıkâne bir edâ hâkimdir. Bir diğer önemli çevre ise devlet dairelerinin kalemleridir. Dönemin pek çok şairi meslek hayatına kâtiplikle başlamış, mahlaslarını girdikleri dairenin başkanından yâhut bir büyüğünden almışlardır. XIX. yüzyılda, bütün çabalara rağmen yeni şiir karşısında gittikçe gücünü kaybeden ve kendi geleneği içinde bile değerini koruyamayan dîvân şiirinin genel durumunu üç nokta etrafında belirlemek mümkündür. (Ünver, 1988:132)

1. Encümen-i Şu'arâ; 1861 yılının bahar aylarında kurulan ve varlığını 1862 yılı Ocak ayına kadar yaklaşık bir yıl kadar devam ettiren bu topluluk, dîvân şiirini canlandırmak, ona yeni bir ruh vermek, yeni bir dil zevki meydana getirmek ve eskinin tematik yapısını yeni ve titiz bir şekilde ifâde etmek amacıyla bir araya gelmiş bir grup şairin oluşturduğu edebî bir topluluktur. Encümen-i Şuarâ, aynı yıllarda benzer örneklerine rastlanan örneğin Cem'iyet-i İlmiyye-i Osmâniyye gibi belli bir tüzüğü olan resmî ya da yarı resmî bir kuruluş olmayıp, daha ziyâde aynı ortak zevki paylaşan, bir yerde toplanıp şiir ve edebiyat sohbetleri yapan, türlü sebeplerle daha önceleri de tanışmış ve bir kısmı aynı dairelerde birlikte çalışmış, bir iki istisna dışında hemen hemen aynı kültür ve anlayışta kişiler olmaları dolayısıyla bir araya gelmiş şairlerin oluşturduğu bir dost meclisi kimliğindedir. Klâsik şiirin yeniden canlanması için Sebk-i Hindî'ye tutunan, tasavvufa yeni bir heyecan getirme çabasında olan ve eskinin daha ziyâde tematik yapısını özleyen encümen mensupları, Hersekli Ârif Hikmet Bey'in Lâleli Çukurçeşme'deki evinde her hafta salı günleri toplanırlardı. Bir dost meclisi havasında geçen bu toplantılarda şairler, yazdıkları şiirleri toplantıya getirir ve şiirlerin topluluk içinde yüksek sesli okunması işini

genç Nâmık Kemal, eleştiri ve değerlendirme sürecinde meclisin yönlendirilme ve yönetilmesi işini ise Leskofçalı Gâlib yerine getirirdi. Gâlib iyi bir şair olmakla birlikte peltek olduğu için fazla konuşmaktan kaçınır ve onun şiir konusundaki görüşlerini daha ziyâde, güzel konuşmasıyla da tanınan ev sahibi Ârif Hikmet Bey aktarırdı. (Tanpınar, 2007: 261; DİA, 1995:180)

Gâlib'in bu meclise gelenleri Nef'î, Nâ'ilî-i Kâdim ve Fehîm-i Kadîm gibi şairlerin eserlerine nazîreler yazmaya teşvik ettiği bilinmektedir. (Şentürk, 2011: 561)

Encümen-i Şuara'ya devam eden şairler arasında şu isimler yer alır: Mir'atçı Mustafa Refik Bey (ö. 1865), Leskofçalı Gâlib (ö. 1867), Rûznâmçeci-zâde Mehmed Lebîb Efendi (ö. 1867) Manastırlı Hoca Nâilî Efendi- Nâilî-i Cedîd (ö. 1876), Kazasker Mustafa İzzet Efendi (ö.1876), Ziyâ Paşa (ö. 1880), İbrahim Hâlet Bey (ö. 1878), Recâi-zâde Celâl Bey (ö. 1882) Niğdeli Deli Hikmet (ö.1888), Nâmık Kemâl (ö. 1888), Kâzım Paşa (ö.1889), Osman Şems Efendi (ö. 1893) Mustafa Eşref Paşa (ö. 1894), Üsküdarlı Yekçeşm İbrahim Hakkı Bey (ö. 1894-1895), Manastırlı Sâlih Fâik Bey (ö. 1899), Hersekli Ârif Hikmet Bey (ö. 1903) ve Memdûh Mehmed Paşa (ö. 1925). (Tanpınar, 2007:261-262)

Topluluğa mensup şairlerin çoğu eski kültürü iyi bilen, edebî zevki olan ve nazım tekniği açısından güçlü kişilerdi. Bu şairlerin dîvânları incelendiğinde, genellikle kasfede Nef'î'yi gazelde ise yine XVII. yüzyılın sağlam ve âhenkli ifâdeleri, renkli hayalleri ve ince zevkleriyle tanınmış şairlerden olan Nâ'ilî Kadîm ile Fehîm-i Kadîm'i örnek aldıkları görülmektedir. Toplulukta yer alan şairler de şiirlerinde örnek aldıkları isimlerin ilkelerini uygulamaya çalışmış; ancak bu yolda hepsi aynı başarıyı gösterememiştir. Bununla birlikte XIX. yüzyıl dîvân şiirinin en güçlü isimlerinin Encümen-i Şu'arâ mensubu şairler arasından çıktığını söylemek mümkündür. Bunlar arasında bilhassa Leskofçalı Gâlib ve Hersekli Ârif Hikmet hem topluluğun, hem de son dönem dîvân şiirinin en güçlü ve başarılı temsilcileri arasında gösterilmektedir. (Soysal, 1978: 549)

Encümen mensuplarının, yaygın kanaatlerin aksine, büyük ölçüde ve tam anlamıyla eskiye dönüşü temsil etmedikleri de dile getirilen bir görüş olarak dikkati çekmektedir. Buna göre topluluk mensuplarının klâsik nazım şekillerine, nazîreciliğe, mazmun sistemine bağlanmaları da onların tamamıyla eski şiirin devamı gibi gösterilmeleri için yeterli değildir. Gelenekle örtüşen birçok yanlarına rağmen onları eskilerden ayıran bazı özellikler de bulunmaktadır. Şöyle ki, topluluk mensupları arasında dîvân şiirini bazı yönleriyle tenkit hatta tahkir edenler, eski şiire ‘nev-zemin’ bir yol açmaya çalışanlar, hece veznini, halk şiiri tarzını ve sade Türkçe’yi benimseyenler, gazellerine gelenekte pek görülmeyen bir şekilde başlık koyanlar, yeni temalar arayanlar, özellikle siyasî-sosyal konularla ilişkisi olan kavramları hatta Fransızca birtakım kelimeleri kullananlar bile vardır. Dolayısıyla şiirin lügat ve muhtevasında bazı yenilikler yaptıkları görülen topluluk mensuplarının, asırlar içinde yavaş yavaş oluşmuş olan bir şiir estetiğine fazla zarar vermeden yenileşmeyi denedikleri söylenebilir. (Kaya,2007:16)

1861 yılı sonlarına dek düzenli bir şekilde devam etmiş olan encümen toplantıları, 1862 yılı başından itibaren peş peşe görülen ve çoğu kişisel nitelikte olan çeşitli olaylar sebebiyle aksamaya başlamıştır ve sonunda topluluk dağılmıştır.

2. Mahallileşme Hareketini Sürdürmeye Çalışanlar; XVIII. yüzyılda Nedîm’de en güçlü temsilcisini bulan ‘‘mahallileşme’’ hareketi, bu yüzyılın sonlarına doğru gittikçe yozlaşmış, XIX. yüzyılda ise büyük oranda sıradanlığa düşmüştür. Halk söyleyişlerini şiire sokmada aşırıya kaçan ölçüsüzlüklerin bulunması, şiirlerin duygu derinliğinden ve hayal zenginliğinden yoksun olması, eski dîvân şairlerinin üzerine toz kondurmaya kıyamadıkları ‘‘aşk’’ta farklı unsurların ağır basması, sadece yazılmış olmak için vezne uydurulmuş kâfiyeli sözler izlenimini veren beyitlerdeki zevksizlikler, bu yoldaki şiirlerin genel özelliği olmuştur. Bu gruptaki şiirleri her yönüyle günümüz mûsikisindeki arabesk parçalara benzetmek mümkündür. (Ünver, 1988:134)

Mahallileşme akımını sürdürmeye çalışan şairlerin, dîvân şiirindeki nazîre anlayışını da yıprattıkları, nazîreyi basitçe taklit ya da tehzîl haline getirdikleri, dîvânlarının incelenmesinden anlaşılmaktadır. (Ünver, 1988:135)

Bu gruba giren pek çok şair arasında Enderûnlu Vâsıf, Hızırâğa-zâde Sa'îd, Refî'-i Kalâyî ve Fatin Efendi önemli isimler olarak sayılabilir. Şiirlerinde mahalli renkler bulunması ve nazîreye düşkünlüğü bakımından Keçeci-zâde İzzet Molla da bu isimler arasında yer alabilir.

3.Dinî- Tasavvufî Şiirler Yazanlar; Dîvân edebiyatının her döneminde olduğu gibi, XIX. yüzyılda da dinî- tasavvufî şiirlerin belli bir ağırlığı olmuştur. Tasavvuf her dönemde, şiirin ilham kaynağı olması hasebiyle önemli bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bu yüzyılda, Nâsır Abdülbâki Dede, Müştak Baba, Safâyî Dede, Türâbî Baba, Şeyh Nazîf ve Osman Şems gibi tasavvufî şiirler yazan şairler yanında, Kâzım Paşa gibi “*âl-i abâ*” mersiyeleriyle tanınmış şairler de vardır. (Tanpınar, 2007:254)

Ayrıca, şiirlerinin çoğu din dışı olduğu halde, dîvânlarında dinî ve tasavvufî şiirler bulunan şairler de çoktur. Bu gruba giren şairlerin de genelde eskiyi tekrarladıkları ve bu yüzyılda yeni bir Şeyh Gâlib yetişmediği de bir gerçektir. (Ünver, 1988:136)

Dîvân şiirinin nazım şekli ve vezin sistemi kendine has bir sistemdir ve bu edebiyata mensup şairler bu sisteme asırlar boyu sıkı sıkıya bağlı kalmışlardır. Ancak XVIII. yüzyıldan itibaren bu bağlılık yavaş yavaş kırılmaya başlamıştır. (Bülbül, 1988: 2)

Bu kırılma XIX. yüzyıl dîvân şiirinde hayli ileri bir boyuta ulaşır. Örneğin bu dönem edebiyatımızda da pek çok kasîde yazılmıştır; ancak bazı kasîdelerde şeklin muhtevayla ilgili yönlerinin ortadan kalkmaya başladığı, yalnızca on beş beyitten fazla ve aynı kâfiyelenişle yazılmaları yönünden şekille ilgili; fakat muhteva bakımından klâsik kasîdeyle hiç ilgisi olmayan şiirlerin kaleme alındığı görülür. Bu tür kasîde örneklerinden hareketle, nesipsiz kasîde yazımının yaygınlaştığı, kasîde içinde tarih düşürüldüğü ve kimi örneklerde mahlas kullanılmadığı görülmektedir. (Andı, 1997: 192)

Gazel bu dönem şiirinde de, iç yapıda ve muhtevadaki çözülme ile dağılmasına rağmen, en çok yazılan nazım şekli olmuş, bununla birlikte sanat değeri taşıyan gazel sayısında büyük bir düşüş meydana gelmiştir. Gazel şekli üzerinde meydana gelen değişiklikler ve tasarruflar arasında mahlas kullanmanın önemsenmeyerek terk edilmesi, tarih gazellerinin yazılması, gazellere başlık konulması, matlasız gazaller yazılması, müşterek gazeller yazılması vb. sayılabilir.

Bu yüzyılda gazellerin yanı sıra en çok rağbet gören nazım şekilleri arasında kıt'alar ile bentli şekiller bulunmaktadır. Bilhassa tarih kıt'alarının sayısı, geçmiş yüzyıllara oranla hayli fazladır. Tarih kıt'alarının sadece sayısı değil kullanım alanları da hayli genişlemiştir. Şairlerin, değişik türden olaylar için çok sayıda tarih düşürmüş olmaları, bir yönüyle XIX. yüzyıl tarihinin ve sosyal hayatının edebiyata yansımaları olarak da değerlendirilebilir. Bentli nazım şekilleri arasında en çok ilgi gören terkîb-bendlerdir. Şarkılarda bentli nazım şekilleri arasında çokça ilgi görmüş, genelde konuları aşk ve sevgilinin güzelliğine tahsis edilmekle birlikte, bu dönemde farklı konuları içine alan şarkılar da yazılmıştır. Önceki dönemlerde mürettep dîvânlarda az veya çok yer verilen rubâîye, bu dönemde eskiye nispetle daha az sayıda yer verildiği, yazılanların neredeyse tamamının eski geleneğe bağlı şairlerce kaleme alınmış olduğu, Batı etkisinde bir edebiyat arayışı içinde olan şairlerin ise artık bu nazım şekline iltifat etmedikleri görülür. (Andı, 1997: 210)

XIX. yüzyıl dîvân şiirinde, nazım şekillerinin sayısı bakımında da bazı dengesizlikler görülmektedir. Örneğin mesnevî nazım şekli, birkaç örnek dışında neredeyse ihmal edilmiştir. Dîvânlarda mesnevî şekliyle yazılmış değişik türde şiirler ile kısa mesnevîlere yer verilmiş olmakla birlikte, çeşitli konularda yazılmış uzun mesnevîler görülmez olmuştur.

Genel olarak bu yüzyılda edebî tür ve şekiller arasında yer ve mâhiyet değişmesi meydana gelmiş, bunun bir sonucu olarak da bütün edebî türlerde süregelen mevcut gelenekten yer yer ayrılmalar, farklılaşmalar görülmüştür.

Bu dönemde geçen asırda olduğu gibi çok sayıda şair yetişmiştir. Bunlardan bir kısmının günümüze ulaşabilen dîvânlarının sadece İstanbul

kütüphanelerindeki yazma nüsha sayısı 114'tür. Ayrıca bu dönemde matbaanın yoğun olarak hayata girmesiyle birçok dîvân da neşredilmiştir.

Yine zihniyet dünyasındaki değişimin bir göstergesi olarak kadın şairlerin sayısında görülen büyük artış dikkati çekmektedir. Bu rakam geçtiğimiz asırda birkaç hanım şairle sınırlıyken, bu dönemde yirminin üzerindedir. Bunlar içinde en dikkat çekenleri Şeref Hanım, Leyla Hanım ve Âdile Sultan'dır. (Şentürk ve Kartal, 2009:565)

Dîvân şairlerinden Leyla Hanım ve Şeref Hanım, kolay söyleyişleriyle tanınmış san'atkârlardır.(Pekolcay,1968:109)

Bu dönem edebiyatında dikkat çeken hadiselerden biri de Verne adlı bir Fransızın kendi kendine öğrendiği Türkçe ile henüz on dört yaşındayken basılacak bir dîvânçe oluşturacak sayıda şiir söylemesidir. Bu durum Türk kültürünün Avrupa'daki yansımalarının bu dönemde de devam ettiğini göstermesi bakımından önemlidir. Verne Hıristiyan olmasına rağmen, şiirlerinde özellikle İslâmî terminolojiyi elden geldiğince iyi kullanmıştır. (Şentürk, 2011: 649-651)

2. BÖLÜM

RIF'AT MEHMED KARSLI'NIN HAYATI VE EDEBÎ

KİŞİLİĞİ

2.1. Hayatı

Dîvân şairlerimiz hakkındaki bilgilere, tarih ve biyografi kitaplarıyla, şuarâ tezkirelerinden ulaşmaktayız. Rıfat Mehmed Karanlı, Klâsik Edebiyatımızın temel kaynakları olan tezkirelere girmemiş şairlerimizdendir. Şair hakkında en geniş bilgilere oğlu Talât Aksoy'un 1940 yılında Doğuş Dergisi'nde yayımlamış olduğu “*Kars İli Şairlerinden Rıf'at Efendi'nin Hayatı ve Eserleri*” isimli makalesinden ulaşmaktayız.

Bu makaleye göre Rıfat Mehmed, Kars'ın Kaleiçi Mahallesi'nin Kümbetcamii semtinde doğmuştur. Babası, Süleyman Şâdî'nin amcasının oğlu ve hocası olan fuhûl-i ulemâdan müderris Hacı Raşit Efendi'dir. Annesi, Kars'ın ilerigelen ailelerinden Azatlı-zâdeler'den Saime Hanım'dır.

Rıf'at Efendi, Kars'ta babası Hacı Raşit ve Sultanım-zâde Hacı İbrahim Efendilerden okuyup, tahsilini tamamlamıştır. Fıtraten zeki ve cevval olan merhum Rıf'at Efendi, daha çocuk denilecek yaşta iken şiir yazmak ve arkadaşlarıyla ilmî müsabakalara girişmek gibi fevkalâdelikler gösterdiğinden, babası tarafından tahsiline çok ihtimam edilmiş; hukuk ve ferâiz ilimlerini mükemmel öğrenip bu hususta teferrüd etmiştir. Eskiden Hukuk Mahkemeleri âzâları, hukuk ilmine vakıf kimselerden seçilerek tayin edilmekte olduğundan, 93 Harbi'ni müteâkip Erzurum'a hicret edince, yabancısı bulunduğu bu vilayette Şehir Hukuk Mahkemesi'ne âzâ seçilmiş olması, bu sahadaki ihtisas ve ilmî iktidârının açık bir göstergesidir.

Rıf'at Mehmed Karanlı, Kars'tan Erzurum'a hicret geldikten sonra burada çocuğu olmayan refİKası vefat ettiğinden, Erzurum'dan evlenmiş, adlî ve mülkî birçok memuriyetlerde bulunup, en sonra Reji İdaresi'nde memur iken 1893 tarihinde vefat etmiştir. Mezarı Doğubeyazıt'tadır. İki oğlu olmuştur. Büyük oğlu, 1921'den 1931 yılına kadar Kars'ın Vakıflar

Müdürlüğü'nde bulunarak, bu memuriyeti sırasında resmî vazifesinden başka Hilâl-i Ahmer, Himâye-i Etfâl, Türk Ocağı, Tasarruf ve İktisat ve Maarif cemiyetleri gibi millî teşekküllerde de hizmetleri geçen ve Erzurum Vakıflar Müdürlüğü'nde de görev yapmış olan Talât Aksoy'dur. Bundan iki yaş küçük olan diğer oğlu, Harbiye Mektebi'nden piyâde mülâzım-ı sâni (teğmen) rütbesiyle 1905 yılında mezun olan, Balkan Harbi'ne ve sonra da mülâzım-ı evvel (üstteğmen) rütbesiyle de I. Dünya Savaşı'na katılan ve 1914 yılındaki Sarıkamış hücumunda şehit olan Mithat Bey'dir. (Aksoy, 1940:8)

2.2. Edebi Kişiliği

Hayatı bölümünde de belirtildiği gibi Rıf'at Mehmed son derece zeki bir şahsiyettir. Çocuk denilecek yaşta iken şiir yazmak ve yaşlılarıyla ilmî müsabakalara girişmek gibi fevkaladelikler göstermiştir. Babası tarafından eğitimine çok önem verilmiştir. Hukuk ve ferâiz ilimlerini çok iyi öğrenen şair, meslek hayatında önemli görevlerde bulunmuştur. Eskiden Hukuk Mahkemeleri âzâları hukuk ilmine vâkîf kimselerden tayin edilmekte olduğundan Şehir Hukuk Mahkemesi âzâsı olarak görev yapması şairin ilmî seviyesinin bir göstergesidir.

Rıf'at Mehmed'in Dîvân'ı incelendiğinde, şiirlerin muhtevasının âşık, mâşuk, mey, bezm, bâde, gül, bülbül gibi Klâsik Edebiyatımızda çok tekrarlanan konular olmaktan ziyâde memleketi ve halkı ilgilendiren meseleler olduğu görülmektedir. Dîvân şiirinin birçok nazım şekliyle şiir yazmış olan şairin şiirlerinin, ikinci sınıf dîvân şairlerinin şiirleri seviyesinde olduğu söylenebilir. Şiirleri arasında tevhîd, münâcât, na't hüviyeti taşıyan manzumelerin sayıca fazla olması, onun dinî ve tasavvufî yönünün güçlü olduğunu göstermektedir. Şairin edebî sanatları başarılı bir şekilde kullandığı söylenebilir. Bununla birlikte vezin konusunda yer yer kusurları bulunmaktadır.

Kars'ın en büyük âlim ve şairlerinden biri olan Hâmid'in Dîvân'ında yer alan şu beyitler şairin edebî yönü hakkında bize bazı bilgiler vermektedir:

Rıf'at Efendi nazmına Hâmid nazîre de
'Aynı baka müşâbih-i âb-ı zülâle mi

Diğer bir mısrasında Hâmid, şaire karşı takdirini cinaslı bir kullanımla ifâde etmektedir:

Hâk-i pâyin bûs ile Rıf'at bulurlar şeyh ü şâb

Mehmed Rıf'at Karslı Dîvânı'nda yer almayan, oğlu Talât Aksoy'un söz konusu yazısında aktardığı aşağıdaki beyitler, şairin şiirlerinde muhteva olarak nasihat verici ve hikemî bir tarzı benimsediğini de göstermektedir:

Fırsat eldeyken yetiş imdâdına düşmüşlerin
Dönmez ikbâl üzre dâim çarh-ı devvâr-ı felek

Dönmeden idbâre devlet edâ-yı şükri ikbâl et
Nice ehl-i maârif var âzab içre maîşetten

Ederse inhirâf haktan saklama durma tenkîd et
Gelir bir gün yola Rıf'at sapanlar istikâmetten

Hâmid gibi zamanın haksızlıklarına tahammül edemeyen ve hür fikirli olan şair, II. Abdülhâmid'in tahta çıkışından sonra beklenen icraât ve ıslahâtların yapılmadığına da şu beyitle eleştiri getirmektedir:

Ne doğdu şems-i Hudâ ne bulundu felâha yol
Rıf'at umdukların hep olmada fânûs-ı hayâl

2.3. Eserleri

Oğlu Talât Aksoy'un bahsi geçen makalesinde belirtildiğine göre Rif'at Mehmed Karslı'nın, başlayıp da bitirmeye imkân bulamadığı hukuka dair Mîzânü'l Hukuk adlı bir risâlesi ile kırk varaklık bir Dîvân'ı vardır. şairin diğer evrak ve kitaplarıyla birlikte bu iki eseri, I. Dünya Savaşı'nda Erzurum'dan dar ve sıkışık bir zamanda ayrılmak zorunda kaldığından iki sandık içerisinde ev eşyasıyla birlikte bir tanıdığın yanına emanet olarak bırakılmış; fakat korunamayarak istîlâ sırasında zâyi' olmuştur. (Aksoy, 1940: 8)

şair hakkında en doğru bilgileri veren oğlu Talât Aksoy'un ifâdesine göre şairin Dîvân'ının 1940'lı yıllara kadar kayıp olduğu anlaşılmaktadır. Dîvân, daha sonraki yıllarda Kültür Bakanlığı tarafından Fahri Bilge'nin vârislerinden satın alınarak, Milli kütüphâne'nin yazmalar bölümüne dâhil edilmiştir. Mîzânü'l Hukuk adlı risâlesi ise şu an için elde mevcut değildir.

Rif'at Mehmed Karlı Dîvân'ı Milli Kütüphâne'de Fahri Bilge Yazmalar Koleksiyonu'nda 06 Mil Yz FB 234 numarada bulunmaktadır. Dîvân'ın özellikleri şu şekildedir: Boyut (Dış-İ) 230x175-190x115mm. Yaprak: 40, Satır:16, Yazı Türü: Rika, Kağıt Türü: Cedid yerli. Kırmızı cetvelli kahverengi bez kaplı mukavva cilt içindedir.

Başı: Bâ-i bismi'llâh'dur ser-nâme-i hâmem Hudâ

İntihâsın kıl 'atâ ya Halık-ı arz u semâ

Sonu: Rif'at'â 'arz-ı sühan eyle dahı istirhâm

Bir dahı dahl ü ta'arruz etmeye rh-ı Rızâ

Dîvân'da, 90 gazel, 5 müstezâd, 7 muhammes, 1 müseddess, 1 müsebbâ', 2 tercî-bend, 7 şarkı, 1 mesnevî, 1 koşma, 24 tarih bulunmaktadır. Bazı şiirler şair ya da müstensih tarafından düzeltilmiştir.

şairin yukarıda adı geçen iki eserinden başka 93 Harbi'nde Kars'ın elden çıkması üzerine gazel tarzında yazdığı bir mersiyesi de vardır. Bu

mersiye, Doğuş Dergisi'nin 6. cildinin 47. sayısında yayımlanmıştır. Bunlardan başka şairin Dıvân'ında yer almayan farklı konularda yazılmış beyitlerinin varlığı da bilinmektedir. (Aksoy, 1940: 8)

3. BÖLÜM

RIF'AT MEHMED KARSLI DÎVÂNÎ'NİN İNCELENMESİ

3.1. Dîvân'ın Şekil Yönünden İncelenmesi

3.1.1. Nazım Biçimleri

3.1.1.1. Tek kâfiyeli olanlar

3.1.1.1.1. Gazel

Gazel, Dîvân Edebiyatının en çok kullanılan nazım şeklidir. Dîvân şairleri şiirdeki ustalıklarını daha çok gazel nazım şekliyle ortaya koymuşlardır. Rıf'at Mehmed Karanlı Dîvânı'nın asıl önemli ve ağırlıklı kısmını gazeller oluşturmaktadır. Gazeliyât bölümünde 90 gazel bulunmaktadır. Gazellerin beyit sayısı çoğunlukla 5,7,9 gibi tek sayılardan oluşmaktadır. Şairin en fazla 5, daha sonra da 7 ve 9 beyitli gazeller yazmayı tercih ettiği görülmektedir. Çok fazla olmamasına rağmen Dîvân'da çift rakamlı gazellere de rastlanmaktadır. Gazeller konu itibariyle çeşitlilik arz etmektedir.

Rıf'at Mehmed Karanlı Dîvânı, müretteb bir dîvân değildir. Dîvân'daki nazım şekilleri şair tarafından karışık bir şekilde verilmiştir. Biz, bilimsel bir çalışma yapıyor olmanın asgarî gereklerini yerine getirme kaygısından hareketle Dîvân'ın ilmî neşrini hazırlarken nazım şekilleri açısından en azından belli bir düzen olması gerektiğini düşündük ve bu yüzden Dîvân'daki nazım şekillerini ayrı ayrı sınıflandırarak âit oldukları başlıklar altında toplamayı tercih ettik. Şair, gazelleri de herhangi bir sınıflandırmaya tâbi tutmamış karışık bir şekilde yazmıştır. Biz, tevhîd, münâcât, na't hüviyeti taşıyan gazelleri başa alarak belli bir sıralama hâlinde vermeyi uygun gördük. Daha sonra da aşk, âşık, mâşuk, mey, bezm gibi gazel türünde sıkça işlenen konuları ele alan gazelleri vermeyi uygun gördük. Böylece bütün gazelleri “gazeller” başlığı altında topladık. Ancak Rıf'at Mehmed Karanlı Dîvânı'nın müretteb bir dîvân olmadığını dikkate alarak gazellerin sıralamasına bunun dışında bir müdahalede bulunmadık ve Dîvân'daki gazelleri kâfiye harflerine göre sıralamadık. Yine Dîvân'da yer

alan bazı medhiye ve mersiyelerin gazel nazım türü ile yazıldığını gördük ve bu tür şiirleri de gazeller bölümüne dâhil ettik.

Rıf'at Mehmed Karslı Dîvânı'nında yer alan gazellerde aşağıdaki kâfiye ve redifler kullanılmıştır:

- â (redif yok) (G. 1) - et Rabbenâ (G. 2) - âr eyleme yâ Rab (G. 3)
- ân ımı yâ Rab (G. 4) - ân et (G. 5) - ıl eyle yâ Rabbî (G. 6)
- â estagfiru'llâhi'l-'azîm (G. 7) - âh eyle İlâhî (G. 8)
- ûn etme beni (G. 9) - an ım İlâhî senden istîmdâd (G. 10)
- ân eyle (G. 11) - â (redif yok) (G. 12) - âb (redif yok) (G. 13)
- lâ (redif yok) (G. 14) - â (redif yok) (G.15)
- et es-salâtü ve's-selâm (G. 16) - âr ındır senin (G. 17)
- â (redif yok) (G. 18) - â (redif yok) (G. 19) - ân sana (G. 20)
- ân ımız sensin Resûl-i Kibriyâ (G. 21) - â dır Mustafâ (G. 22)
- et yâ Resûl (G. 23) - âli yâ Resûla'llâh (G. 24)
- er yâ Resûla'llâh (G. 25) - â dır yâ Resûla'llâh (G. 26)
- âh ım yâ Resûla'llâh (G. 27) - et yâ Resûla'llâh (G. 28)
- âl ım yâ Resûla'llâh (G. 29) - â sin yâ Resûla'llâh (G. 30)
- ür sem yâ Resûla'llâh (G. 31) - âne sidir yâ Resûla'llâh (G. 32)
- ân-1 Nakşibendî yâ Resûla'llâh (G. 33) - ed yâ Resûla'llâh (G. 34)
- et yâ Resûla'llâh (G. 35) - ânî yâ Resûla'llâh (G. 36)
- er den yâ Resûla'llâh (G. 37) - am a yâ Resûla'llâh (G. 38)
- â (redif yok) (G. 39) - 1 'abes (G. 40) - âb-1 mahabbet (G. 41)
- â (redif yok) (G. 42) - â dır Nakşibend cânâ (G. 43)
- â (redif yok) (G. 44) - â (redif yok) (G. 45) - et ey dilâ (G. 46)
- er erbâb-1 'aşka es-salâ (G. 47) - le hasret (G. 48)
- ân ima bâ'is (G. 49) - ân abak (G. 50) - â dan geç (G. 51)

- â yı bul (G. 52) - et bekleriz (G. 53) - et deyiz (G. 54)
- er im var (G. 55) - ân aglar (G. 56) - âr im elvedâ (G. 57)
- ag ı ayrılık (G. 58) - ik (redif yok) (G. 59) - et vermedin (G. 60)
- ân im n'eyledin (G. 61) - â sensin (G. 62) - ân a değişmem (G. 63)
- âr senin olsun (G. 64) - ân im sorma hîç (G. 65)
- â oldu gitdikçe (G. 66) - âra Allâh 'aşkına (G. 67) - â da gör (G. 68)
- et gezdirir (G. 69) - â dan garaz (G. 70) - â dır sevdiğim (G. 71)
- âr-ı tecellî (G. 72) - â geldi (G. 73) - â perçemin (G. 74)
- â geliyor (G. 75) - er midir (G. 76) - âne ler (G. 77)
- â sıyam (G. 78) - ân (redif yok) (G. 79) - âm (redif yok) (G. 80)
- er dır (G. 81) - âr erdi yine (G. 82) - û lara (G. 83)
- er den geçer (G. 84) - âd olduğum günler (G. 85)
- ân dır gözlerin (G. 86) - âr im gelmedi (G. 87)
- âk oldu bana (G. 88) - ân da m'aceb (G. 89) - ân bu şeb (G. 90)

3.1.1.1.2. Müstezâd

Müstezâd, gazelden türemiş bir nazım şeklidir. Müstezâdlar aruzun “*Mef’ûlü Mefâ’ilü Mefâ’ilü Fe’ûlün*” kalıbıyla yazılır ve her mısranın altına “*Mef’ûlü Fe’ûlün*” cüzleriyle yazılmış kısa bir mısra eklenir. Müstezâd’ın asıl vezni budur. Az da olsa farklı vezinlerle de yazıldığı görülmektedir.

Dîvân’da 5 adet müstezâd bulunmaktadır. Bunların tamamı yukarıda geçen kalıpta yazılmıştır. Yazmanın çeşitli yerlerinde karışık olarak kaydedilmiş olan müstezâdları, hazırladığımız metinde gazellerden sonra “*müstezâdlar*” başlığı altında bir arada vermeyi uygun bulduk.

3.1.1.1.3. *Kıt'a*

Dîvân'da şairin kıt'a nazım biçimini tarih düşürmede kullandığını görmekteyiz. Biz, kıt'a hâlinde veya beyitler şeklinde yazılmış tarih manzumelerini “*tarihler*” başlığı altında bir arada vermeyi uygun gördük. Dîvân'da bu şekilde yazılmış 24 tarih bulunmaktadır. Tarih kıt'aları, genel olarak 5,7,9 beyitlidir. Şair tarih kıt'alarında, aruzun “*Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün*” ve “*Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün*” kalıplarını kullanmıştır.

3.1.1.2. *Ayrı kâfiyeli olanlar*

3.1.1.2.1. *Mesnevî*

Dîvân'da hacim olarak az sayılabilecek 17 beyitlik bir mesnevî bulunmaktadır. Aruzun, “*Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün*” kalıbıyla yazılmıştır.

3.1.1.3. *Musammatlar*

Bendli nazım şekilleri Dîvân'da karışık bir şekilde yazılmıştır. Biz, bendli nazım şekillerini biçimlerine göre ayrı başlıklar altında vermeyi uygun gördük.

3.1.1.3.1. *Şarkı*

Dîvân'da 7 adet şarkı bulunmaktadır. Bu şarkılardan 2 ve 7 numaralı şarkılar muhammes şarkıdır. Muhammes şarkılar sırasıyla 3 ve 4 benddir. Kâfiyeli olarak yazılmışlardır. 1, 3, 4, 5, 6, numaralı şarkılar nakaratlı, çapraz kâfiyeli şarkılardır. 3 bendli olarak yazılmışlardır.

3.1.1.3.2. *Muhammes*

Dîvân'da 7 adet muhammes bulunmaktadır. Muhammes-i müzdeviç ve muhammes-i mütekerrir olarak yazılmışlardır.

3.1.1.3.3. *Müseddes*

Dîvân'da, 3 bendli bir müseddes-i mütekerrir bulunmaktadır.

3.1.1.3.4. Müsebbâ‘

Dîvân’da, 3 bendli bir müsebbâ‘-ı mütekerrir bulunmaktadır.

3.1.1.3.5. Tercî-bend

Dîvân’da 3 ve 4 bendli olarak yazılmış 2 tercî-bend bulunmaktadır.

3.1.1.4. Koşma

Dîvân’da bir adet koşma bulunmaktadır. 11’li hece ölçüsüyle, 5 dörtlük olarak yazılmıştır.

3.1.2. Nazım Türleri

3.1.2.1. Tevhîd

Allah’ın birliğini ve büyüklüğünü anlatan şiirlerdir. Dîvân, tevhîd ile başlamaktadır. Tevhîd özelliği gösteren şiirin matla beyiti şu şekildedir:

Bâ-i bismi’llâh’dur ser-nâme-i hâmem Hudâ
İntihâsin kıl ‘atâ ya Halık-ı arz u semâ
(G.1/1)

3.1.2.2. Münâcât

Allah’a karşı yapılan yalvarış ve yakarışları anlatan şiirlerdir. Dîvân’da münâcât türünde yazılmış 10 adet şiir bulunmaktadır. Münâcât özelliği gösteren şiirlerin bir kısmının matla beyitleri şu şekildedir:

Yâ İlâhî ente ehram kıl ‘inâyet Rabbenâ
Tâ güşâd etdim dehen vergil bidâyet Rabbenâ
(G. 2/1)

‘Aciz kulunum rûzımı zâr eyleme yâ Rab
Gonca gülüm âlûde-i hâr eyleme yâ Rab
(G. 3/1)

Bu dâr-ı fenâdan berî kıl cânımı yâ Rab
Söndür bu ‘alevli dil-i sûzânımı yâ Rab
(G. 4/1)

Dü-çeşmim katresin Bâr-i Hudâ deryâ-yı ‘ummân et
Vücûdum zevrakın mustagra-kı ‘afv ile gufrân et
(G. 5/1)

3.1.2.3. Na’t

Hz. Peygamberi öven ve O’nun özelliklerini anlatan şiirlere denir. Dîvânlarda tevhîd ve münâcâttan sonra gelir. Dîvân’da na’t türünde yazılmış 27 adet şiir bulunmaktadır. Na’t özelliği gösteren şiirlerin bir kısmının matla beyitleri şu şekildedir:

Elâ ey menba‘-ı kâna Habîb-i Hazret-i Mevlâ
Veyâ mahrem-serâyın pâdişâhı âyet-i kübrâ
(G. 12/1)

Hazret-i Şâh-ı Risâlet dergeh-i ‘âlî-cenâb
Dest-gîr-i müslimîn ‘acizlere devlet-me’âb
(G. 13/1)

Ey şehinşâh-ı ‘adâlet es-salâtü ve’s-selâm
Ma‘den-i esrâr-ı hikmet es-salâtü ve’s-selâm
(G. 16/1)

Nüh tâk tezeyyün eyledi seyrân için Sübhân sanâ
Cebrâ’îl ile gönderdi âyet âyet Kur’ân sanâ
(G. 20/1)

3.1.2.4. Medhiye

Medhiyeler, padişahları, sadrazamları, devletin ileri gelenlerini, din büyüklerini veya değer verilen herhangi bir şahsiyeti övmek için yazılan şiirlerdir. Dîvân'da medhiye türünde 4 şiir bulunmaktadır. 79 numaralı şiir medhiye başlıklı 26 beyitlik bir gazeldir. Kerbelâ olayını konu alan bu şiir hem medhiye hem de mersiye niteliği taşımaktadır. 8 numaralı tarih kıt'ası medhiye niteliği taşıyan bir şiirdir. Bayburd Hanedanından Osman Bey'in oğlu Rızâ Bey hakkında yazılmıştır. 20 numaralı tarih kıt'ası Yüzbaşı Mustafâ Bey'in oğlu Zü'lfikâr Efendi hakkında yazılmış bir medhiyedir. Kâmil Efendi hakkında yazılmış 22 numaralı şiir de medhiye özelliği taşımaktadır. Medhiye özelliği taşıyan şiirlerin ilk beyitleri şu şekildedir:

Şeb ü rûz ağla gönül mâh-ı Muharremdir amân
Ne revâ cümleden elzem sana bu âh u figân
(G. 79/1)

Dilâ Bayburd'un Eşref Hânedânından Aga-zâde
Ki 'Osman Beg Efendi zü'l-kerem kânı cihân-ârâ
(T. 8/1)

'Âşıkı ser-mest eder bu cilve nâzın Zü'l-fikâr
Vâlih eyler andelîbi la'l-i nâbın Zü'l-fikâr
(T. 20/1)

Vasf olunmaz Kâmil'in lutf-ı Hudâ'dır gözleri
Leyle-i zulmetlere şem'-i ziyâdır gözleri
(T. 22/1)

3.1.2.5. Mersiye

Bir kimsenin vefatı üzerine, onun hayattayken yaptığı iyilikleri, hayırları, olumlu özelliklerini anlatan şiirlerdir. Dîvân'da mersiye türünde 5 adet şiir bulunmaktadır. Diğer mersiye başlıklı 5 numaralı muhammes

mersiye türünde yazılmıştır. Kerbelâ olayını konu almaktadır. 2 numaralı tercî-bend mersiye türünde yazılmıştır. 3 numaralı tarih kıt'ası Edhem Efendi'nin vefatı üzerine yazılmıştır. 11 numaralı tarih kıt'ası Ahsenhanedanından Hacı Dede'nin vefatı üzerine yazılmıştır. 12 numaralı tarih kıt'ası yine Hacı Dede'nin vefatı üzerine yazılmış mersiye türünde bir şiirdir.

3.1.2.6. *Nasihât-nâme*

Dîvân'da yer alan 24 numaralı tarih 7 beyitlik nasihâtname türünde bir gazeldir. Nasihatnâmenin matla beyiti şu şekildedir:

Hâmeyi destime aldım yine ey cân-ı Rızâ
Bildirem şâ'irin ahvâlini sultânıma tâ
(T. 24/1)

3.1.2.7. *Bahariyye*

Dîvân'da 11 beyitlik gazel nazım biçimiyle yazılmış bir bahariyye bulunmaktadır. Klâsik bahariyye türünün özelliklerini içermektedir. Matla beyiti şu şekildedir:

Gonca gül eyle müzeyyen heme gülzâr-ı bahâr
Kıldı âfâkı mu'attar bûy-ı eşcâr-ı bahâr
(T. 23/1)

3.1.3. *Kâfiye ve Redif*

Rıf'at, şiirlerinde cinaslı kâfiye dışında bütün kâfiye çeşitlerini kullanmıştır. En çok zengin kâfiye, daha sonra tam kâfiye ve az da olsa yarım kâfiye kullanılmıştır.

Şiirde yarım kâfiye genellikle mısra sonlarında kullanılmıştır. Aşağıdaki beyitler, yarım kâfiyenin kullanıldığı örneklerdendir:

Hücûm etdi baña girdâbkitâ ğark eyleye ammâ
Yolum cây-ı selâmetdir benim bî-havf u bî-pervâ

(G.39/3)

Halka-i tevhîde teşrîf eyledi bâ-y u gedâ
Nûr-ı zikru'llâh ile pür oldı meclis bâ-safâ

(G.44/1)

Menba'ü kân-ı 'atâ v'ey şâfi'-i rûz-ı cezâ
Rahmeten li'l-'âleminsin yâ Resûl-i Kibriyâ

(G.18/1)

Dîde-i 'uşşâka karşı şûh-ı müstesnâ budur
Serv-i kaddi lâle hattı dilber-i yek-tâ budur

(T.21/1)

Menba'-ı kân-ı 'atâ şâh-ı bekâdır Mustafâ
Leyle-i zulmetlere şem' u ziyâdır Mustafâ

(G.22/1)

Nedir âh-ı figânın dem-be-dem ey bülbül-i şeydâ
'Aceb şûrîde-hâl oldın gül içün mi bu vâveylâ

(G.45/1)

Tam kâfiye genellikle mısra sonlarında, bazen de rediften önce kullanılmıştır. Aşağıdaki beyitler, tam kâfiyenin kullanıldığı örneklerdendir:

Gönül der-hatır et cânân-ile şâd olduğum günler
'Acebdir iftirâk-ı 'aşkla mu'tâd olduğum günler

(G.85/1)

Yâr yüzün çokdan berü görmek yasak oldı bana
Etdigi agyârlara ülfet merâk oldı bana

(G.88/1)

Kaddi fidan hûbânım bâg-ı cinânda m‘aceb
Taktîm-i ‘arzihâlim taht-ı nihânda m‘aceb

(G.89/1)

Yâ İlâhî ‘arz u hâcâtımı bürhân eyle
Ni‘am u fazlına dil teşnedir ihsân eyle

(G.11/1)

Seni Hak cümleden etdi mümtâz
‘Arşdan ferşe kadar ser-efrâz

(Mes.2)

Şem‘-i ruhsârına pervâneyim ey dil bi’llâh
Geceler subha degin yanmadayım âh eyvâh

(Ş.2/2)

Ey şehinşâh-ı ‘adâlet es-salâtü ve’s-selâm
Ma‘den-i esrâr-ı hikmet es-salâtü ve’s-selâm

(G.16/1)

Enbîyâ’-i mürselîn uşşâk-ı zârındır senin
Evliyâ müştâk-ı tal‘at bî-karârındır senin

(G.17/1)

Zengin kâfiye çoğunlukla rediften önce kullanılmıştır. Aşağıdaki beyitler, zengin kâfiyenin kullanıldığı örneklerdendir:

Kevkeb-i dürr-i ma‘ânîdir hakîkat ey dilâ
Sâlike râh-ı hidâyetdir tarîkat ey dilâ

(G.46/1)

Cemâlin kible-gâh-ı enbiyâdır yâ Resûla'llâh
Kâşın mihrâb-ı saff-ı asfiyâdır yâ Resûla'llâh
(G.26/1)

Derûn-ı dil mahabbethânesidir yâ Resûla'llâh
Cemâlin rü'yeti mestânesidir yâ Resûla'llâh
(G.32/1)

Halîfen âşiyânı Nakşibendî yâ Resûla'llâh
Hemâre şeyh Hânı Nakşibendî yâ Resûla'llâh
(G.33/1)

Kelâmın her biri dürr-i hakikat yâ Resûla'llâh
Dehânın çeşm-i âb-ı tarîkât yâ Resûla'llâh
(G.35/1)

Ey bâd-ı sabâ murg-ı dili lânedede buldum
Şevk-ı ruh-ı dildârı o kâşânede buldum
(Muh.4/1)

Rediflerin kullanımında Türkçe kelime ve ekler kullanıldığı gibi Farsça ve Arapça kelimeler de redif olarak kullanılmıştır. Bazı rediflerde ise Türkçe, Arapça ve Farsça kelimeler bir arada kullanılmıştır. Aşağıdaki örnekler, şairin farklı tarz redif kullanımlarını ihtivâ etmektedir:

Enbiyâ'-i mürselîn uşşâk-ı zârındır senin
Evliyâ müştâk-ı tal'at bî-karârındır senin
(G.17/1)

Rabbenâ dâr-ı sivâda merd-i dûn etme beni
Dâr kıl nefsin elinde ser-nigûn etme beni
(G.9/1)

Sâlikâ mülk-i fenâyı terk edüp gel cânâna bak
‘Âşıkâ mir’ât-ı dilde görinen cânâna bak
(G.50/1)

Ey nûr-ı basar olmasa bu efgânıma bâ‘is
Şeb-tâ-be-seher nâle-i giryânıma bâ‘is
(G.49/1)

Zikr-i cehr-i hakdır ammâ sâlikin hâyı ‘abes
Dildedir nûr-ı İlâhî hem sakar nârı ‘abes
(G.40/1)

Mâ‘siyet çok Rabbenâ estagfiru’llâhi’l-‘azîm
Etdigim cürm ü hatâ estagfiru’llâhi’l-‘azîm
(G.7/1)

Ey şehinşâh-ı ‘adâlet es-salâtü ve’s-selâm
Ma‘den-i esrâr-ı hikmet es-salâtü ve’s-selâm
(G.16/1)

Tâlib-i râz-ı seher erbâb-ı ‘aşka es-salâ
Olmuşuz dürr ü güher erbâb-ı ‘aşka es-salâ
(G.47/1)

Giyin fakrın libâsını gönül dâr-ı fenâdan geç
Rıza’u’llâh taleb eyle hemân bâg-ı bekâdan geç
(G.51/1)

Sivâ tutdı girîbânâ İlâhî senden istîmdâd
Meded hâl-i perîşânâ İlâhî senden istîmdâd
(G.10/1)

Zînet-i dünyâyı terk et vuslât-ı ‘ukbâyı bul
Gir târîk-i müstakîme Kâ‘be-i ‘ulyâyı bul
(G.52/1)

3.1.4. Vezin

Rıf‘at Mehmed Karlı Dîvânı’nda farklı vezinlerde yazılmış şiirlere rastlamak mümkündür. Şairin, dîvân şiirinde sıklıkla kullanılan vezinlerin birçoğunu şiirlerinde başarıyla kullandığı söylenebilir. Ancak bazı şiirlerde veznin aksadığı, vezne uymayan mısralara, zaman zaman da önemli bir aruz kusuru olarak görülen zihafalara rastlandığı görülmektedir. Bu yüzyıldaki birçok şairin şiirlerinde gördüğümüz imâleler, Rıf‘at Mehmed Karlı’nın şiirlerinde de karşımıza çıkmaktadır.

Şairin şiirleri incelendiğinde en fazla, “*Fâ’ilâtün Fâ’ilâtün Fâ’ilâtün Fâ’ilün*”, “*Fe’ilâtün Fe’ilâtün Fe’ilâtün Fe’ilün*”, “*Mefâ’ilün Mefâ’ilün Mefâ’ilün Mefâ’ilün*”, “*Mef’ülü Mefâ’ilü Mefâ’ilü Fe’ülün*” kalıplarını kullandığı görülmektedir.

3.2. Dîvân’ın Muhteva Yönünden İncelenmesi

3.2.1. Aşk

Dîvân şiirinde aşk konusu önemli bir yer tutar. Gerek âşıkâne gerekse tasavvufî konulu şiirlerde aşk teması kullanılır. Tasavvufî şiirlerde ilahî aşk hedeflenir. Allah’a ancak aşk yoluyla kavuşulacağı, dolayısıyla da âşık olmayanın gerçek kurtuluşa erişemeyeceği söylenir.

Âşıkâne şiirlerde de aşk en çok kullanılan kavramlardandır. Âşığın yaşama sebebi âdetâ aşk olarak verilir. Sevgiliye kavuşmak isteyen âşık, vuslattan sonra ayrılığın geleceğini düşünerek acı çekmektedir.

Rıf‘at, aşk konusunu dîvân şiirindeki kullanımına uygun şekilde işlemiştir.

Sevgilinin güzellik unsurlarından olan kirpikleri bir oka benzetilerek âşığı hedef almaktadır. Sevgili bu okun sinesine saplanmasından da bu

yaraya sahip olmaktan da mutludur. Geleneğe göre sevgilinin âşığı yaralaması bile bir lütuftur. Sevgiliden gelen tüm cefâ âşık için bir nimettir:

Müjgân okın ‘uşşâka nişân eyledi meh-rû
Degsün harem-i sîneme cânânıma bâ’is
(G.49/2)

Sevgiliden ayrı olmak âşık için büyük bir acıdır. Âşık ne durumda olursa olsun sevgiliden uzak kalmak istemez. Sevgilinin kûyında, yaşadığı yerde bulunmak âşiğe büyük bir mutluluk verir. Sevgiliden uzak kalmak ise âşiğe acı verir. Bu acı âşığın yüreğini parçalar:

Dûr olalı nâzlı yârdan kalmadı sabra mecâl
Nâ-tüvân oldum hemân sînemde tağı ayrılık
(G.58/3)

Sevgilinin kirpikleri âşığın yüreğinde yaralar açmıştır. Âşık bu yaranın acısını hissederek sevgiliden bir şifâ beklemektedir. Bu yara âşığın gönlünde büyük bir tesir bırakmıştır. Bu yaranın tedavisini yine sevgiliden beklemektedir. Sevgilinin ilgisi ve şefkâti âşık için en büyük tesellidir:

Tîr-i müjgânın atup sînemde açdın yaralar
Cânıma kâr eyledi bî-çâre şerbet vermedin
(G.60/2)

Gelenek itibariyle sevgilinin güzellik unsurlarına çokça yer veren şair aşağıdaki beyitte sevgilinin güzellik unsurlarından biri olan kaşlarını konu edinerek onun vefâsızlığından dem vurmaktadır:

Âsiyâb-ı bî-vefa kadd-i fidanım n’eyledin
Kaşları bedr-i hilâl kavs-ı kemânım n’eyledin
(G.61/1)

Şair, sevgiliye olan hayranlığını birçok benzetme unsuruyla ifâde etmektedir. Örneğin aşağıdaki beyitte tüm çiçeklerin rengini sevgiliden aldığı ifâde edilerek, sevgili aya ve güneş ışığına benzetilmiş ve aydınlık kaynağı olarak düşünülmüştür:

Gelüp cümle nebâtât rengini senden eder tahsîl

Edersin ‘âlemi rûşen kamer şems-i ziyâ sensin

(G.62/2)

Sevgilinin güzelliğini ve kişisel özelliklerini kimse tam anlamıyla ifâde edemez. Aslında âşığa göre sevgili anlatılamayacak kadar güzeldir. Sevgilinin eşi ve benzeri yoktur. Sevgiliyi anlatmaya, betimlemeye çalışmak ona karşı yapılmış bir haksızlık olur. Sevgili o kadar kıymetlidir ki onun değerinde dünyada başka bir şey yoktur. Bu değer o kadar büyüktür ki Hz. Süleymân’ın mührü bile sevgilinin bûsesi karşısında değersizdir. Âşığın bu dünyada istediği tek şey sevgilidir, dünyada var olan hiçbir şey onun kıymetinde değildir. Sevgiliye kavuşmak bu dünyadaki en değerli emeldir:

Tahrîr edemez vasfını kâtib dahı olsa

Bûse-i lebin mühr-i Süleymân’a değişmem

(G.63/4)

Şair, aşağıdaki beyitte kendisini bahtsız ve talihsiz olarak nitelendirmektedir. Talihsiz olan âşığa verilebilecek en güzel hediye, sevgilinin lütfu ve keremidir. Âşığın tek emeli sevgilinin yüzünü bir kez de olsa görmektir. Âşık, sevgilinin yüzünü görmekle kendinden geçecektir. Şair, sevgilinin yüzünü görmek için her şeye razı olan bir âşık tasvirini bu beyitle göz önüne sermektedir:

Bu baht-ı siyâha yine lutf u kerem eyle

Bir bak yüzüme dildeki dildâr senin olsun

(G.64/4)

Şair, aşağıdaki beyitte de sevgilinin güzellik unsurlarından biri olan gözleri, sihir yapan bir büyücüye benzetmektedir Sevgilinin gözleri âşığı büyüler. Sevgilinin gözlerine meftûn olan âşık, sevgilinin gözlerinden âdeta büyülenmektedir. Bu büyü âşığı güçsüz bırakmaktadır. Âşık, sevgilinin yaptıklarından şikâyet eder görünse de aslında bu durumdan çok memnundur; çünkü sevgilinin vefasızlığı, gönülde açtığı yaralar bile âşık için çok değerlidir:

Çeşm-i câdûya gönül meftûn a cânım sorma hîç
Âh ile ‘ömrüm tükendi nâ-tüvânım sorma hîç
(G.65/1)

Sevgiliyi gören âşığın gözü dünyayı bile görmemektedir. Tek arzusu sevgiliyi görmek olan âşık dünyayı önemsemez. Âşığın dertli olduğu gecelerde sevgilinin yüzü bir yıldız gibidir, âşığın umududur. Âşığın mutluluk kaynağı sevgilinin yüzüdür. Sevgilinin hayali bile âşığın mutluk kaynağıdır. Sevgilinin yüzü âşık için Süreyya yıldızı gibidir:

O didârı gören Rıf‘at görünmez gözine dünyâ
Şeb-i zulmetde rûyı hem Süreyyâ oldu gitdikçe
(G.66/5)

Dîvân şiir geleneğinde “*bülbül*” âşığın temsilidir, “*gül*” veya “*gülzâr*”, yani gül bahçesi ise sevgilidir. Bülbül, güzel ötüşüyle meşhur bir kuştur. Bülbülün güzel sesi zaman zaman sevgiliye iltifatken zaman zaman da sevgiliden olan ayrılığın acıklı haykırışıdır. Âşık, aşağıdaki beyitte bülbülün gül bahçesine olan hasretinin acısını kendi acısına benzetmektedir, sevgilinin aşkının âh ateşiyle yanmaktadır, acı çekmektedir:

Öyle ser-mestim ki yandım yâra Allâh ‘aşkına
Nâle-i bülbül gibi gülzâra Allâh ‘aşkına
(G.67/1)

Şair, aşağıdaki beytinde âşıkların iki durumundan bahsetmektedir. Dünyevî aşkı yaşayan âşık, sevgilinin güzellik unsurlarından biri olan saçının zülfüne esirdir. Allâh aşkını yaşayan âşık ise dünyalık hiçbir şeye ilgi göstermez, fakirlik elbisesini üzerine giyer ve bir derviş misali Allah'ın rızâsından başka bir şeyle ilgilenmez. Âşığın iki durumu şair tarafından şu şekilde ifâde edilmektedir:

Kimini zencîr-i zülf-ile esîr-i bend eder
Kimine fakrın libâsı câna minnet gezdirir
(G.69/2)

Şair, zaman zaman da sevgilinin vefâsızlığından şikâyet etmektedir. Aşağıdaki beyit buna güzel bir örnektir. Âşık, sevgiliden vefâ beklemiş, fakat hayal kırıklığına uğramıştır:

Cânân seni ben yâr-ı vefâdârı bilürdüm
Her lahzada nîm-i nîgehîn vârı bilürdüm
(Ş.6/1)

3.2.2. Din ve Tasavvuf

Dîvân şiirinde din ve tasavvufla ilgili kavramlar en az aşk kadar; hatta ondan daha fazla kullanılmıştır. Bu tür kullanımlarda İlâhî aşk ön plâna çıkar, tarîkât adabı anlatılır. Kurtuluşa ermek için bir tarîkâta girmenin gerekliliği vurgulanır. Dönemin geçerli dünya görüşü olması dolayısıyla hemen her şair tasavvufî şiir yazmıştır. Bazen tasavvufla ilgili kavramlardan yararlanılarak dünyevî aşk, içki meclisi, harâbat ehli imâ edilmiştir.

Rıf'at'ın dinî ve tasavvufî konuları işlediği şiirleri bir hayli fazladır. Bu şiirlerde genellikle, insanlara öğüt verme amacı güdülmektedir.

Şair, aşağıdaki beyitte günah denizinde bulunduğunu, çok günahı olduğunu itiraf ederek, Allah'tan kıyâmet gününde kendisini rahmetiyle

affetmesini istemektedir. Yüzünün karalığı ile pişmanlığını ifâde eden şair, Allah'tan af dilemektedir:

Mâsiyet bahrindeyim vergil bana cây-ı selim
Rû-siyâh etme İlâhî Rıf'at'ı rûz-ı cezâ

(G.1/5)

Şair, Allah'ın kudreti karşısında acziyetini belirterek, Allah'tan kendisini affetmesini istemektedir. Cezalandırılmaktan korkan şair, kendisini güle benzeterek, bu gülün tazeliğini koruyarak, dikenlik haline dönüşmemesi için Allah'tan kendisine acımasını istemektedir:

‘Âciz kulunum rûzımı zâr eyleme yâ Rab
Gonca gülüm âlûde-i hâr eyleme yâ Rab

(G.3/1)

Şair, irfân sahibi insanlara benzemek, onlarla beraber olmak, onlarla birlikte anılmak isteğini Allah'a arz etmektedir. Günahlarının kalbini kararttığını itiraf eden şair, Allah'tan günahlarını affetmesini, kalbinin temizlenmesini istemektedir:

Bizi erbâb-ı ‘irfâna mûmâsil eyle yâ Rabbî
Siyâh kalbim zer-i hâlisle hâsıl eyle yâ Rabbî

(G.6/1)

Şair, günahının çok olduğunu söyleyerek pişmanlığını dile getirmektedir. İşlemiş olduğu günahlardan pişman olan şair, tövbe etmektedir. Tövbesinin kabulünü Allah'tan isteyen şair, dünyada yaptıklarının hata olduğunu itiraf etmektedir:

Mâ'siyet çok Rabbenâ estağfiru'llâhi'l-'azîm
Etdigim cürm ü hatâ estağfiru'llâhi'l-'azîm

(G.7/1)

Dünyanın lezzetlerini, zevk ve sefasını terk ederek Allah'ın rızasını kazanmayı isteyen şair, dünya hayatının gelip geçiciliğini vurgulamaktadır. Dünya hayatının zevk ve sefasını terk etmeden İlahî aşka ulaşamayacağını söyleyerek dünyada yapmış olduğu hatalardan dolayı pişmanlığını ifade etmektedir. Bu hataların sorumlusunun kendisi olduğunu söyleyerek Allah'tan tövbesini kabul etmesini istemektedir:

Lezzet-i dünyâyı kât' et eylesün 'aşkın zuhûr
Ben bana etdim cefâ estağfiru'llâhi'l-'azîm

(G.7/4)

Şair, Allah'ın huzuruna çıkmaya layık bir amele sahip olmadığını söyleyerek, Allah'ın karşısında kendi acziyetini ifade etmektedir. Allah'ın rahmetini isteyen şair, Allah'ın affediciliğini kazanma yolunu dilemektedir:

Dergâh-ı sezâ bir 'amelim yok benim ey şâh
Lutf u keremin Rıf'at'a râh eyle ilâhî

(G.8/5)

Şair, hesap gününde Allah'tan bağışlanma dileyerek, kendisinin günahkâr bir kul olmasına izin vermemesini istemektedir. Kendisinin nefsi ile olan mücadelesinde Allah'tan yardım isteyen şair, nefesine yenilmeden Allah'ın rızasını kazanarak huzuruna çıkma isteğini dile getirmektedir:

Rabbenâ dâr-ı sivâda merd-i dûn etme beni
Dâr kıl nefsin elinde ser-nigûn etme beni

(G.9/1)

Şair, Allah'tan kalbini temizlemesini, kendisini günahlarından arındırarak kalbinde zerrece kötülük olmayan bir kul hâline getirmesini dilemektedir. Hesap gününde ameline güvenmeyen şair Allah'ın sonsuz rahmetiyle huzuruna çıkmak istemektedir:

Levh-i dilde sû'-i ef'âlim bırakma zerrece
Rûz-ı mahşerde 'amelimle cünûn etme beni
(G.9/2)

Şair, dünya hayatının oyun ve eğlenceden ibaret olduğunu belirterek, dünya malını ve mülkünü terk edip, dünyadan vazgeçmenin gerekliliğini vurgulamaktadır. Şair burada bizlere öğüt vermektedir. Dünyadaki her zenginlik geçici ve değersizdir. Asıl değerli olan Allah'ın rızâsıdır. Asıl kurtuluş ancak Allah'ın rızâsını kazanmakla mümkün olur:

Giyin fakrın libâsını gönül dâr-ı fenâdan geç
Rızâ'u'llâh taleb eyle hemân bâg-ı bekâdan geç
(G.51/1)

Dünyada hiçbir makam, mevki bâkî değildir, Süleymân (a.s)'ın tahtı bile. Allah'ın rızâsını kazanan kişiye sonsuzlukta Hz. Süleymân'ın tahtı verilir. Ciğeri yanık olan âşığın dünyalıkta gözü yoktur, sadece Allah'ın rızâsını talep eder:

Rızâ'u'llâh taleb eyler ciger-sûzân olan 'âşık
Kurur taht-ı Süleymân'ı bekâda bî-riyâ tevhd
(Müseb. 2)

Dünya hayatı geçicidir. Şair, Allah'ın emirlerine uyararak yasaklarından kaçınma yolunda birlik olmanın önemini belirtmiş, ömrünün tükendiğini, ölümün yaklaştığını vurgulayarak hesap gününe hazır olma gerekliliğine dikkat çekmek istemiştir:

Mukîm ol gûşe-i vahdetde dil fikr eyle dünyâyı
Tükenmiş ‘ömrin ey gâfil yakîn bil intihâ geldi
(G.73/3)

Peygamber Efendimiz Hz. Muhammed (s.a.v) mucizeleri, şefâatine mazhar olma isteği ve âlemlerin yaratılma nedeni olması ile çokça anılmaktadır. Dîvân’da yer alan pek çok şiirde Hz. Muhammed’e (s.a.v) karşı olan sevgi, şair tarafından işlenmektedir.

Şair, aşağıdaki beyitte Hz. Muhammed’in (s.a.v) âlemlerin yaratılmasına sebep olmasını hatırlatarak, Hz. Muhammed’e (s.a.v) karşı olan sevgisini belirtmektedir:

Gelmesen ‘âleme gelmez idi nüh tâk-ı felek
Olmasan olmaz idi kevn ü mekân ser-tâ-pâ
(G.15/6)

Şair, günah denizinde kaldım, elimden tutan kimsem yok diyerek, lütuf ve keremin sahibi olan kimsesizlerin kimsesi Hz. Muhammed’i övmektedir:

Ma’siyet bahrında kaldım dest-gîrim kimse yok
Lutf u ihsân sana mahsûs yâ Resûl-i Kibriyâ
(G.15/21)

Şair, aşağıdaki beyitlerde, Hz. Muhammed’in (s.a.v) şefâatine mazhar olma isteğini ifâde etmektedir:

Fahr eder zâtınla dü-‘âlem eyâ mihr-i münîr
Menba‘-ı eltâf-ı rahmet es-salâtü ve’s-selâm
(G.16/6)

Rû-siyâham elde bir dârende yok ferdâ bana
Pür günâham eyle şefkât es-salâtü ve’s-selâm

(G.16/8)

Şairin gönül aynasındaki yani kalbindeki sevgili Hz. Muhammed'dir.
Hasta gönüllere, günahkâr kalplere derman Hz. Muhammed'dir:

Mir'ât-ı kalb-i cânımız sensin Resûl-i Kibriyâ
Hasta-dile dermânımız sensin Resûl-i Kibriyâ
(G.21/1)

Şair, bazı şiirlerinde “Çâr Yâr-ı Güzîn” olarak bilinen dört halifeyi de zikreder. Şairin şiirlerinde Hz. Ebubekir sadakatiyle, Hz. Ömer adaletiyle, Hz. Osman yumuşak huyluluğuyla, Hz. Ali faziletiyle anılır:

Ol sa'âdet kânı Bû Bekr ü 'Ömer 'Osmân 'Alî
Sıdk u 'âdil hilm ü fazıl çâr-yârindir senin
(G.17/3)

Nakşibendî Tarîkâtı'na mensup olan ve Dîvân'ındaki 33 ve 43 numaralı gazellerinde bu tarîkâtın âdab ve erkânını işleyen şair, Nakşibendîlik'ten övgü ile bahsetmektedir:

Halîfen âşiyânı Nakşibendî yâ Resûla'llâh
Hemâre şeyh Hânı Nakşibendî yâ Resûla'llâh
(G.33/1)

Uyan gafletden ey Rıf'at ki sad çâk et girîbânın
Ki pas tutmuş siyâh kalbe cilâdır Nakşibend cânâ
(G.43/5)

3.3. Dîvân'ın Dil ve Üslûp Özellikleri

3.3.1. Kelime Kadrosu

Rıf'at, şiirlerinde genel olarak kolay anlaşılabilir sade bir dil kullanmıştır. Dîvân'da yer yer Arapça ve Farsça kelimelerin yoğunlukla kullanıldığı şiirlere de rastlanmaktadır; ancak bu tür şiirlerde kullanılan kelime kadrosu da Dîvân Edebiyatında sıkça kullanılan anlaşılabilir gelmiş kelime kadrosudur.

Şairin, birçok beyitte tamlamalara da yer verdiği görülmektedir. Bu tamlamalar çoğunlukla Farsça, bazen de Arapça tamlama olarak karşımıza çıkmaktadır. Arapça tamlamalar bilhassa dînî ve tasavvufî içerikli şiirlerde kullanılmıştır. Aşağıdaki örnek, bahsettiğimiz tarzda bir üslûp özelliğini yansıtan beyitlerden biridir:

Şeref ü 'izz-i risâletle 'urûc etdi bu şeb
Ol Resûlü's-sakaleyn şâh-ı ümem kân-ı vefâ
(G.15/1)

Şiirlerin bir kısmı günümüz insanının da rahatlıkla anlayabileceği yapıdadır:

Ey felek Allâh için rahm ét baña
Bir devâsız derde oldum müptelâ
(Ş.3/1)

Yâr yüzün çokdan berü görmek yasak oldu bana
Etdiği agyârlara ülfet merâk oldu bana
(G.88/1)

Rıf'at, şiirlerinde dönemin dil özelliklerini tamamen yansıtmaktadır. Tasavvufî şiirlerinde daha ağıdalı bir dil kullanırken, âşıkâne tarzda yazdığı şiirler daha sade ve daha akıcıdır. Kullandığı kelimeler ve tamlamalar da

şiiirin konusuna göre farklılık göstermektedir. Eğer konu din ve tasavvufla ilgiliyse kullanılan kelimeler de doğal olarak dinî terimler olmaktadır:

Kâmu esrâr-ı hikmetle elest bezminde kân oldun
Açup bâzâr-ı ‘aşkı kâmil-i gevher-feşân oldun
(Müseb.3)

Göñül dâr-ı fenâ içre ne hoşdur lâ-mekân oldun
Hemân şeb-tâ-seher diller çeker hû ile hâ tevhîd
(Müseb.3)

Konu beşerî bir konuysa kullanılan kelimeler de sevgiliyi, aşkı, sevgilinin özelliklerini çağrıştıran kelimeler olmaktadır:

Dîde-i ‘uşşâka karşı tal‘atın ahter midir
Leblerin la‘li İrem bâğında verd-i ter midir
(G.76/1)

Bülbül gibi nâlân-ile beyhûde gezerdim
Gül dalını âhır der-i cânânede buldum
(Muh.4/2)

3.3.2. Deyimler ve Atasözleri

Halk tarafından kullanılan birçok deyim ve atasözü şiire çekicilik kazandırmaktadır. Bu deyim ve atasözleri günümüz insanının dîvân şiirini daha iyi kavramasına yardımcı olmaktadır. Dönemin yaşam özelliklerini, hayat anlayışını göstermesi bakımından deyimler ve atasözleri önemlidir.

Deyimler, atasözleri gibi ustaca düzenlenmiş, dilin çeşitli imkânlarından, anlam sanatlarından yararlanılarak ortaya konulmuş kalıplaşmış sözlerdir. En ince hayalleri, mecazları az sözle ifâde etmeye yararlar, bu yönleriyle de anlatımı güzelleştirirler.

Rıf'at şiiirlerinde günlük yaşama, tarihî olaylara ve sosyal gerçekliklere tarih manzumeleri dışında pek yer vermemiştir. Fakat halk arasında kullanılan deyimlere ve atasözlerine bazı şiiirlerinde yer verdiği ve halkın konuşma diliyle ifâde tarzını yer yer şiiirlerinde kullandığı görülmektedir. Aşağıdaki beyitler, şairin bu tür deyim ve atasözü kullanımına örnek olabilecek nitelikteki beyitlerdir.

Örneğin aşağıdaki beyitte şair, insan olarak zayıflık ve eksikliklerinin çok olduğunu ve gönlündeki yaralara ancak Allah'tan şifâ gelebileceğini belirtmekte ve “*yaraya merhem olmak*” deyimini kullanmaktadır:

Zahmı çok yaraya merhem sensin

Dest-gîr-i zu'afâlar sensin

(Mes.12)

Aşağıdaki beyitte ise şair, günahının çokluğunu “*yüzü kara olmak*” deyiminiyle ifâde etmektedir:

Yüzüm kara günâhım çok dehâlet eyledim ey şâh

Hakîkat râhını Rıf'ata nâ'il eyle yâ Rabbî

(G.6/5)

Aşağıdaki beyitte de şair, halk dilinde çokça yer alan umutların tükenmesi anlamındaki “*ümit kesmek*” deyimini kullanmaktadır:

Cenâb-ı Hakk'a tefvîzle kes ümmîd kîmyâlardan

Kanâ'at tekyesin bekle geçüp çûn u çirâlardan

(Müs.2)

Diğer bir beyitte ise şair, yaşanmış bir zulme karşı olan kızgınlığını “*elleri kurusun*” deyiminiyle ifâde etmektedir:

Kurusun elleri yâ Rab ne kabâhatdir bu

Bu kadar cevr ü cefâ eyledi ehl-i tugyân

(G.79/12)

Aşağıdaki beyitte ise şair, günlük hayatımızda yaşanan bir acının ifâdesini “*çiğer dağlamak*” deyimiyile ifâde etmektedir:

Ey gönül geldi Muharrem bizedir sûz ile âh

Ye’s-i mâtemle ciger taglamalı dil her gâh

(Muh.5/1)

Uzun deneme ve gözlemlere dayanılarak söylenmiş ve halka mâl olmuş, öğüt verici nitelikte olan atasözleri anonimdirler ve kalıplaşmış söz özelliği gösterirler. Rıf’at Mehmet Karşlı Dîvânı’nda atasözü niteliği gösteren kullanımlara yer verildiği de görülmektedir. Örneğin aşağıdaki beyitte şair, halk arasında “*Bu dünya kimseye kalmaz.*” şeklinde yaygınlık kazanmış ifâdeyi şâirâne bir tarzda kullanmış ve dünya hayatının gelip geçiciliğini vurgulamıştır:

Hatıra gelmedi mi çâh-ı ‘azâb-ı ‘ukbâ

Yoksa bâkî mi kalur sana bu fânî dünyâ

(Muh.5/7)

3.3.3. Edebî Sanatlar

Dîvân şiirinde şairler, şiirdeki kabiliyetlerini göstermek için edebî sanatlardan yararlanmışlardır. Edebî sanatlar şaire daha geniş ve daha etkili bir anlatım olanağı sunmaktadır. Bazı şairler, sanat yapmayı tek amaç olarak algılamakta, bazı şairler ise anlamı ön plâna çıkarmış, edebî sanatları bir araç olarak kullanmışlardır. Rıf’at, bu iki kısım şairden ikinci kısma daha yakın görünmektedir. Şair, daha çok anlama önem vererek edebî sanatları bir araç olarak kullanmaktadır. Tespitlerimize göre şairin şiirlerinde kullandığı edebî sanatlar şunlardır:

3.3.3.1. *Telmih*

Telmih, “*anımsatma*” sanatıdır. Şairin, birçok kişi tarafından bilinen bir olaya, konuya, atasözüne ya da inanca işaret etmesi, bir iki sözle onu hatırlatmasıdır.

Şair, birçok beytinde telmih sanatından faydalanmaktadır. Telmihler genellikle tarihî ve efsanevî kişilikler üzerinden yapılmıştır. Örneğin aşağıdaki beyitler, Hz. Muhammed’in (s.a.v) mucizeleri, peygamberliği ve ahlâkı gibi özellikleri ile bu sanata konu olduğu beyitlerdendir:

Gelmeseydin ‘âleme olmazdı nüh tâk-ı felek
Enbiyânın hâtemi şâhı Muhammed Mustafâ
(G.18/2)

Kaşların innâ fetahnâ tal‘atındır ve’t-tahâ
Nûr-ı mâ zâga’l-basar dâr-ı behište reh-nümâ
(G.18/3)

Sûre-i Tâ hâ siyâh zülfinde hatm oldı senin
Hel ‘etâ şânında nâzil oldı sidre’l-müntehâ
(G.18/4)

Bazı şiirlerde Hz. Yusuf’a (a.s) ve babası Hz. Yakub’a (a.s) telmih yapıldığı da görülmektedir:

‘Azrâ gibi gadretme ben Vâmık’a ey dilber
Ya’kûb-sıfat mahzûn Yûsuf terini ister
(Muh.7/2)

Hz. Mûsâ (a.s) mucizeleriyle anılmaktadır:

Lenterâni bahsi kalbim içre memlûdur benim

Günde yetmiş bin tecellîler gören Mûsâ'sıyam
(G.78/2)

Hz. Îsâ'da (a.s) âmâların gözlerini açması özelliği ile anılmaktadır:

Ruh-ı kudsîler 'arafnak dersini benden okur
Çeşm-i mâ zâga'l-basar a'mâların 'Îsâ'sıyam
(G.78/3)

Hz. Süleymân'da (a.s) saltanatı ve tahtı ile zikredilmiştir:

Rıza'u'llâh taleb eyler ciger-sûzân olan 'âşık
Kurur taht-ı Süleymân'ı bekâda bî-riyâ tevhîd
(Müseb.2)

Tahrîr edemez vafını kâtib dahı olsa
Bûse-i lebin mühr-i Süleymân'a degişmem
(G.63/4)

İbrahim Edhem, İlâhî aşk uğruna tacını ve tahtını bırakması ile anılmaktadır:

Ne gam bahra tuşarsa bahr-i dil 'ummân olan 'âşık
Bırakur tâcını Edhem gibi sultan olan 'âşık
(Müseb.2)

Dirîgâ rihlet etdi bâkiye ferzend-i Şeyh Sa'dî
Ki İbrâhîm-i Edhem 'afv-ı magfûr-ı ilâh olsun
(Tb.2/1)

Eflatun ve Aristo ilim ve hikmetleriyle anılmaktadır:

Yine tîr-i kazâ bir yare açdı sînemiz üzre
Felâtûn u Aristo çâre-cû hiç bulmadı dermân

(Tb.2/3)

Cemşîd, İskender ve Dârâ hükümdarlıkları ve savaşlarıyla birlikte anılmaktadır:

Kapun huddâ mıdır Cemşîd hem İskender-i Dârâ
Hemâre hâk-i pâyında yâ Resûla'llâh

(G.26/4)

Leylâ ile Mecnûn da biri âşık diğeri mâşuk olmaları yönüyle zikredilmektedirler:

Tal'atın mir'ât-ı 'uşşâk çeşmin cellâd-ı cân
Hâl-i hindûlar olur Mecnûn'a Leylâ perçemin

(G.74/4)

İnsâf edegör atma beni nâr-ı cahîme

Girme bu kanıma

Leylî ile Mecnûn gibi yaktın beni cânâ

Yok fâ'ide zîrâ

(Müst.5/3)

Hz. Lokman (a.s) hekimliği, hastalıklara çare bulması ile anılmaktadır.

Tabîb çokdur velî Lokmân bulunmaz

Bu yara pek katı çâre bulunmaz

(Ş.5/1)

Kapladı cümle vücûdum gamu endûh u belâ

Gelse Lokmân bulamaz derdime bir gün devâ

(Muh.6/4)

3.3.3.2. *Tenâsüp*

Tenâsüp sanatı da şairlerin sıkça başvurduğu sanatlardan biridir. Rıf'at da bu sanatı çokça kullanmaktadır.

Aşağıdaki beyitte “*ateş, alev, duman, urûc*” kelimeleri arasında tenâsüp sanatı yapılmaktadır:

Âteşi verdi hafıyyen kasr-ı dil virânedir
Ta ‘urûc eyler ‘alev çıkmaz tumanım sorma hîç
(G.65/2)

Diğer bir beyitte “*gönül, gül, gülzâr, çemen, bû*” kelimeleri arasında tenâsüp sanatı yapılmaktadır:

Keşf oldı gönül bâb-ı çemen-zâr-ı tecellî
Bû verdi dimâga gül-i gülzâr-ı tecellî
(G.72/1)

“*Tabîb, yara, çare, Lokman*” kelimeleri arasında tenâsüp sanatı yapılmaktadır:

Tabîb çokdur velî Lokmân bulunmaz
Bu yara pek katı çâre bulunmaz
(Ş.5/1)

“*Gülşen, bağ, İrem, gül, hâr*” kelimeleri arasında tenâsüp sanatı yapılmaktadır:

Gülşen-i bâg-ı İrem görsem oldur derim hâr
Bir gülün hasreti kıldı beni Mecnûn gibi zâr
(Muh.6/1)

3.3.3.3. *Hüsn-i talil*

Hüsn-i talil sanatı da şairin kullandığı sanatlardan biridir. Örneğin aşağıdaki beyitte şair, ay ve güneşin parlaklığını sevgilinin yanaklarının parlaklığından (alevinden) aldığını söyleyerek hüsn-i talil yapmıştır:

Gül ‘izârın şu’lesinden fer alur şems ü kamer
Ol ziyâ layık sana misl-i cinândır gözlerin
(G.86/3)

3.3.3.4. *İstifhâm*

Şair, istifhâm sanatını da, anlatıma canlılık katmak amacıyla birçok beytinde kullanmaktadır:

Kaddi fidan hûbânım bâg-ı cinânda m‘aceb
Taktîm-i ‘arzhâlim taht-ı nihânda m‘aceb
(G.89/1)
Cedd-i pâkinden utanmaz mı o kâfir ferdâ
Ettigi cürm ü kabâhat hîç olur mı pinhân
(G.79/14)

3.3.3.5. *Tezat*

Tezat sanatı, şairlerin zıtlıklardan yararlanarak işaret etmek istedikleri şeyi daha iyi anlatabilmeleri amacıyla yapılmaktadır. Rıf‘at, tezat sanatını çok fazla kullanmamıştır. Aşağıdaki beyitte “*devâ ve dert*” sözcükleriyle sevgiliye olan aşkın kavuşma olmadıktan sonra devâsız bir dert olduğu belirtilmektedir:

Geceler subha degin hâlim bükâ
Bir devâsız derde oldum mübtelâ
(Ş.3/1)

3.3.3.6. İrsal-ı mesel

İrsal-ı mesel sanatı şair tarafından çok kullanılmamıştır. “*Bu dünya kimseye kalmaz*” şeklinde ifade edilen atasözünü dönemin dil özelliklerine göre şair şu şekilde kullanmıştır:

Hatıra gelmedi mi çâh-ı ‘azâb-ı ‘ukbâ
Yoksa bâkî mi kalur sana bu fânî dünyâ
(Muh.5/7)

3.3.3.7. Tekrir

Tekrir sanatı, şiirin müzikalitesini arttıran bir söz sanatıdır; fakat şair bu sanatı çok fazla kullanmamıştır:

Dûd-ı âhım şu’le-i dil kasrına verdi eser
Kahr u zulm-ile alup cân içre cânım n’eyledin
(G.61/3)

3.3.3.8. Nidâ

Nidâ sanatı şairin çokça kullandığı sanatlardan biridir. Çoğunlukla “*ey Rıf’at*” veya “*Rıf’atâ*” şeklinde kendine seslenmektedir. Bunun yanı sıra “*feleğe, sevgiliye, zâhide, sâkîye*” seslendiği de görülmektedir:

Ey felek Allâh için rahm et bana
Bir devâsız derde oldum müptelâ
(Ş.3/1)

Rıf’atâ gel kûşe-i vahdetde sarf et gevherin
Bul hakikat bahrinin ka’rın ilâ tahte’s-serâ
(G. 44/5)

Uyan gafletten ey Rıf’at ki sad çâk et girîbânın
Ki pas tutmuş siyâh kalbe cilâdır Nakşibend cânâ

(G. 43/5)

3.3.3.9. *Teşbih*

Şairin en çok kullandığı sanatlardan biri de teşbih sanatıdır. Şair bu sanatın her türünü kullanmıştır.

Aşağıdaki beyitte şair kendisini Mecnûn'a benzetmektedir. Sevgilinin hasreti ile Mecnûn gibi perişândır:

Gülşen-i bâg-ı İrem görsem öldür derim hâr
Bir gülün hasreti kıldı beni Mecnûn gibi zâr
(Muh.6/1)

Şair, aşağıdaki beyitte de dîvân şiirinde birer sembol olarak kullanılan pervâne ve şem'î ele almaktadır. Kendisini pervaneye benzeterek, pervanenin mumun etrafında yanıp canını fedâ edene kadarki olan uçuşuna göndermede bulunmaktadır:

Şem'-i ruhsârına pervâne gibi yandı bu cân
Sabrımı eyledi yagma şu sanem-i lâle-'izâr
(Muh.6/2)

Şair, aşağıdaki beyitte kendisini bülbüle benzetmektedir. Bülbül zaman zaman gülün hasretiyle ağıtlar yakar, zaman zaman da sevgilinin güzelliği karşısında güzel ötüşüyle sevgiliye övgü dolu nağmeler dizer:

Bülbül gibi gül nâmın her lahza dilim söyler
Çün subha degin her şeb hasretle figân eyler
(Muh.7/2)

3.3.3.10. *İstiâre*

Şair, zaman zaman açık istiâreye de başvurmuştur. Örneğin sevgilinin dudaklarının kırmızı la'1 taşına benzetildiği ve dudağın zikredilmeyip

sadece “la‘l-i yâkût”un zikredildiği aşağıdaki beyit bu sanata güzel bir örnektir:

Nâle-i âhımı de ‘aşk ile oldum mebhût
Eylemez merhamet ‘uşşâkına la‘l-i yâkût
(Ş.2/1)

3.3.3.11. *Teşhis*

Teşhis sanatı şair tarafında birçok beyitte kullanılmaktadır. Aşağıdaki beyitte kalem kişileştirilmiştir:

Yazarsam haşre dek bi’llâh usanmaz hâme-i ‘âciz
Olur dîdemde nem sînemde gam serde elem peydâ
(Tb.2/5)

3.3.3.12. *İntak*

Şair, intak sanatını da bazı beyitlerde kullanmıştır. Örneğin aşağıdaki beyitte bülbül gülden kendisini aşk ateşiyle yakmamasını istemektedir:

Gülün ‘aşkı derûnum eyledi ihrâk dedi bülbül
Yanarım nâr-ı ‘aşka ben ilâ yevmi’l-kıyâme tâ
(G.45/4)

3.3.3.13. *İktibas*

Dîvân’da birçok beyitte âyet ve hadis iktibaslarına rastlanmaktadır. Bilhassa dînî ve tasavvufî konuları ele alan şiirler, bu tür iktibaslar açısından zengindir. Aşağıdak beyitler, bu tür iktibaslara örnektir:

Rıf‘atâ gel kûşe-i vahdetde sarf et gevherin
Bul hakîkat bahrinin ka‘rın ilâ *tahte’s-serâ*
(G.44/5)

Bu bir sırr-ı hakîkatdir ‘akıl ermez eyâ Rıf’at
Sana kâfidir ancak *sebbihi’sme Rabbike’l-a’lâ*
(G.39/10)

Cebhesinde âyet-i *Nûn ve’l-kalem* tahrîrdir
Sâhib-i hamdü’l-livâ *Şems ü Duhâ*’dır Mustafâ
(G. 22/3)

Saçın *Ve’l-Leyl Ve’ş-Şems* gül tal‘atındır *Ve’t-Tâhâ*
Hem sırr-ı *Sübhâne’llezî* olmaz ‘ulüvv-i şân sanâ
(G. 20/2)

3.3.3.14. Mübâlağa

Herhangi bir durumu, olayı ya da gerçeği olduğundan daha büyük ya da küçük göstererek anlatma yöntemine mübâlağa (abartma) denmektedir. Şair, birçok beytinde anlatıma güç katmak ve sanatını kuvvetlendirmek için mübâlağa sanatına başvurmuştur:

Tal‘atın hurşîd-i hâverden münevver sevdiğim
Servi kaddin lâle haddin gül ‘izârın Zü’l-fikâr
(T.20/2)

Halka-i tevhîdde dil ‘âriflerin dânésıyam
‘Âlem içre gavs-ı â‘zam ben ânın â‘lâsıyam
(G. 78/1)

4. BÖLÜM

METİN

4.1. Metnin Transkripsiyon ve İmlâsında İzlenen Yol

Eldeki mevcut bilgilere göre eserin tek nüshadan ibaret olması ve müellif ya da müstensih hattı olup olmadığına dair kesin bir bilginin bulunmaması özellikle de müellif hattı olduğunu gösterir bir kaydın kaynaklarda ve eserde yer almaması, bizlerde eserin müellif tarafından değil de bir başkası tarafından istinsah edildiği düşüncesini hâkim kılmaktadır. Müstensih, bazen iptal ettiği beyitlerin ve kelimelerin üstünü çizerek alt taraflarına yeni beyit ve kelimeleri yazmış bazen de iptal ettiği beyit ve kelimelerin yine üstünü çizmiş; fakat yeni beyitleri sayfa boşluklarında göstermiştir. Eserde yer yer bazı kelimelerin ya da mısraların altına, kimi zaman da yan tarafına herhangi bir iptal işareti konmadan farklı kelime ya da mısra yazılmıştır. Biz, sonradan yazılan kısımları esas metne alıp önce yazılan ve üzeri çizilmemiş ve iptal edilmemiş kelime ya da mısraları dipnotta vermeyi uygun gördük. Fakat bazı beyitlerde vezinde aksama ve anlamda bozulmaya sebep olacağından ilk yazılan şeklini olduğu gibi kaydedip diğerini dipnotta gösterdik. Elimizdeki yazma eserde görülen bu durum şunu göstermektedir ki eser yazıldıktan sonra ya müstensih başka bir nüshadan kontrol edip farklılıkları nüsha farkı olarak kaydetmiş ya da eğer müellif hattı ise şair eserini yeniden gözden geçirirken beytin anlamına daha uygun olacağını düşündüğü kelimeleri ya da yeni bir mısrayı eskisini silmeden kaydetmiştir. Elimizdeki bilgilere göre şu an kesin bir şey söyleyememekteyiz.

Elimizdeki Dîvân nüshasında, okunuşunda zorluk çekilen kelimelerin bazılarının yeniden yazıldığı, birkaç kelime üzerine de doğru okunmayı sağlamak için başka bir yazı ve mürekkeple hareke konulduğu görülmektedir. Bu durum, mevcut Dîvân nüshasının sonradan birileri tarafından tekrar ele alındığını ve küçük düzeltmelere uğradığını

göstermektedir. Ancak bu düzeltmeler, Dîvân'ın geneli düşünüldüğünde son derece sınırlı sayıdadır. Zîrâ eldeki nüshada oldukça fazla sayıda imlâ hatası olduğu göze çarpmaktadır. XIX. yüzyıl metinlerinde görmeye alıştığımız klâsik Osmanlı imlâsından farklı imlâ özelliklerinin ötesinde bu metne has bazı farklılıklar ve kelimelerin yazımında bazı hatalar olduğu görülmektedir. Öyle ki içinde “ص” harfi bulunan bir kelimenin “س” harfi ile veya “ه” harfi ile yazılan bir kelimenin “ح” harfi ile yazılması, hatta “ا” harfi yerine “ع” harfinin kullanılması bu nüsha için çok sık rastlanan bir durumdur. Kelimelerin köklerinde gördüğümüz bu imlâ hataları, zaman zaman bazı eklerde de göze çarpmaktadır. Biz metnimizi hazırlarken bu tür imlâ hatalarını düzeltip kelimeleri olması gerektiği şekilde doğru imlâları ile transkripsiyon alfabesine aktardık. İmlâ hatalarının fazlalığı, onları dipnotta göstermenin gereksiz bir çaba olduğu ve böyle bir uygulamanın da çalışmadan istifâdeyi güçleştireceği düşüncesini bizde ortaya çıkardığı için söz konusu hataları dipnotta göstermemeyi tercih ettik.

Eserin transkripsiyonlu metninin hazırlanmasında İsmail Ünver'in “Çevriyazıda Yazım Birliği Üzerine Öneriler” adlı makalesini esas aldık.

Metnin tespitinde transkripsiyon sistemini kullandık. Çalıştığımız eserin XIX. yüzyıl olması nedeniyle, bu dönemdeki metin neşirlerinde kullanılan, günümüz imlâsına yakın bir imlâ benimsedik. Biz, bu çerçevede metnin orijinaline sadık kalmaya çalıştık.

4.1.1. Türkçe Bazı Ekler ve Kelimelerin İmlâsı

4.1.1.1. Ekler

Rıf'at Mehmed Karşlı Dîvân'ı, XIX. yüzyılın ilk yarısında kaleme alınmış bir eserdir. Bu yüzyıl, XV. yüzyılın sonlarından XX. yüzyılın başlarına kadar devam etmiş Osmanlı Türkçesi devrinin içinde yer almaktadır. Türkçedeki eklerin, vokal uyumuna tabii olması, Osmanlı Türkçesinin son devirlerinde, XX. yüzyılda başlayarak, Türkiye Türkçesi döneminde tam olarak gerçekleşmiştir. Nitekim Rıf'at Mehmed Karşlı Dîvân'ında da ek ve kelimelerin eski imlâsı ve şekilleriyle

karşılaşmaktadır. Bu nedenle Dîvân, transkripsiyonlu metne aktarılırken eklerin eski şekilli imlâlarına sadık kalınmıştır.

Akuzatif (yükleme) eki, ismi cümlelerin nesnesi hâline getiren ve yüklem fonksiyonu taşıyan bu ek, düzlük-yuvarlaklık uyumuna göre değil, sessiz harfle biten kelimelere “-ı,-i” sesli harfle bitenlere ise “-yı,-yi” şeklinde getirmek suretiyle yazılmıştır. Ancak 3. tekil şahıs iyelik ekinden sonra gelen akuzatif eki “-n” ve “-nı, -ni” şeklinde de görülmektedir:

Dünyâyı (G.7/4) mâ-sivâyı (Muh.2/3)

kûyın (Muh.4/2) zevrakın (G.5/1) ‘âlemin (G.10/3)

kânı (G.17/3) cânânı (T.23/4) günü (G.3/5)

Datif (Yaklaşma) eki “-a;-e” şeklinde kullanılmıştır:

Dile (G.4/2) ‘âşıkâ (G.13/3)

Lokatif (bulunma) ve ablatif (ayrılma) eklerinin imlâsında sadece d’li şekilleri ile karşılaşıldığı için “-da, -de, -dan, -den” şeklinde okunarak, t’li şekilleri kullanılmamıştır:

Cemâlinde (G.42/3) ‘arşdan (Mes.2)

İyelik eklerinin birinci ve ikinci şahısların teklik ve çokluk hâllerinin yardımcı vokalleri yuvarlak şekliyle yazılmıştır:

maksûdumuz (G.53/3)

Bazen 2. tekil şahıs iyelik ekleri “-ñ” yerine “-n” ile gösterilmiş olup bunlar transkripsiyonlu metinde düzeltilerek “-ñ” ile yazılmıştır:

Derûnında-derûnında (T.16/2)

3. şahıs bildirme eki ise yuvarlak vokalli şekliyle kullanılmıştır. Konsonant uyumuna dâhil edilmeden ekin “-dur,-dür” şeklinde d’li hâli yazılmıştır:

Talebdür (G.53/3)

Ancak öğrenilen geçmiş zaman eki “-miş, -miş” ve geniş zamanın olumsuz şeklinde 1. tekil şahıs ekleri düz-geniş vokalli olarak alınmıştır:

Olmışam (G.67/5) bilmezem (G.87/1)

Fiil zaman eklerinden geniş zaman eki olan “-r” nin almış olduğu yardımcı vokal yuvarlak olarak “ur, -ür” şeklinde yazılmıştır:

sanur (§.7/2)

Öğrenilen geçmiş zaman eki “-miş, -miş” ve 3. tekil şahıs ekinden sonra gelen görülen geçmiş zaman eki “-dı, -di” düz-dar vokalli olarak yazılmıştır. Görülen geçmiş zaman ekinde konsonant uyumu söz konusu değildir:

Oldı (G.13/5) gördüm (Muh.7/1) olmuş (G.74/1)

tökmiş (Müst.2/3)

Diğer zaman eklerinin imlâsında düzlük-yuvarlaklık uyumuna riayet edilmiştir:

3. şahıs emir eki “-sun, -sün” şeklinde yuvarlak vokalli yazılmıştır:

Eylesün (T.5/3) yücelsün (T.7/3) açılsun (T.16/3)

4.1.1.2. *Kelimeler*

Dîvân'da bazı kelimeler doğru şekilde yazılmayıp imlâ hatası yapılmıştır. Biz, imlâ hatası bulunan kelimeleri düzeltip doğru bir şekilde yazdık. Örneğin, “ı” ile yazılan “*evc*” (=zirve) kelimesi “ع” harfi yazılmıştır.

Dönem özelliğini aksettiren bazı Türkçe kelimeler Dîvân'daki imlâsına sadık kalınarak aşağıda örnekleri verildiği şekilde yazılmıştır:

vermek: vérdi (T.23/6) etmek: étmek (G.26/6)

vurmak: urdı (Ş.2/1) için: içün (Ş.3/1)

Bazı yerlerde vezin icabı, “*içün*” edatının önündeki vokal düşürüldüğü zaman bu edat önceki kelimeyle birleştirilmiştir:

Senin-çün (G.14/3)

“*İle*” edatı kendisinden önce gelen kelimeyle arasına kısa çizgi (-) konularak bağlaç olan “*ile*”den ayırt edilmiştir:

sûziş-ile (G.79/2) vech-ile (G.15/16)

câm-ı şikest ile humâr (G.82/3)

4.1.2. *Arapça ve Farsça Bazı Ek, Kelime ve Terkiplerin İmlâsı*

Bazı ek, kelime ve terkiplerin imlâsındaki uygulamalar aşağıda kısaca belirtilmiştir:

4.1.2.1. *Eklerin imlâsı*

Bir ön edatla bir ismin birleşmesi sonucunda ortaya çıkan kelimeler tireli yazılmıştır:

Nâ-tüvân (G.56/3) nâ-murâd (Ş.5/3) bî-vefâ (T..22/9)

Aynı iki kelimenin arasına bir edat getirildiğinde bunlar tire ile birleştirilmiştir:

Ser-â-pâ (G.66/4) ser-mest (T.20/1) ser-efrâz (G.11/4)
ser-tâ-kadem (G.15/6) ser-â-ser (Ş.5/3)

Fiilden ve isimden isim yapan eklerle meydana getirilen kelimeler, kalıcı yeni bir anlam kazanmış olduklarından tiresiz yazılmıştır:

efkâr (G.64/2) günehkâr (G.23/5) sitemkâr (Ş.2/2)
cefâkâr (Ş.6/3)

“-veş, -âsâ, -vâr” gibi benzetme edatları eklendikleri kelimelerden tire ile ayrılmışlardır:

hem-vâr (Ş.7/1) mecnûn-veş (G.86/2)

“-âne” edatı, günümüz Türkçesinde çok kullanılan, alışılmış bir ifâde olduğundan, eklendiği kelimeye bitişik yazılmıştır:

mestâne (G.32/1) virâne (G.48/2)

4.1.2.2. Kelimelerin imlâsı

Şahıs isimleri, yer adları vb. gibi özel adların isimleri büyük harfle başlatılmıştır:

Muhammed (G.34/1) Rıf'at (G.35/5) Edhem (G.52/3)
Süleymân (G.63/4)

“pâd-şâh, âf-tâb” gibi kelimelerin transkripsiyonu, Türkçede söyleniş şekline göre yapılmıştır:

Pâdişâh (G.12/1) âfitâb (G.13/2)

“*Hâne*” kelimesiyle oluşturulmuş birleşik yapılı kelimeler araya tire koymadan bitişik yazılmıştır:

Şifâhâne (G.4/2)

4.1.2.3. Terkipler

Arapça terkipler aşağıda örneklendiği gibi yazılmıştır:

settârü'l-‘uyûb (G.1/3) dârü’s-selâm (G.5/5)

sidrü'l müntehâ (G.18/4) rahmeten li'l-‘âlemîn (G.18/1)

ale'l-‘arşi’stevâ (G.1/2)

Lafza-i celal kelimesiyle birleşen kelimeler bu imlâyâ tabii tutulmamış; araya kısa çizgi konulmadan yazılmıştır. Çok kullanıldığından artık Türkçeleşmiş gibi düşünülen Besmelede noktalama işareti kullanılmamıştır:

Zikru’llâh (G.44/1) bi’llâh (G.48/4)

Çok kullanıldıkları için günümüz Türkçesinde alışılmış olanlar kısa çizgi koyulmadan yazılmıştır:

Gülzâr (G.17/5) Gülşen (G.66/4) mehtâb (T.75/4)

4.1.3. Teknik Özellikler

Rıf‘at Mehmed Karslı’nın Dîvân’ı XIX. yüzyıla âit bir eserdir. Bu yüzyılı kapsayan çalışmalarda metni transkribe ederken transkripsiyona âit hususiyetlere bağlı kalınsa da bazı çalışmalarda günümüze uygun şekilde kullanılan yapıların tercih edildiğini görmekteyiz. Biz bu çalışmamızda şu şekilde bir yol takip ettik: “- *dIk*, - *dIr*, - *dI*, -*dan/-den*, -*da/-de*” gibi “*dal*” harfiyle yazılan bazı ekleri sertleşme gerektiği durumlar da dâhil olmak

üzere “*dal*” harfi ile yazdık. Örneğin “*etdim*” kelimesinin günümüze uygun okunuş şekli “*ettim*” olmasına rağmen biz bu kelimeyi orijinal haliyle “*etdim*” olarak yazdık. Aşağıda belirttiğimiz kelimeler de bu yazılışa örnektir.

Bunların dışında, XIX. yüzyılda değiştiğini düşündüğümüz kelimeleri günümüze uygun şekliyle yazdık.

Metinde eksik olan kelimeleri veya ekleri metin tamiri usulüyle vezin ve anlam gereği köşeli parantez “[]” içinde yazdık. Aşağıdaki beyitler bu duruma örnektir:

Sipih-r-i bî-vefânın ‘âdeti cev-r ü cefâ geldi
Şeb [ü] rûz ârzû-yı mâ-sivâlardan gınâ geldi
(G.73/1)

Etdigim cürm [ü] hatâdır her ân
İlticâ eyledim ey şâh âmân
(Mes.15)

Giriş kısmındaki incelemelerde örnek verilen beytin altında parantez içinde sırasıyla nazım biçimi, şiir numarası ve kaçınıcı beyitte yer aldığı gösterilmiştir.

Vezindeki problemler ve aksaklıklar mümkün olduğu kadarıyla düzeltilmeye çalışılmıştır.

Metinde geçen ayet ve hadisler italik yazıyla gösterilmiş, ayetlerin hangi sure ve kaçınıcı ayet olduğu mealiyle birlikte dipnotta verilmiştir. Hadislerde anlamlarıyla birlikte yine dipnotta belirtilmiştir.

Farsçadaki vâv-ı ma’dûdeler “*ā*” harfi ile gösterilmiştir.

Atıf vavları (u, ü, vu, vü) şeklinde gösterilmiştir.

Arapça ve Farsça ön ek ve edatlar kendisinden sonra gelen kelimedenden kısa bir çizgiyle ayrılmıştır.

“*İle*”, “*için*” edatlarıyla “*idi*”, “*iken*” “*ise*” gibi fiilin aldığı şekiller ayrı yazılmışlarsa ayrı, bitişik yazılmışlarsa vezne göre ayrı ya da bitişik şekilde yazılmıştır.

Farsça birleşik isim veya sıfatlarda iki kelime arasına çizgi “-” konulmuştur.

“İle,için” edatlarıyla “*idi*”,“*iken*”, “*ise*” gibi fiilin aldığı şekiller vezin dikkate alınarak okunmuştur.

Metnin kuruluşunda, tenkitli basımı yapılan ilmî eserlerde kullanılan geleneksel transkripsiyon sistemi uygulanmıştır.

4.2. Transkripsiyon Tablosu

ء	∴	ʾ
آ	∴	Ṣ, ṣ
أ	∴	Ḥ, ḥ
إ	∴	Ḥ, ḥ
أ	∴	Ẓ, ẓ
أ	∴	Ṣ, ṣ
أ	∴	Ẓ, ẓ, Ḍ, ḍ
أ	∴	Ṭ, ṭ
أ	∴	Ẓ, ẓ
أ	∴	ʿ
أ	∴	Ġ, ġ
أ	∴	Ḳ, ḳ
أ	∴	Ñ, ñ

4.3. Transkripsiyonlu Metin

GAZELLER

DĪVĀN-I HĀCİ RİF‘AT
BİSMİLLĀHİRRAĤMĀNİRRAĤĪM
HĀZĀ ĠAZELĪYĀT EL-HĀCİ MUĤAMMED RİF‘AT EL-ĶARSĪ

1

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- 1 Bā-i bismi’llāh’dur ser-nāme-i hāmem Hudā
İntihāsın kııl ‘atā ya Hālīķ-ı arz u semā
- 2 Ey şehinşāh-ı ‘adālet mālīk-i mülk ü cihān
Cümle eşyāniñ vücūdı hem ‘ale’l-‘arşı’stevā*
- 3 ‘Aybı men bisyār dārem ente settārü’l-‘uyüb**
‘Acizim kııldım der-i devlet-me’āba ilticā
- 4 Maḥz-i luṭfuñdan dile feth eyle ‘aşkıñ daḥı sen
Dem-be-dem ḳalb-i siyāhım eyle pür-nür-ı ziyā
- 5 Māşiyet baḥrindeyim vérgil baña cāy-ı selim
Rū-siyāh étme İllāhī Rıf‘at’ı rüz-ı cezā

2

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- 1 Yā İllāhī ente erḥam*** kııl ‘ināyet Rabbenā
Tā güşād étdim dehen vérgil bidāyet Rabbenā
- 2 Raḥmetiñ vāsi‘-dürür dünyā vü uḥrā ḥālķına
Vér dile ‘aşķ-ı ledünnī hem hidāyet Rabbenā
- 3 Ḷâdir-i ferd ü Eḥadsın şāni‘-i şems ü ḳamer
Meskenim nār eyleme rüz-ı kıyāmet Rabbenā
- 4 Müstaķīm kııl rāh-ı Haḳ’da çün rızā’u’llāḥ taleb
Eylerim dār-ı fenādan çok şikāyet Rabbenā

* “Rahman arşa istiva etmiştir.” (Tā Hā 20/5)

** “Benim kusurlarım çoktur, sen kusurları örtensin.”

2/2^a ḥālķına : mülkine

*** “Sen, merhametlilerin en merhametlisisin.” (A‘raf, 7/151; Enbiyā, 21/83)

5 Yā Raḥīmā ‘afv kün yevmi’l-cezāda Rıf at’ı
Çalmaya dilde sivādan bir rekāket Rabbenā

3

Mef‘ülü Mefā‘ilü Mefā‘ilü Fe‘ülün

1 ‘Aciz kılunum rüzımı zār eyleme yā Rab
Gonca gülüm ālüde-i hār eyleme yā Rab

2 Luṭf [u] ni‘amiñ olmasa maẓhar n’èdeyem ben
Raḥm eyle bu ‘ișyānımı yār eyleme yā Rab

3 Nefsim beni nār-ı saḡara eyledi ŧāyān
‘Afuvv ismiñ için nefsimi yār eyleme yā Rab

4 Ol Kā‘be-i Beytü’l Harem’iñ hürmet-i ḡaḡı
Çabr içre musallaṭ baña mār eyleme yā Rab

5 Rıf at kuluñı Aḡmed-i Muḡtār’a bağıŧla
Maḡŧer günü ‘āŧilere yār eyleme yā Rab

4

Mef‘ülü Mefā‘ilü Mefā‘ilü Fe‘ülün

1 Bu dār-ı fenādan berī kıl cānımı yā Rab
ŧöndür bu ‘alevli dil-i sūzānımı yā Rab

2 ḡasta dile luṭf eyle ŧifāḡāne-i ḡaybdan
Vérgil dil-i mecrūḡuma dermānımı yā Rab

3 Étdim her umūrum yed-i tevfiḡiñe tefvīz
Cem’ eyleyüp aḡvāl-i perīŧānımı yā Rab

4 ‘Aŧḡiñ ile hem-vāre siyāh ḡalbe ziyā vér
İkmāl ele ḡaŧr-ı dil-i vīrānımı yā Rab

5 Rıf at çağırır ŧubḡ u mesā ism-i Ġafūr’ı
Taḡlīŧ-i sivā eyle girībānımı yā Rab

3/3^b Mısra’da vezin aksamaktadır.

4/4^b ŧair, Kars ŧivesi’nin etkisiyle ‘‘eyle’’ kelimesini, ‘‘ele’’ biçiminde kullanmıştır.

5

Mefā'īlün Mefā'īlün Mefā'īlün Mefā'īlün

- 1 Dü-çeşmim kaçresin Bār-i Hudā deryā-yı 'ummān ét
Vücūdum zevrağın mustağrağ-ı 'afv ile ğufrān ét
- 2 Derūnum eyle pür-nūr-ı ziyā şems-i hağāyıkdan
Göñül kaçrın meh-i mağşūd ile her lağza tābān ét
- 3 Siyāh-ı mir'āt-ı kalbe vér cilā tevħīd-i zātıñla
Dem-ā-dem hānkāh-ı külbe-i ağzānı şādān ét
- 4 Fürūzān eyle kandil-i hayālim leyle-i esrā
Ma' ārif milketinde zeresin hırşīd-i rağşān ét
- 5 Huzūr-ı hażrete geldim meded yā kaçızıye'l-hācāt
Bu Rıf at bende[y]i dārü's-selāmıñ içre mihmān ét

6

Mefā'īlün Mefā'īlün Mefā'īlün Mefā'īlün

- 1 Bizi erbāb-ı 'irfāna mümāşil eyle yā Rabbī
Siyāh kalbim zer-i hālişle hāşıl eyle yā Rabbī
- 2 Bu mir'āt-ı muşāffādan cehālet hālini mağv ét
Rağımsin *ente erham** hağğa vāşıl eyle yā Rabbī
- 3 Dil-i āğāh édüp esrār-ı feyziñle şifātuñdan
Lisānım ism-i zātıñ zikre kā'il eyle yā Rabbī
- 4 Fenāfi'llāh'dan el çekmegi eyle müyesser kim
Göñül murğın bekābi'llāha mā'il eyle yā Rabbī
- 5 Yüzüm kaçra günāhım çok değālet eyledim ey şāh
Hağığat rāhını Rıf ata nā'il eyle yā Rabbī

7

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

* “Sen, merhametlilerin en merhametlisisin.” (A'raf, 7/151; Enbiyā, 21/83)

- 1 Mā'şiyet çok Rabbenā estağfiru'llāhi'l-‘ azīm
Étdigim cürm ü haṭā estağfiru'llāhi'l-‘ azīm
- 2 Kıl 'ināyet yā Raḥīm ü Qādir ü Ḥayy u Ebed
Ġayra yoḡdur ilticā estağfiru'llāhi'l-‘ azīm
- 3 Berzaḡ-ı fānīde ḡaldım dest-gīrim kimse yoḡ
Aḡlarım şubḡ u mesā estağfiru'llāhi'l-‘ azīm
- 4 Lezzet-i dünyāyı ḡāṭ' ét eylesün 'aşḡıñ zuhūr
Ben baña étdim cefā estağfiru'llāhi'l-‘ azīm
- 5 Luṭfuñ iḡsān eyle yā Rab mā-sivādan el çekem
Ḳıldı Rıf' at ilticā estağfiru'llāhi'l-‘ azīm

8

Mef'ülü Mefā'ilü Mefā'ilü Fe'ülün

- 1 Dil ḡaşrına sen 'aşḡıñı şāh eyle İlähī
Şevḡiñle añā ḡayl u sipāh eyle İlähī
- 2 Geşt eyleyelim şahn-ı gülistān-ı vişālī
Vaḡdet bāḡına tāze giyāh eyle İlähī
- 3 Taḡlīş-i girībān édeyim çāh-ı sivādan
'Afüvv ismiñle baña penāh eyle İlähī
- 4 Nefsim ḡovmuyor göñl[i] giriftār-ı hevāyam
Mir'āt-ı dilim pāk-i günāh eyle İlähī
- 5 Dergāh-ı sezā bir 'amelim yoḡ benim ey şāh
Luṭf u keremiñ Rıf' at'a rāh eyle İlähī

9

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- 1 Rabbenā dār-ı sivāda merd-i dün étme beni
Dār ḡıl nefsin elinde ser-nigün étme beni

8/3^b Mısra'da vezin aksamaktadır.

- 2 Levh-i dilde sū'-i ef' ālim bırakma zerrece
Rūz-ı maḥşerde 'amelimle cünün étme beni
- 3 Fażl u in'ām eyle albim 'aşkıñ ile olu ıl
abr içinde münkeriñ ile zebūn étme beni
- 4 Rıf' at'ıñ āh-ı sivāda ektigi miḥnet hemān
'Āıbet nār-ı saar ire sūkūn étme beni

10

Mefā'ilūn Mefā'ilūn Mefā'ilūn Mefā'ilūn

- 1 Sivā tıtdı girībānam İlahī senden istımdād
Meded hāl-i perişānam İlahī senden istımdād
- 2 Göñül gāflettedir her ān diler ĩāzıñı iḥsān
Dem-ā-dem dīde-giryānam İlahī senden istımdād
- 3 Sekiz biñ 'ālemin vārın vėrirlerse gözüm yodur
Rızā'u'llāhdır efkārım İlahī senden istımdād
- 4 Ku'ūda bulmadım bir yer mekānım lā-mekān oldu
utup āfāı efgānım İlahī senden istımdād
- 5 Şıgındı luṭfuña zār eyleyüp Rıf' at yüzi ara
Nazar ıl hālime şāhım İlahī senden istımdād

11

Fe'ilātūn Fe'ilātūn Fe'ilātūn Fe'ilūn

- 1 Yā İlahī 'arz u ḥācātımı bürhān eyle
Ni'am u fazlıña dil teşnedir iḥsān eyle
- 2 Bu münācāt ü na't hem gāzeliyyātlarımı
Sebeb-i mağfirete zırh-ı nümāyān eyle
- 3 Siline alb-i siyāhım ola mir'āt-ı ziyā
Dem-be-dem göñlümü sen baḥr-ile 'ummān eyle

- 4 Cümle erbāb-ı sūhan içre ser-efrāz olsun
Ṭab^ç -ı nācizdeki nokşānımı pinhān eyle
- 5 Bilirim ḥayr u şeri nīk ü bedi cümle umūr
Şu^ç arā siline koy Rıf^ç at'ı ^ç irfān eyle

12

Mefā'īlün Mefā'īlün Mefā'īlün Mefā'īlün

- 1 Elā ey menba^ç -ı kāna Ḥabīb-i Ḥazret-i Mevlā
Veyā maḥrem-serāyīñ pādişāhı āyet-i kübrā
- 2 Kaşīñ mihrāb-ı şaff-ı enbiyādır salṭanat-pīrā
Ḥaṭīb-i beyt-i ḥāşşı *kābe kavseyn* * hem *ev ednā* **
- 3 Heme müştāk-ı dīdārın der-i dünyā vü mā-fīhā
Çapuñda eyleme maḥcüb amān ey şāh-ı ersālnā
- 4 Ki zatiñ *rahmeten li'l-‘ālemīn* *** maḥlūka hem sāye
Bu teşrīfiñle ḥāşıl oldu mevcūdāta sermāye
- 5 Nebīler içre bir ferd érmedi bu ḳadr-i ^ç uzmāya
Açıḳdır bāb-ı luṭfuñ şefḳatiñ a^ç lā vü ednāya
- 6 Ḥalāyık berr ü baḥrī-geşt éder imdād için hālā
Saña maḥşūş serīr-i sırr-ı *sübḥāne 'llezī esrā* ****
- 7 Mü'ebbed şāh-ı iklīm-i beḳādır zāt-ı zī-şānıñ
Muḳarrer dü cihāna nāfiz oldu hüküm ü fermānıñ
- 8 Olupdur ümmete melce^ç ulu maḥşerde dīvānıñ
Ki yoḳdur dest-gīri senden özge ^ç āciż insānıñ

* “(Peygambere olan mesafesi) iki yay aralığı kadar yahut daha az (oldu).” (Necm,53/9)

** “Daha yakın oldu.” anlamına gelmektedir. (Yılmaz, 1992:45) Necm Süresi'nin 9. āyetinin meali şöyledir: “Aradaki mesafe (üst üste getirilen iki yay) kadar, hatta daha yakın oldu.” Bu āyet, Hz. Muhammed'in Miraç'tayken Allāh'a olan yakınlığının derecesini ifāde etmektedir.

12/2^b Mısra'da vezin aksamaktadır.

*** “(Ey Muhammed! Seni) Ālemlere ancak bir rahmet olarak gönderdik.” (Enbiyā,21/107)

**** “O, sübhāndır, bütün noksanlıklardan münezzehtir.” (İsrā,17/1)

- 9 Siyāh rüy Rıf' at'em devlet-me'āba gelmişem cānā
‘Uyūbum setr édüp étdirme halk-ı maşşere rüsvā

13

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- 1 Hāzret-i Şāh-ı Risālet dergeh-i ‘ālī-cenāb
Dest-gīr-i müslimīn ‘acizlere devlet-me’āb
- 2 Cebhe-i pāki kamerden nūrı efzūn āfitāb
Menba‘ -ı genc-i ma‘ārif fātih-i faşlü’l-hiṭāb
- 3 Leyle-i esrāda nūruñ ‘āşıkā şem‘ ü ziyā
Çeşm-i mā zāğā’l-başar* dār-ı behişte reh-nümā
- 4 Tal‘ atñ hūrşīd-i vaḥdet ‘āleminde meh-liḳā
Ḳaddiñe okundu kim *tūbā lehü hüsnü’l-me’āb***
- 5 Rūḫ-ı ḳudsīler reh-i ‘aşḳında pūyān oldılar
Ḳatre tek ‘uşşāḳlar dergehde ‘ummān oldılar
- 6 Rıf’atā dār-ı ḫaḳīḳat içre ḫandān oldılar
Buldılar esrār-ı ‘aşḳ v’allāhü a‘lem bi’ş-şavāb

14

Mefā‘ilün Mefā‘ilün Fe‘ülün

- 1 Ḳapuñ melce’ olup ‘uşāta a‘lā
Ḳamu lüṭfuña muhtāc zīr ü bālā
- 2 Ki zātın *rahmeten li’l-‘ālemīn**** sin
Buyurdu ‘abdine Hāzret-i Mevlā
- 3 Seniñ-çün oldı nūh ṭāḳ-ı felek ḫalk
Ki işbāt eyledi āyāt-ı lev-lāk

* “Göz (gördüğünden) şaşmadı (ve onu aşmadı).” (Necm,53/17)

** “Āmenū olanlar (ölmeden önce Allāh’a ulaşmayı dileyenler) ve Salih amel (nefsi islāh edici amel) yapanlar ne mutlu onlara ve meabın (sığınağın) (en) güzeli onların.” (Ra’d, 13/29)

*** “(Ey Muhammed! seni) Ālemlere ancak bir rahmet olarak gönderdik.” (Enbiyā,21/107)

4 Nebîler fâhr éder zātınla ferdâ
Bulunmaz bir dahı mişliñ seniñ lâ

5 Yazarsam haşre dek hâme tükenmez
Ne mümkün Rıf at étcek vaşfiñ imlâ

15

Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilün

1 Şeref ü‘ izz-i risâletle ‘urüc étدی bu şeb
Ol Resülü’ş-şakaleyn şâh-ı ümem kân-ı vefâ

2 Bilesince dahı Cibrîl-i delîl-i a‘zam
Evc-i a’lâ-yı mübâhâta çıqıp misl-i hümâ

3 Érdi Maħbûb-ı Hudâ perde-i Sübhâniye çün
Keşf olup dîde-i cânâna cemâl-i Mevlâ

4 Ehadiyyet yüzünñ burku‘ını maħv étدی
Luţf-ile dédi Habîbine ki ehlen sehlen

5 Sensin ol iki cihân şemsi Resülüm Aħmed
Hâzreti seyyid-i Mekke vü Medîne baţhâ

6 Gelmeşñ ‘âleme gelmez idi nüh tāk-ı felek
Olmasañ olmaz idi kevn ü mekân ser-tâ-pâ

7 *Kābe kavseyni** niħân hâneme kıldım maħrem
Kadrîñi cāy-ı şefâ‘at ile kıldım a‘lâ

8 Külbe-i zâhir u bâţın saña oldı maħsûş
Sen içündür dü cihân halkını kıldım ihyâ

9 Göricek Şâh-ı rusül bāb-ı niyâzi mekşûf
‘Arz-ı hâcât éderec secdeye vardı cânâ

*“(Peygambere olan mesafesi) iki yay aralığı kadar yahut daha az (oldu).” (Necm,53/9)

- 10 Dédi ey Hayy-ı ebed Kâdir ü Kayyüm [u] Ehad
Hâlık-ı arz u semâ hem Şâni^ç -i dâr-ı sivâ
- 11 Saña ma^ç lümdur ancak bu ^çuşât-ı ümmet
^çAfv kııl cürmlerin yârlığa ey Bâr-i Hudâ
- 12 Rû-siyâh eyleme erbâb-ı günâhı yâ Rab
Lütfuña eyle sezâ kullarıñı sen ferdâ
- 13 Nâr göstemeyerek dâr-ı Celâle gönder
Her dem ık^ç âdları Firdevs ola melce^ç [ü] me^çvâ
- 14 İlticâ eyleyüben secdeye yüz koydı yine
Bir hitâb étدی o demde Hâlık-ı arz [u] semâ
- 15 Ki niyâzıñı kabûl-hâneme kıldım şâyân
^çAfv-ı gufrânımı ^çâşîlere étdim i^ç tâ
- 16 ^çÂşî ümmetleriñe müjdelerin teblîğ ét
Étdi mihmânını bu vech-ile eltâfa sezâ
- 17 Gezerek ^çâlem-i ervâhı vü levh [ü] kâlemi
^çArşdan ferşe kâdem kıldı nihâde ra^ç nâ
- 18 Şevket-i şân u iclâliyile meşhûr oldu
^çÂlemi pâk eyledi zulmetden ol bedrû^ç d-dücâ
- 19 Zât-i pâk-i rûhına yüz biñ şalât-ile selâm
Seyyid-i kevneyn-i ^çâlem hem ^çulümü^ç l-enbiyâ
- 20 Ümmet-i ^çacizdenim ey merhamet kâni Hâbîb
*Rahmeten li l-^çâlemîn**sin kııl meded yâ Hâzretâ
- 21 Ma^ç şiyet baħrında kıaldım dest-gîrim kimse yok
Luţf u ihsân saña maħşûş yâ Resûl-i Kibriyâ
- 22 Gelmişem devlet- me^çâba hâlimi ^çarz étmege

15/10^b Mısra^çda vezin aksamaktadır.

*“(Ey Muhammed! seni) Âlemlere ancak bir rahmet olarak gönderdik.”(Enbiyâ,21/107)

Rıf' ata eyle şefâ' at ey şeh-i rüz-ı cezâ

16

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

- 1 Ey şehinşâh-ı ' adâlet eş-şalâtü ve's-selâm
Ma' den-i esrâr-ı hikmet eş-şalâtü ve's-selâm
- 2 Namıñı Haqq ism-i pâkine muqârin eyledi
Sâlike râh-ı hidâyet eş-şalâtü ve's-selâm
- 3 Şâfi' -i rüz-ı cezâ v'ey mâlik-i huld-ı berîn
Dest-gîr-i ' acz-i ümmet eş-şalâtü ve's-selâm
- 4 Halk olındı cümle mevcûdât nüh tāk-ı felek
Hep seniñ-çün mâh-ı midhat eş-şalâtü ve's-selâm
- 5 Enbiyâ-yı mürselîniñ hâtemisin Hazretâ
İns ü cinne genc-i vahdet eş-şalâtü ve's-selâm
- 6 Faḥr éder zâtıñla dü' âlem eyâ mihr-i münîr
Menba' -ı eltâf-ı rahmet eş-şalâtü ve's-selâm
- 7 ' Âcizem kıldım der-i devlet-me'âba ilticâ
' Arz-ı hâle eyle raġbet eş-şalâtü ve's-selâm
- 8 Rû-siyâham elde bir dârende yok ferdâ bañâ
Pür günâham eyle şefkat eş-şalâtü ve's-selâm
- 9 Mücrimem ḥâlim perîşân maṭlabım ey şâh amân
Olmayam ferdâda ' ibret eş-şalâtü ve's-selâm
- 10 Merḥamet kıl ḥâlime şâh-ı kerem kân-ı ' atâ
Rıf' at-ı zâra şefâ' at eş-şalâtü ve's-selâm

17

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

- 1 Enbiyâ'-i mürselîn uşşâk-ı zârıñdır seniñ
Evliyâ müştâk-ı tal' at bî-karârıñdır seniñ

- 2 Niçe biñ ‘ âlem ‘ ademden eyledi İcād Hâk
Cümleye bildirmek ancak i‘ tibârîndir seniñ
- 3 Ol sa‘ âdet kânı Bū Bekr ü ‘ Ömer ‘ Oşmân ‘ Alî
Şıdķ [u] ‘ âdil hilm ü fazıl çâr-yârîndir seniñ
- 4 Her nefes ervâh-ı kudsîler seniñ yanındadır
Celb éden te’sîr-i bûy-ı müşk-bârîndir seniñ
- 5 Şahn-ı gülzâr içre her dem bülbül-i nâlân éden
Şu‘ le-i reng-i ruhuñ hem gül-‘ izârîndir seniñ
- 6 ‘ Âbid ü zâhid şehinşâh cümleten bây u gedâ
Hâk-i pâyiñda hemân hizmet-güzârîndir seniñ
- 7 Rıf‘ at‘em geldim der-i vâlâya şâhim el amân
Mücrimîne luţf u ihsân bî-şümârîndir seniñ

18

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

- 1 Menba‘ [ü] kân-ı ‘ atâ v‘ey şâfi‘ -i rûz-ı cezâ
*Rahmeten li‘l-‘âleminsin** yâ Resûl-i Kibriyâ
- 2 Gelmeseydin ‘ âleme olmazdı nüh tāk-ı felek
Enbiyânîñ hâtemi şâhı Muḥammed Muştafâ
- 3 Kaşlarıñ *innâ fetahnâ*** tal‘ atıñdır *ve‘t-tahâ****
Nûr-ı *mâ zâğâ‘l-başar***** dâr-ı behişte reh-nümâ
- 4 Süre-i Tâ hâ siyâh zülfinde ḥatm oldı seniñ
*Hel‘etâ****** şânında nâzil oldı sidre‘l-müntehâ

* “(Ey Muhammed! seni) Âlemlere ancak bir rahmet olarak gönderdik.”(Enbiyâ,21/107)

** “Biz Fethettik.”(Fetih,48/1)

*** “Kur‘an-ı Kerîm’deki hurûf-ı mukatta harfleri arasındadır.20. Süresidir.”
(Yılmaz,1992:151)

**** “Göz (gördüğünden) şaşmadı (ve onu aşmadı).”(Necm,53/17)

***** “İnsan (henüz) anılır bir şey değilken (yaratılmamışken) üzerinden uzunca bir zaman geçti.” (Dehr,76/1)

- 5 *Aḥseni taḳvim** zātın saçlarıñ *Ve'l-leyl*** dir
Rūyña geldi tebārek nūrdur zü'l-kibriyā
- 6 *Küntü kenziñ**** ma' deni hem baḥr-ı ' ilmiñ mebde'i
Cebhe-i pākindedir *Nūn ve'l-ḳalem***** ḥattı Ḥudā
- 7 Rıf' atā ḳıl ŧeb [ü] rüz vaḳt-i seḥer vird-i zebān
Şalli vesellem ' alā rūḥu'n-Nebi ḥayrū'l-verā

19

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- 1 Ey ŧeh-i evreng-i risālet saña
Dēdi ' āḫıfletle ḥabībim Ḥudā
- 2 Dergehiñe ŧems ü ḳamer pāy-bend
Cebhesi *Ve'ş-şems****** yüzi *Ve'd-duhā******
- 3 Cümle ümem bāy u gedā nīk ü bed
Ḳıldı der-i luḫfuñuza ilticā
- 4 Cümleden aḳdem seni Ḥaḳ ḳıldı ḥaḳ
Çarḫı ' adem yoḡ-iken arz u semā
- 5 Şeh-i serīr-i *lī-ma'a'llāh****** sıñ
Şabit-i Kur'ān-ile lev-lāḳe lā
- 6 Vaşfiña ḳādir olmaz ḥāme ḥiç
Aḫmed-i Muḫtār-ı cihān Muştafā

* “Andolsun ki Biz, insanı (nefsini)ji ahseni takvim içinde (nefs tezkiyesi ve tasfiyesi yaparak en güzele ulaşabilecek özellikte) yarattık.” (Tīn, 95/4)

** “Geceye andolsun.” anlamına gelmektedir.” (Duhā,93/2)

*** “Ben gizli bir hazineydim.” anlamına gelen kudsī bir hadīstir. (Yılmaz,1992:98)

**** ‘Nun. Kaleme ve (kalem tutanların) yazdıklarına andolsun ki.’(Kalem,68/1)

***** “O, sabahı aydınlatandır. O, geceyi dinlenme zamanı, güneş ve ayı (vakitlerin tayini için) birer hesap ölçüsü kılmıştır. İşte bu, aziz olan (ve her şeyi) pek iyi bilen Allāh'ın takdiridir.” (En'am 6/96)

***** “Kuşluk vaktine andolsun.” anlamına gelmektedir. (Duhā Sūresi 93/1)

***** “Benim Allāh ile (öyle anlarım olur ki, ne bir mukarreb melek, ne de gönderilmiş bir nebī öyle bir yakınlığı elde edebilir.) (Yılmaz,1992:115)

- 7 Sürme-i çeşmiñ göziyle görmeyen
Kuhl édiyor hâk-i pâyıñ tütüyâ
- 8 Sensiñ o mäh-ı medeniyyet hemân
Dâhil-i mahrem-serây-ı Kibriyâ
- 9 Leyle-i zulmetlere vechin sirâc
Şem^ç -i ruñıñ şu^ç le nūr-i Hudâ
- 10 Eyleme ferdâda hemân rüy-siyâh
Rıf^ç at'ı ey şafi^ç -i rüz-i cezâ

20

Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün

- 1 Nüh tāk tezeyyün eyledi seyrân için Sübhân sañâ
Cebrâ'îl ile gönderdi âyet âyet Kur'ân sañâ
- 2 Saçıñ *Ve'l-Leyl** *Ve'ş-Şems*** gül tal^ç atıñdır *Ve't-Tahâ****
Hem sırr-ı *Sübhâne'llezi***** olmaz ç ulüvv-i şân sañâ
- 3 Burc-ı sa^ç âdet mähısın ey ziver-i âhır zamân
Ferdâda müftehir dirler cümle-i peygamberân sañâ
- 4 Ey şahib-i havz-ı Kevşer v'ey rahmeten li'l-'âlemîn*****
Her nağmede olsun selâm ey rahmet-i Raḥmân sañâ
- 5 Dergâh-ı luḫfiña geldim Rıf^ç at'em hâlim pek yamân
Bir ç arz-ı hâl var çâkeri taḫdîm édem sultân sañâ

* “Geceye andolsun.” anlamına gelmektedir.” (Duhâ,93/2)

** “O, sabahı aydınlatandır. O, geceyi dinlenme zamanı, güneş ve ayı (vakitlerin tayini için) birer hesap ölçüsü kılmıştır. İşte bu, azîz olan (ve her şeyi) pek iyi bilen Allâh'ın takdiridir.” (En'am 6/96)

*** “Kur'an-ı Kerim'deki hurûf-ı mukatta harfleri arasındadır. Kur'an-ı Kerim'in 20. Süresidir.” (Yılmaz,1992:151)

**** “O, sübhândır, bütün noksanlıklardan münezzehtir.” (İsrâ,17/1)

***** “(Ey Muhammed! seni) Âlemlere ancak bir rahmet olarak gönderdik.” (Enbiyâ,21/107)

20/2^a Mısra'da vezin aksamaktadır.

20/3^b Mısra'da vezin aksamaktadır.

21

Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün

- 1 Mir'ât-ı kalb-i cânımız sensiñ Resül-i Kibriyâ
Hasta-dile dermânımız sensiñ Resül-i Kibriyâ
- 2 Râhında halk oldu kamu levh [ü] kalem kürsî tamu
Hem maḥbûb-ı sübhânımız sensiñ Resül-i Kibriyâ
- 3 Nûr-ı yüzün şems-i cihân kadrin 'âlîdir ân-be-ân
Göñül kaşırına şâhımız sensiñ Resül-i Kibriyâ
- 4 Zikru'llâh ile okunur evkât-ı hamsede ismiñ
Cây-ı vefâda kânımız sensiñ Resül-i Kibriyâ
- 5 'Arz-ı şalât kııl Rıf' atâ vér hem siyâh kalbe cilâ
Şahîb-şefâ' at-ḥ'âhımız sensiñ Resül-i Kibriyâ

22

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

- 1 Menba' -ı kân-ı 'atâ şâh-ı bekâdır Muştafâ
Leyle-i zulmetlere şem' u ziyâdır Muştafâ
- 2 Pertev-i nûrı vérir fer on sekiz biñ 'âleme
Vaḥdet-i 'aşk içre bir 'âlî hümâdır Muştafâ
- 3 Cebhesinde âyet-i *Nûn ve'l-kalem** taḥrîrdir
Şâhîb-i ḥamdü'l-livâ *Şems [ü] Duhâ***dır Muştafâ
- 4 Âl [ü] evlâdı yolunda cism ü cân olsun fedâ
Dâ' vet-i bâb-ı cinâna reh-nümâdır Muştafâ
- 5 Rıfatâ cân ü göñülden kııl maḥabbet Ḥazrete
'Âleme şâhîb-şefî' şâh-ı bekâdır Muştafâ

21/3^b Mısra'da vezin aksamaktadır.

* "Nun. Kaleme ve (kalem tutanların) yazdıklarına andolsun ki." (Kalem,68/1)

** "Güneşe ve onun duhâ vaktine (ışığın yayılıp parladığı zamana) andolsun." (Şems,91/1)

23

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- 1 Şāhib-i ḥamdü'l-livā kān-ı sa'ādet yā Resül
Menba'-ı ilm ü ḥayā rāz-ı diyānet yā Resül
- 2 Dü-cihānda eyledi Ḥaḳ *rahmeten li'l-ālemīn**
Enbiyānıñ ḥātemi şāh-ı velāyet yā Resül
- 3 Faḥr éder zātıñ ile dünyā vü mā-fihā bütün
Maḥlūḳātıñ serveri şāhib-şefā' at yā Resül
- 4 Naşş-ı Qur'ān-ile şābitdir şerī' at hükmi kim
Tā ilā yevmi'l kıyāme zī'-adālet yā Resül
- 5 Rū-siyāham dār-ı dünyā içre ḳaldım ben ğarīb
Ḳūyuña geldi günehkār 'āşī Rıf' at yā Resül

24

Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün

- 1 Risālet taḥtınıñ şāh-ı cemāli yā Resūla'llāh
Saña taḥşiş ḳılındı şadr-ı ālī yā Resūla'llāh
- 2 Cemī' -i enbiyānıñ ḥātemisin künc-i vaḥdetde
İlā yevmi'l-ḳıyāme ḳadriñ 'ālī yā Resūla'llāh
- 3 Vücūdıñ nūr-ı beyzādır bulunmaz sāyebān anda
Gülistān-ı cinānıñ nev-nihāli yā Resūla'llāh
- 4 Ne mümkindir şıfātıñ vaşfına ḳābīl degil ḥāme
Ḳadıñ cennetde Ṭübā servi dalı yā Resūla'llāh
- 5 Ğubār-ı ḥāk-i pāyiñ Rıf' at'a küḥl-ı Şıfāhān'dır
Müḥeyyā elde işte 'arz-ı hāli yā Resūla'llāh

25

Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün

*“(Ey Muhammed! seni) Ālemlere ancak bir rahmet olarak gönderdik.”(Enbiyā,21/107)

- 1 Lebinden rengin aldı gonca-i ter yā Resūla'llāh
Zebānıdır ' asel būyın mu' anber yā Resūla'llāh
- 2 Reh-i bāğ-ı gülistānında bülbüller nevā eyler
Benefşeden dimāğ oldu mu' attar yā Resūla'llāh
- 3 Hākīkat hāk-i pāyın tūtiyādır çeşm-i ' uşşaka
Ġubār-ı dergehin yāqūt-ı aḥmer yā Resūla'llāh
- 4 Cenāb-ı Hāk vüçüd-ı pākin a' lā kıldı a' lādan
' Adūya étđi manşūr u muzaffer yā Resūla'llāh
- 5 ' Uşāt-ı ins ü cinniñ rehberi sensiñ hākīkatde
Ki maḥbüb-ı Hudā Allāhü Ekber yā Resūla'llāh
- 6 Leṭāfet gülşeninde çār-yārin eyledi i' zāz
Ebū Bekr ü ' Ömer ' Oşmān u Ḥaydar yā Resūla'llāh
- 7 Günehkārım yorulđum yolda kaldım ' azme tākat yok
Şefā' at Rıf' at' a kıl rüz-i maḥşer yā Resūla'llāh

26

Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün

- 1 Cemāliñ kıble-gāh-ı enbiyādır yā Resūla'llāh
Kāşıñ mihrāb-ı şaff-ı aşfiyādır yā Resūla'llāh
- 2 Zemīn u āsumāniñ ḥalkı rüy-ı hüsniñe ' aşık
Cebīniñ nūr-ı şem' -i etkıyādır yā Resūla'llāh
- 3 Aḫar Ceyḥūn-veş seyl-i sirişkim dīdeden her bār
Ġubārıñ çeşme kuhl-i kīmyādır yā Resūla'llāh
- 4 Ḳapuñ ḥuddāmıdır Cemşid hem İskender-i Dārā
Hemāre hāk-i pāyında gedādır yā Resūla'llāh
- 5 Cinānda şāḥ-ı Tūbālardan a' lā kāmētiñ vardır
Nübüvvet mühri zātıñ muntehādır yā Resūla'llāh
- 6 Ziyāret étmek ister Rıf' atā dergāhını Şāḥım

Sezā-vār-ı ‘aṭā olsa revādır yā Resūla’llāh

27

Mefā’īlün Mefā’īlün Mefā’īlün Mefā’īlün

- 1 Ziyāde olmada cürm ü günāhım yā Resūla’llāh
Yöneldim ḳapuña geldim penāhım yā Resūla’llāh
- 2 Sīvā çāhında ḳaldım dest-gīrim yoḳdur ey şāhım
Bu nefsiñ derd-i āhı yaḳdı cānım yā Resūla’llāh
- 3 Bu miḥnetde ‘adālet taḥtına şāh étsele olmam
Érişdir maḳşad-ı Me’vā’ya rāhım yā Resūla’llāh
- 4 Derūnumda olan ‘aşḳıñ zuhūr eylese bir zerre
Yaḳarın ṭāḳ-ı çarḫı şem’-i āhım yā Resūla’llāh
- 5 Şefā’ at eyle ey Şāhım meded ḳıl Rıf’ at-ı zāra
Ola mir’āt-ı zer-i ḳalb-i siyāhım yā Resūla’llāh

28

Mefā’īlün Mefā’īlün Mefā’īlün Mefā’īlün

- 1 Ğarīḳ-ı baḫr-ı ‘işyānım mürüvvet yā Resūla’llāh
Ümīd-i ‘afv-ı gufrānım hidāyet yā Resūla’llāh
- 2 Ki sensiñ bī-bedel her sū nebīler ḫātemi meh-rū
Sivā çāhındayız ḳamu ‘ināyet yā Resūla’llāh
- 3 Sivā ṭıtdı girībānım elinden zār u giryānım
Érişdi ‘arşa efgānım himāyet yā Resūla’llāh
- 4 Ararız seni her cāda hemāre rüz-ı uḫrāda
Meded ḳıl yevm-i ferdāda şıyānet yā Resūla’llāh
- 5 Gelür Rıf’ at yüzi ḳara érişdi menzil-i zāra
Yaḳarlarsa o gün nāra şefā’ at yā Resūla’llāh

29

Mefā’īlün Mefā’īlün Mefā’īlün Mefā’īlün

- 1 Géceler şubha dek vird-i zebânım yâ Resûla'llâh
Ki kı1l derdime dermân nâ-tüvânım yâ Resûla'llâh
- 2 Yüziñ vakt-i Tâhâ'dır tal'atıñ hem Ka'be-i 'ulyâ
Sekiz biñ 'âlem içre bî-mişâlim yâ Resûla'llâh
- 3 'Ömür gitdi bu fânide fenâya bulmadım râhat
Yâkûbdur nâr-ı hasret cism ü cânım yâ Resûla'llâh
- 4 Ki şarpdır yollarım gâyet gidecek yerde azık yok
Budur subh u mesâ zann u hayâlim yâ Resûla'llâh
- 5 Der-i vâlâya geldim Rıf'at' em eyle meded ey Şâh
Beğâyet çokdur arkamda günâhım yâ Resûla'llâh

30

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

- 1 İki 'âlemlere bâb-ı recâsın yâ Resûla'llâh
Tarîk-ı müstakîme reh-nümâsın yâ Resûla'llâh
- 2 Niçe 'âşık1arın dâr-ı fenâfi'llâhdan geçdi
Tabîbsin derde tiryâk u şifâsın yâ Resûla'llâh
- 3 Ki halk olmazdan eflâk söyledi lev-lâke Allah'ım
Saçın *ve'l-leyl** maħbûb-ı Hudâ'sın yâ Resûla'llâh
- 4 Teşekkürden zebân 'aciż ki oldık Şâhıma ümmet
Der-i vâlâ cenâbın kîmyâsın yâ Resûla'llâh
- 5 Ma'âsî bahrınıñ gavvâş1 Rıf'at pâyâ yüz koydı
Şefî'-i rûz-ı maħşer bî-riyâsın yâ Resûla'llâh

31

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

- 1 Siyâh-ı rüyum türâb-ı pâke sürsem yâ Resûla'llâh
Ne devletdir baña sen Şâh'ı görsem yâ Resûla'llâh

* “Geceye andolsun.” anlamına gelmektedir.” (Duhâ,93/2)

- 2 Göñül ol ravza-i pākiñ heme mest-i müdāmıdır
Bu ‘aşkıñ şem‘ine pervāne olsam yā Resūla’llāh
- 3 Hemāre ravza-i pākiñ ziyāret étmek ister dil
Ġubār-ı beytiñi her gün süpürsem yā Resūla’llāh
- 4 Gelüp görsem yer öpsem her seher dīvān-ı hüsñünde
Cemāliñ rü’yeti āşķ ile tursam yā Resūla’llāh
- 5 Olup memlü derūnum āteş-i ‘aşķı vü şevķiñla
Karışup bahr-i ‘ummāna köpürsem yā Resūla’llāh
- 6 Murādı Rıf‘at’ıñ hem-vāre her dem intisāb étmek
Sivā h‘ābından iķāz ét uyarsam yā Resūla’llāh
- 7 Ķabül ét ‘arz-ı hāli elde bekler Rıf‘at-ı zārıñ
Uyandır h‘āb-ı ğafletden uyarsam yā Resūla’llāh

32

Mefā‘īlün Mefā‘īlün Mefā‘īlün Mefā‘īlün

- 1 Derūn-ı dil maḥabbethānesidir yā Resūla’llāh
Cemāliñ rü’yeti mestānesidir yā Resūla’llāh
- 2 Dem-ā-dem dūd-ı āhım cānıma te’sīri pek çoķdur
Zeneḥdān şem‘iniñ pervānesidir yā Resūla’llāh
- 3 Ne midḥatdır başım seng-i sitemle eyleyem pāre
Göñül sīmurġ u ‘anķā lānesidir yā Resūla’llāh
- 4 Lebiñ la‘l-i Bedaḥşān çeşm mā zāġa’l-başar* zīrā
Leṭāfet baḥrının dūr-dānesidir yā Resūla’llāh
- 5 Bu ‘aşķ ile hemān Rıf‘at ne mümkündür ķarār étmek
Bu ‘aciz Şāh’ımıñ dīvānesidir yā Resūla’llāh

* “Göz (gördüğünden) şaşmadı (ve onu aşmadı).” (Necm,53/17)

33

Mefā'īlün Mefā'īlün Mefā'īlün Mefā'īlün

- 1 Hālīfeñ āşiyānı Naqşıbendī yā Resūla'llāh
Hemāre şeyh hānı Naqşıbendī yā Resūla'llāh
- 2 Der-i devlet-me'āb içre oqur 'āşıklarıñ her gün
Ki hatm-ı hācegān-ı Naqşıbendī yā Resūla'llāh
- 3 Bırakmaz cāhili her dem éder bu ravzaya da' vet
Haqıkat sālīkān-ı Naqşıbendī yā Resūla'llāh
- 4 Verā-yı perde-i esrār-ı 'aşka oldılar vāşıl
Bu yüzden maḥremān-ı Naqşıbendī yā Resūla'llāh
- 5 Sivā der-bendini geçüp bekā bi'llāha 'azm étdi
Gidenler reh-revān-ı Naqşıbendī yā Resūla'llāh
- 6 Geçüp çün u çirālardan tarīkat bābını tıtdı
Bu Rıf at bende-i kāfī Naqşıbendī yā Resūla'llāh

34

Mefā'īlün Mefā'īlün Mefā'īlün Mefā'īlün

- 1 Muḳārin ismine nām-ı Muḥammed yā Resūla'llāh
Ḳamunıñ rehberidir ism-i Aḥmed yā Resūla'llāh
- 2 Sen ol zāt-ı şerifsin ki dü'ālem luḫfuña muhtāc
Dıraḫtıñ sāye-bānında mücerred yā Resūla'llāh
- 3 Sipehsālār-ı hatmü'l-mürselīnsin zāhir ü bāḫın
Ki āmentü kitāb içre muḳayyed yā Resūla'llāh
- 4 Şerī'atle tarīq-i müstaḳīmi eylediñ ızḫār
İlä yevmi'l-ḳıyāmetā mü'ebbed yā Resūla'llāh
- 5 Gelüpdür ḫāq-i pāye rüy-siyāh ol Rıf at-ı zārıñ
Elinde 'arz-ı hālidir mü'ekked yā Resūla'llāh

35

Mefā'īlün Mefā'īlün Mefā'īlün Mefā'īlün

- 1 Kelāmīñ her biri dürr-i haķīķat yā Resūla'llāh
Dehānīñ çeşm-i āb-ı tarīķāt yā Resūla'llāh
- 2 Ki ism-i pākine nāmīñ muķārin eyledi Allāh
Yüzīñ nūr-ı Hūdā'dır mazhariyyet yā Resūla'llāh
- 3 Kitāb-ı nüh felek zātīñ ne mümkindir ola vāşif
Derūnīñ menba' -ı esrār-ı hikmet yā Resūla'llāh
- 4 Bu fānī içre evlād u 'ıyāl u māl u mülketler
Nefa' vërmez o gün eyle şefā' at yā Resūla'llāh
- 5 Sivā tütmiş girībānım bu nefsiñ dād elinden dād
Nazār kııl Rıf' at-ı zāra ' ināyet yā Resūla'llāh

36

Mefā'ılün Mefā'ılün Mefā'ılün Mefā'ılün

- 1 Dirīgā şoldı gülzārīñ fidanı yā Resūla'llāh
Geçirdiñ ' ömri ğafletle zamānı yā Resūla'llāh
- 2 Bu fāniden şikāyetle huzūr-ı Şāhıma geldim
Ķabūl ét ' arz-ı hālim var nihānī yā Resūla'llāh
- 3 Elimden hāme düşdi saķr-ı evvelde nedir bilmem
Ki oldıķ dāhil ' aşķ-ı dāstānī yā Resūla'llāh
- 4 Lebiñ hūn-āb-ı rahmet çeşme-i Zemzem zenaħdānīñ
Siyāh ebrūlarıñ Rūkn-i Yemānī yā Resūla'llāh
- 5 Şoyunup hırķa-i fahrı beriyiz lā vü illādan
Ķapuñda Rıf' at'ın bir şeyh-i fānī yā Resūla'llāh

37

Mefā'ılün Mefā'ılün Mefā'ılün Mefā'ılün

- 1 Cebīnīñ nūrı ebyazdır ķamerden yā Resūla'llāh
Kelāmīñ tatlıdır ķand ü şekerden yā Resūla'llāh
- 2 Yoluñda cānını īşār éder bīdār olan ' aşık
Görir esrār-ı feyzin her seherden yā Resūla'llāh

- 3 Bahār-ı gül-‘ izārīñ sünbülistān-ı İlāhī’ dir
Tuyulmaz çeşm-i mā zāga ’l-başar* dan yā Resūla’ llāh
- 4 Bu mir’āt-ı derūnumda müşāhid oldı dīdārīñ
Münakkaşdır cemālīñ her nazardan yā Resūla’ llāh
- 5 Hemāre lūtfuña muhtāc olupdur Rıf’ at-ı kemter
Maşūñ ét cümle ekdār-ı kederden yā Resūla’ llāh

38

Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün

- 1 Yöneldim cānib-i Beytü’l Hārām’a yā Resūla’ llāh
Érişdir menzirim Bābü’s-selām’a yā Resūla’ llāh
- 2 Hāķīkatde cemālīñ kıble-gāh-ı ‘ aşıkān her-sū
Delīlimle érem Rūkn-i Yemān’a yā Resūla’ llāh
- 3 Leb-i ādāb-ile taķbīl-i ruhsārı hācer kılsam
Ne devletdir yüzüm sürsem makāma yā Resūla’ llāh
- 4 Kemāl-i ‘ aşkı-ile beynü’ş-Şāfā ve’l-Merve sa’ y olsa
Ki zātīñ mültecāsīñ bu ricāma yā Resūla’ llāh
- 5 Hemāre Rıf’ at’ın maṭlūbı ancaķ rū’yet étmekdir
Ki sendendir şefā’ at hāşş u ‘ āmma yā Resūla’ llāh

39

Mefā‘ilün Fe‘ilātün Mefā‘ilün Fe‘ilātün

- 1 Görüñdi dīde-i cāna hāķīkat ma’ den-i deryā
Zihī deryā-yı a’ zam kim kenārı ka’ rı nā-peydā
- 2 Vücūdim zevraķın ilķā édüp ez-her cihet gezdim
Derūnında hüveydādır nice sevdā nice beyzā
- 3 Hücūm étdi baña girdābkitā ğarķ eyleye ammā
Yolum cāy-ı selāmetdir benim bī-ḥavf u bī-pervā

* “‘Göz (gördüğünden) şaşmadı (ve onu aşmadı).’”(Necm,53/17)
39/2^b beyzā: ğavġā

- 4 Hemān zevraḳ hevāsın aldı eyyām-ı muvāfıḳla
Tolaşdıñ sâhil-i bahri görindi maḳşad-ı aḳşā
- 5 Kenāra zevraḳım çıḳdı bilindi lâ-mekân şehri
Nümāyān oldı mir’āt-ı dilimde şüret [ü] ma’ nā
- 6 O şehriñ şāni’ i Raḥmān muḥarrer-i bāb-ı her sūda
Ebū’t-ṭāhir Muḥammed’dir ve Hālid Naḳşibend hālā
- 7 Żiyāsıyla müzeyyen hem semāvāt ‘ arş-ı levḥ-i kürsin
Zihī devrān ki her burçda nice biñ şems olur peydā
- 8 Verildi sākinān-ı şehir-i maḳşūda göñül ḡāyet
Nigehbān eyledi cānı ilā yevmi’l-ḳıyāme tā
- 9 Temāşā eyledim Vāhid yüzün mir’āt-ı suḡrāda
Bu yüzden münkeşif oldı baña dil-i ‘ ālem-i kübrā
- 10 Bu bir sırr-ı ḥaḳīḳatdir ‘ aḳıl érmez eyā Rıf’ at
Saña kāfīdir ancaḳ *sebbiḥi’sme Rabbike’l-a’lā**

40

Fā’ilātün Fā’ilātün Fā’ilātün Fā’ilün

- 1 Zıkr-i cehr-i ḥaḳdır ammā sālikiñ hāyı ‘ abeş
Dildedir nūr-ı İlāhī hem saḳar nārı ‘ abeş
- 2 Halka-ı tevḥīd-i ‘ aşḳıñ şem’ ine pervāneyiz
Kim ḡazel-h’vāniñ elinde ses véren nāyı ‘ abeş
- 3 Dārımız dār-ı tevekküldür ḳanā’ at tekyemiz
İntisābı olmayan zāhidler erkānı ‘ abeş
- 4 ‘ İbret-ile baḳ cihāna görme ‘ ālī ḳadriñi
Dāḫil-i bāb-ı ṭariḳat olmasa rāzı ‘ abeş
- 5 Rıf’ atā ihlāş ile olmazsa sa’ yiñdir hevā

39/9^b Mısra’da vezin aksamaktadır.

* “‘Tesbih et Rabbinin a’lā (yüce) ismini.” (A’lâ,87/1)

40/3^b intisābı olmayan zāhidler erkānı ‘ abeş : şüreti mürşid olan sîretde erkānı ‘ abeş

İhtiyār-ı vaşl için çāh içre pinhānı ‘ abeş

41

Mef‘ülü Mefā‘ilü Mefā‘ilü Fe‘ülün

- 1 Ey ‘ aşık-ı şādık budur ādāb-ı maḥabbet
Bezmiñde müḥeyyā heme aḥbāb-ı maḥabbet
- 2 Ber-şūhı cihānıñ yine luḫf u keremiñden
Bāğ-ı şemeriñ dermede erbāb-ı maḥabbet
- 3 Baḥr-i ğama düşdüm ne ‘ aceb dest-ğirim yok
Rūyiñ olalı ‘ aşıka girdāb-ı maḥabbet
- 4 Dil-teşneye şun bāde[y]i sākī yine yandım
Şahbāda kurulmuş mey-i ḥün-āb-ı maḥabbet
- 5 Raḥm eyle bu kayd içre olan ‘ aşıka bir kez
Rıf‘at gibi bī-çāredir aşḥāb-ı maḥabbet

42

Mef‘ülü Mefā‘ilü Mefā‘ilü Fe‘ülün

- 1 Benzer mi ola kaşlarıña naḥre-i ğarrā
Tura mı siyāh zülfiñe qarşu şeb-i ārā
- 2 Lāl-i lebiñe verd-i İrem cümlesi ḥayrān
Bihūde gülistānda biter lāle-i ḥamrā
- 3 Cebheñdeki nūr-ı ḥaḫ-ı Ḥudā kudret-i şāni‘
Zerre gibidir şems-i cemālinde hüveydā
- 4 Mahbūb-ı Ḥudā sensiñ eyā şāh-ı velāyet
‘ Uşşāka hemān ḫal‘ at-ı nūr Kā‘ be-i ‘ ulyā
- 5 Her bir sūḫanım olsa eger gevher-i dürri
Biñde birini eyleyemez Rıf‘ at’ıñ inşā

42/3^a Mısra’da vezin aksamaktadır.

Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün

- 1 Hāḳīḳat ehline 'āli zebāndır Naḳşı̄bend cānā
Rumūz-ı 'aşk-ile rāz-ı nihāndır Naḳşı̄bend cānā
- 2 Görir envār-ı feyz-ile éder 'ālemleri seyrān
Gürūh-ı sālīkāna reh-nümādır Naḳşı̄bend cānā
- 3 Hāfiyyen nağme-i yāhū semāyā tā 'urūc eyler
Tevekkül bābınā 'ibret-nümādır Naḳşı̄bend cānā
- 4 Berī eyler nevāhīden éder Hāḳ emrini ızhār
Ki taht-ı salṭanatda bir hümādır Naḳşı̄bend cānā
- 5 Uyan ğafletden ey Rıf' at ki şad çāk ét girībānıñ
Ki pas tutmuş siyāh ḳalbe cilādır Naḳşı̄bend cānā

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- 1 Hāḳa-i tevḫīde teşrīf eyledi bāy u gedā
Nūr-ı zikru'llāh ile pūr oldı meclis bā-şafā
- 2 Levḫ-i dilden zūlmet[i] maḫv eyledi envār-ı 'aşk
Cem' olup ehl-i vefā zıll-ı livā-yı Muştafā
- 3 Melce' ü me'vā bize dārü's-selām Firdevsidir
İlticāmız ğayra yoḳdur ber-hemān Bār-i Hudā
- 4 *Lī ma'a'llāh** sırrıdır sermāyemiz sālīk bizim
Baḫr-i 'aşḳıñ ğavşıyız erbāb-ı 'aşḳa eş-şalā
- 5 Rıf' atā gel kūşe-i vaḫdetde şarf ét gevḫeriñ

* "Benim Allāh ile (öyle anlarım olur ki, ne bir mukarreb melek, ne de gönderilmiş bir nebī öyle bir yakınlığı elde edebilir.) (Yılmaz,1992:115)

44/3^a Vezin gereği bu şekilde okunmuştur.

44/4^a sālīk : zāhid

44/5^a gevheriñ : gevherin

Bul haḳīkat bahriniñ ka‘ rın ilā taḥte ‘s-serā*

45

Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün

- 1 Nedir āh-ı figāniñ dem-be-dem ey bülbül-i şeydā
‘ Aceb şūrīde-hāl oldıñ gül içün mi bu vāveylā
- 2 Gülistān-ı şafāda yār-ı gār u hem-demiñ yoḳ mı
Nedir iskān édersin şaḥn-ı gülzārı tek ü tenhā
- 3 N’olaydı gūn-be-gūn efzūn olmazsa dil-i zārıñ
Ki yoḳ mı ḡonca gülden ḡayrı bir ma‘ şūḳ saña hemtā
- 4 Gülüñ ‘ aşkı derūnum eyledi iḥrāk dédi bülbül
Yanarım nār-ı ‘ aşka ben ilā yevmi’l-kıyāme tā
- 5 Bu ‘ aşkıñ ḥāleti te’şīr kıldı Rıf‘ atā ey dil
Ki baḳdım melce’-i lāya göründi şūret-i illā

46

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- 1 Kevkeb-i dürr-i ma‘ ānīdir haḳīkat ey dilā
Sālike rāh-ı ḥidāyetdir ṭarīkat ey dilā
- 2 Sa‘ y kün vaḳt-i seḥer şevkıyla Allāḥ’ı çağır
Mü’mın-i nīkū-liḳāya oldı da‘ vet ey dilā
- 3 Cism ü cānı kıl fedā tā şayd içün cānān[iñ]ı
Ṭut ḳaviyyen bāb-ı vuşlatdır şerī‘ at ey dilā
- 4 Durmayup şubḥ u mesā esrār-ı ‘ aşkı kıl taleb
Var ise bir ‘ ālī mürşid kıl maḥabbet ey dilā
- 5 *Mūtū ḳable en temūtū*** sırrını Rıf‘ at oḳı
Bendelik kıl şādıḳāne al niyābet ey dilā

* “Göklerde, yerde ve ikisi arasında bulunan şeyler ile topraḡın altında olanlar hep O’nundur. (Tā-Hā,20/6)

** “Ölmeden önce ölünüz.” anlamına gelen Hadīs-i Şerīftir. (Yılmaz,1992:128-129)

47

Fā'ilatün Fā'ilatün Fā'ilatün Fā'ilün

- 1 Tālib-i rāz-ı seher erbāb-ı aşka eş-şalā
Olmuşuz dürr ü güher erbāb-ı aşka eş-şalā
- 2 Na' re-i Yā Hū ile Haqq'a taqarrüb eylediñ
Sālike metn-i dürer erbāb-ı aşka eş-şalā
- 3 Oğuyup ilm-i ledünni aşk étidiñ ihtiyār
Vāşıl-ı Haqq'a sefer erbāb-ı aşka eş-şalā
- 4 Eyleyüp zıkr-i hafı vérdiñ yine kalbe cilā
Mağv olup gitdi keder erbāb-ı aşka eş-şalā
- 5 'Āşıka rüz-ı elesti kıl beyān ey Rıf' atā
Dildedir nūra maqarr erbāb-ı aşka eş-şalā

48

Mef'ülü Mef'ülü Mef'ülü Fe'ülün

- 1 Şeb-tā-be-seher āh gönül goncaya hasret
Bülbül gibi feryād ile kaldım güle hasret
- 2 Bir hūb-ı cihāniñ yine üftādesi oldum
Ağyārlara hem-dem oluyor bülbüle hasret
- 3 Ol nūr-ı izāri şeb-i yeldāya ziyādır
'Uşşāka hemān raħm kıl ey cān dile hasret
- 4 Bezminde müheyyā heme erbāb-ı ğmālar
Hayretde olan sākī daħı bādeye hasret
- 5 Ğilmān-ı İrem dāhil-i bezm olsada bi'llāh
Bağmaz yine ol güllere Rıf' at müle hasret

49

Mef'ülü Mef'ülü Mef'ülü Fe'ülün

- 1 Ey nūr-ı başa olmasa bu efgānıma bā' iş
Şeb-tā-be-seher nāle-i giryānıma bā' iş

- 2 Müjgān oğın ‘uşşāka nişān eyledi meh-rū
Degsün harem-i sīneme cānānıma bā‘ is
- 3 Taṭhīr édeyem külbē-i aḥzānımı ğamdan
Kaşr-ı dilim içre ulu mihmānıma bā‘ is
- 4 Biñ cānım olaydı éderim biñ daḥı kurbān
Bezmimde olan ḥūr-ile ğilmānıma bā‘ is
- 5 Rıf‘ at gözin aç sākī elinde tolu bāde
İç ‘aşkına ol dildeki sulṭānıma bā‘ is

50

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- 1 Sālikā mülk-i fenāyı terk édüp gel cāna bağ
‘Āşıka mir’āt-ı dilde görinen cānāna bağ
- 2 Kaṭ‘ -ı meyl ét mā-sivādan gir haḳīkat şehrine
Dār-ı vahdet içre Yā Hū şan‘ at-ı Raḥmān’a bağ
- 3 Dest-i kudretten baña *V’allahü zü’l-fazli’l-‘azīm**
Hem *seḳāhüm Rabbühüm*** ḥamrın içüp dīvāna bağ
- 4 *Mā ‘arafnāk**** dersini ihvān-ile her dem oğu
*Mūtu ḳablen***** sırrına mazḥar olan ‘irfāna bağ
- 5 Rıf‘ atā seyr ét verā’-i perde-i Sübhānī’de
Kim neler gelmiş zuhūra ḥikmet-i Yezdān’a bağ

51

Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün

- 1 Giyiñ faḳrıñ libāsını gönül dār-ı fenādan geç

* “İşte bu, Allāh’ın lütfudur. Onu dilediğine verir. Ve Allāh, büyük lütuf sahibidir.
(Cuma,62/4)

** “Rableri onlara (tertemiz bir içecek) içirecektir.” (İnsān, 76/21)

*** “Yâ Rabbî, seni zatına layık şekilde bilemedik.” (Hadis-i Şerif)

**** “Ölmeden önce ölünüz.” anlamına gelen Hadīs-i Şerīftir. (Yılmaz,1992:128-129)

Rıza'u'llāh taleb eyle hemān bāğ-ı beḳādan geç

- 2 Bu dār-ı bī-vefāda hem seni şāh étsele olma
Vérüp ḳalbe cilā bul ' aşḳı sen tīr-i ḳazādan geç
- 3 Çıḳarma her nefes Allāh'ı dilden cāna menn sālīk
Bıraḳ der-bend-i dūnyāyı ki tā heft-i semādan geç
- 4 Tevekkül bābına sa' yét ḳanā' at tekyesin bekle
Sivā ünsiyyetin kes ey dilā bay u gedādan geç
- 5 Tarīḳ-ı müstakīmdir vaşl-ı yāre yol budur Rif' at
Haḳīḳatle bekā bi'llāhı bul dār-ı fenādan geç

52

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- 1 Zīnet-i dūnyāyı terk ét vuşlat-ı ' ukbāyı bul
Gir tarīḳ-i müstakīme Kā' be-i ' ulyāyı bul
- 2 Hīç çıḳarma hāṭırından fikr-i mevti zāhidā
Vér siyāh ḳalbe cilā ol maḳşad-ı aḳşāyı bul
- 3 Kisbet-i faḫrı şoyun zāhrından olsun bir ' abā
Ḥazret-i Edhem mişāli başḳa bir dūnyāyı bul
- 4 Emr-i ma' rūf nehy-i münker eyleme taşra nazar
Dem-be-dem sa' y eyle yāhū vāşıl-ı bi'llāhı bul
- 5 Rif' atā şābit-ḳadem ol tūt şerī' at bābını
Kim nedir cennet cehennem maṭlab-ı a' lāyı bul

53

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- 1 Tekye-i vaḫdetde Yā Hū emr ü ḫıdmet bekleriz
Géceler şubḫa degin ' aşḳ [u] maḫabbet bekleriz
- 2 Sāye-i pīr-i muḡānda vuşlat-ı dil-dār için
Dem-be-dem sā' at-be-sā' at işte nevbet bekleriz

- 3 Hem rızâ' u'llâh talebdür cümleden maqşûdumuz
Naqd-ı cānı bezl édüp ümmîd-i rahmet bekleriz
- 4 Rü'yet-i dîdâra müştâkıız ezelden tâ ebed
Zâhidâ zann étme kim uhrâda cennet bekleriz
- 5 Sîretiñ pāk eyle Rıf' at olmağıl şûfî-şıfat
Pās-bān-ı sırr-ı ' aşkıız sâde himmet bekleriz

54

Fā'ilatün Fā'ilatün Fā'ilatün Fā'ilün

- 1 Terk édüp dünyâ vü mâ-fihâyı dil vaḥdetdeyiz
Vāşıl-ı esrâr-ı ' aşkıız zâhidâ midḥatdeyiz
- 2 Kim ene'l-Ḥaḫ na' rasını çekmeyen bilmez bizi
Hazret-i Mansûr-veş nâz içre hem ülfetdeyiz
- 3 Ehl-i ' irfân meclisinde dürr-i yektâlar biziz
Bizdedir ' aşq-ı İlâhî vâdî-i vaḥdetdeyiz
- 4 El çeküp çün u çirâdan vaşl étidiñ ihtiyâr
*Mûtû ḳable en temûtû** sırrı-ile vuşlatdayız
- 5 Rıf' atâ fetḥ eylediñ bāb-ı tarîḳ-i müstākîm
Sâlik-i rāh-i Ḥudâ'yı şevḳ-ıla da' vetdeyiz

55

Mef'ülü Mefā'ilü Mefā'ilü Fe'ülün

- 1 Ey dil bu kere nâz u niyâza seferim var
Urdı yüregim başına ḥançer kederim var
- 2 Zaḥmıma nazar eylese şıḥhat bulacaḳdır
Beyhûde ' ömür gitdi ḥevâya zararım var
- 3 Teşrîf édegör bezme bugün berḳ-ı Şüreyyâ
Tenhâ dér iseñ vuşlata bir başḳa yerim var

* “Ölmeden önce ölünüz.” anlamına gelen Hadîs-i Şerîftir. (Yılmaz,1992:128-129)

- 4 Eyvāh ne ‘aceb görmeyeli ʔal‘ at-ı cānān
Mecnūn gibi dīvāneye beñzer eşerim var
- 5 Rfı‘ at heme cem‘ olsa bütün ehl-i vefālar
Derdim yine ol şūh-ı cihāna nazarım var

56

Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün

- 1 Felek bu dūd-ı āhımdan heme varı cihān ağlar
Göñül vābeste-i zincīr ol ince miyān ağlar
- 2 Atupdur pençe-i zulmūñ hevāya vērđi dünyāyı
Derūn-ı taht-ı dilimde hafıyyen murğ-ı cān ağlar
- 3 Ne çāre gitdi elden ihtiyārım nā-tüvān oldum
Çurulmuş bāde meclis ƙaldı tenhā sāķıyan ağlar
- 4 Bütün şarf eyledim varım ki bil sermāyeden ƙıƙdım
Mürüvvet eyle zālīm gözlerim her demde kān ağlar
- 5 Sezā-vār olmadı Rıf‘ at ki cān bezl étđiñ uğrında
Çıƙarsa bir semā āhım melek kürsī cinān ağlar

57

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- 1 Ayrılık düşđi miyāna gül-‘ izārım elvedā‘
Hasretiñ cānıma kār étđi nigārım elvedā‘
- 2 Bilmezem dünyā nedir ‘uķbā nedir hem mülk ü māl
Başıma ƙopdı ƙıyāmet yār-ı ğārım elvedā‘
- 3 Yevm-i vuşlat ‘azm ƙıldı geldi firƙat günleri
Ƙalmadı tende mecālīm nā-tüvānam elvedā‘
- 4 Ƙaldı tenhā meclis-i hāşāna eyvāh gül-beden
Firkatiñ bādesini içdim a cānım elvedā‘
- 5 Rıf‘ atā subħ u mesā eyler ğam-ile āh[u] zār

56/1^b Mısra’da vezin aksamaktadır.

Murğ-ı rûhı gitdi tenden dil-fiğārım elvedā

58

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- 1 Bezm-i hāşım tārūmār étدی otāğı ayrılık
Cevri çok vérđi felek cām bulāğı ayrılık
- 2 Hîç çıkar mı hâtırımdan yāra hem-dem olduğum
Bāb-ı fırkat oldı çün aqdam konağı ayrılık
- 3 Dür olalı nāzlı yārdan qalmanı şabra mecāl
Nā-tüvān oldum hemān sīnemde tağı ayrılık
- 4 Dūd-ı āhım zerresi düşđi bugün dil qaşırına
Qaddimi 'ar' ar édüp bükdi buğağı ayrılık
- 5 Rıf' atā baht-ı siyāhım yār-ı gār olmaz baña
Şubha dek zulumetdeyiz yanmaz çerāğ-ı ayrılık

59

Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün

- 1 Nedir bu meyl-i dünyā vaşl-ı sevdā başıña ' aşık
Uzaqdır yolların miñnet yükin aldıñ saña yazık
- 2 Unutma āhıret mevti dağı emmāreye uyma
'Adū-yı ekberiñ her dem cañımiñ odına yanık
- 3 Şadākat birle qaşđ ét eyle zikri ola qalb mir'āt
Tarık-i müstaqıme gel nebiler 'aşkına sâbık
- 4 'Azāb eyler saña Rabbü'l-Celıl rüz-ı kıyāmetde
Halāyık 'azm éder ser-tā-qadem ihsāniña lāyık
- 5 Egerçi hâtırından çıkmaz ise sırr-ı zikru'llāh
Açıkdır bāb-ı tevbe Rıf' atā vardır saña azık

58/4^b buğağı : budagı

60

Fā'ilatün Fā'ilatün Fā'ilatün Fā'ilün

- 1 Sābit oldum tekye-i dāriñda vaḥdet vérmediñ
Giydigim şāl u ' abādır başka kisbet vérmediñ
- 2 Tīr-i müjgāniñ atup sīnemde açdıñ yaralar
Cānıma kār eyledi bī-çāre şerbet vérmediñ
- 3 Kendimi dellāle vérdim bendelige aḥz için
Bağmayup üftādeye bir aḳçe kıymet vérmediñ
- 4 Dā'imā aḡyār ile ' işretdesin aldım ḡaber
Dāḡil-i bezm olmaḡa bir kerre ruḡşat vérmediñ
- 5 Muntazır oldum saña ḡizmet kılam şeb-tā-seḡer
Rıf' at'a raḡm étmeyüp bŷy-ı maḡabbet vérmediñ

61

Fā'ilatün Fā'ilatün Fā'ilatün Fā'ilün

- 1 Āsiyāb-ı bī-vefā ḡadd-i fedañım n'eylediñ
Ḳaşları bedr-i hilāl ḡavs-ı kemānım n'eylediñ
- 2 Güle ḡasret eylediñ zālim ilā yevmi'l-ḡıyām
Nāle-i bülbül gibi derd ü zebānım n'eylediñ
- 3 Dūd-ı āḡım şu' le-i dil ḡaşrına vérdi eḡer
Ḳahr [u] zŷlm-ile alup cān içre cānım n'eylediñ
- 4 Eyleme zŷlmı yeter bir dem naḡar kıl āḡıma
Savurup bād-ı hevāya ḡānumānım n'eylediñ
- 5 Ey felek eyvāḡ ne çok ' azm eylediñ bu Rıf' at'a
' Aşḡ-ile oldum dīvāne nev-civānım n'eylediñ

62

Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün

- 1 Çünān ' uşşāḡa raḡm étdiñ hem kān-ı ' aḡā sensiñ
Olup ḡavlinde şādıḡ ey güzel mihr ü vefā sensiñ

- 2 Gelüp cümle nebātāt rengini senden éder taḥṣīl
Édersin ‘ālemi rüşen kamer şems-i ziyā sensiñ
- 3 Bulunmaz tal‘ atñ ḥüsni ger olsa cennet-i a‘ lā
Cemī‘ -i ḥūriye dilber hemān vaqt-i ṭahā sensiñ
- 4 Baña hoş geldi bi’llāhi beğāyet nāz u eṭvārñ
Çün ‘ işret-gāhda ağyārlara her dem cüdā sensiñ
- 5 Ümīd-i mīve-i vaşlñ dirīğ étme bize Yā Hū
Çamudan çekdi el Rıf‘ at baķarsa meh-liķā sensiñ

63

Mef‘ülü Mefā‘ilü Mefā‘ilü Fe‘ülün

- 1 Tel perçem-i bīgāneyi biñ cāna değışmem
Çāh-ı zekānñ biñ dür-i mercāna değışmem
- 2 ‘ Ahdinde iķāmet édere gel perī-peyker
Hüb şavtıñı biñ nāy-ı gāzel-ḥ^vāna değışmem
- 3 Revnaķ vérir ol rūḥ-eşeri būy-ı İrem’den
Yār ķaddiñi biñ serv-i ḥırāmāna değışmem
- 4 Tahrīr édemez vaşfñı kātib daḥı olsa
Būse-i lebiñ mühr-i Süleymān’a değışmem
- 5 Rıf‘ at yine aldım ḥaberi bād-ı şabādan
Vuşlat günini hūr-ile ğılmāna değışmem

64

Mef‘ülü Mefā‘ilü Mefā‘ilü Fe‘ülün

- 1 Üftāde miyānında ki eṭvār seniñ olsun
El étme kıızıl ķabzaya Keşşer seniñ olsun
- 2 Sīnemde olan yaraların aldı beni āh
Kıyma bu şīrīn cānıma efkār seniñ olsun
- 3 ‘ Aşķın eşeri eyledi Mecnūn’a berāber
Bīgānelere ķılma nāzar yār seniñ olsun

- 4 Bu baht-ı siyāha yine luḫ u kerem eyle
Bir baḫ yüzüme dildeki dildār seniñ olsun
- 5 Rıf at gibi bī-çāreleriñ yaḫ n'ola şem' iñ
Ḳapuñda nedīm eyle bu kemter seniñ olsun

65

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- 1 Çeşm-i cādūya göñül meftün a cānım şorma hīç
Āh ile ' ömrüm tükendi nā-tüvānım şorma hīç
- 2 Āteşi vérdi ḫafiyen ḫaşr-ı dil vīrānedir
Tā ' urüc eyler ' alev çıkmaz ḫumanım şorma hīç
- 3 Bāğ-ı kisrāya müşābih ḫānümānım yaḫdılar
Sākīyā vér bāde yandım lā-mekānım şorma hīç
- 4 Naḫd-i ' ömrüm baḫş ḫıldım cebhe-yi mehtābıma
Maḫv olup sermāyeden çıḫdım civānım şorma hīç
- 5 Rıf atā bu ḫubbe-i çarḫ-ı felek āgāhıdır
' Arşa çıḫdı dūd-ı āhım dil-figārım şorma hīç

66

Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün

- 1 Bu maḫbūb dil-pesendim serv-i bālā oldu gitdikçe
Yüceldi cümle dilberlerden a' lā oldu gitdikçe
- 2 Tökülmüş perçem-i ruḫsārına bād-ı şabā degme
Beni Mecnūn édüp kendüsi Leylā oldu gitdikçe
- 3 Dile şahrāyı ' aşḫda āşiyān zor ile yapırdı
Ufacıḫ mürğ-ı dil sīmurğ-ı ' anḫā oldu gitdikçe
- 4 Ser-ā-pā şahn-ı gülşen sūnbül-i bāğı temāşadır
Bezenmiş taḫ u taşlar Ḥūr-ı Sīnā oldu gitdikçe
- 5 O dīdārı gören Rıf at görünmez gözine dünyā
Şeb-i zūlmetde rüyı hem Şüreyyā oldu gitdikçe

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- 1 Öyle ser-mestim ki yandım yāra Allāh ‘aşkına
Nāle-i bülbül gibi gülzāra Allāh ‘aşkına
- 2 Bürka‘ sın yüzden alup eylerse ger nīm ü nigāh
Cānımı bezl eylerem ikrāra Allāh ‘aşkına
- 3 Kaşr-ı dilimde muşavver sinayā şüh-ı cihān
Merḥamet kıl çekme her gün dāra Allāh ‘aşkına
- 4 Öldürürseñ işte ḥançer cān müheyyā sevdiğim
Kāt‘ -ı meyl ét dil-rübā ağıyāra Allāh ‘aşkına
- 5 Rıf‘ at’em kapuña geldim vaşla muhtāc olmuşam
Yağma cism-i nā-tüvānım nāra Allāh ‘aşkına

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- 1 Terk-i cān ét mā-sivādan vuşlat-ı ‘uqbāda gör
Tut simāhıñ cān göziyle Şāni‘ i aḥfāda gör
- 2 Çek elin çün u çirādan bendelikde şābit ol
Bağma ḥör miskīn faķire ḳadrini bālāda gör
- 3 İste mir’āt-ı tecellī tā bula ḳalbiñ ziyā
‘İbret-ile bağ cihāna sen seni me’vāda gör
- 4 ‘Āşık ol cān vér hemān cānān için pervāne-veş
Sırr-ı Sübhāne ‘l-lezī* vaşfiñ dilā ma‘nāda gör
- 5 *Küntü kenziñ*** raḥmetiñden kıl ‘atā yā Rabbenā
Mā‘ delet taḥtında şāhı Rıf‘ atā uḥrāda gör

* “O, sübhāndır, bütün noksanlıklardan münezzehtir.” (İsrā,17/1)

** “Ben gizli bir hazineydim.” anlamına gelen kudsî bir hadîstir. (Yılmaz,1992:98)

69

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- 1 'Āşık olan dāimā cānāna hürmet gezdilir
'Aşk ucundan bükütüp zährında miñnet gezdilir
- 2 Kimini zencîr-i zülf-ile esîr-i bend éder
Kimine fakrîñ libāsı cāna minnet gezdilir
- 3 Ser vérir ızhâr kılmaz sırrını ehl-i vefâ
Taht-ı dil kaşrında pinhân-ı maħabbet gezdilir
- 4 Yârdan rağbet olursa istemem ğurbet ilin
Dür éderse vuşlatıñdan âb u kısmet gezdilir
- 5 Rıf' atâ maħv oldı ğam beytü'l ğazan oldu ferâh
Aç gözin seyr ét miyânda sâkî şerbet gezdilir

70

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- 1 Kaşr-ı dilde imtiyâz bul cümle eşyâdan ğaraż
Zikr ile qalbe cilâ vér 'ilm ü esmâdan ğaraż
- 2 Cem' édüp 'aşk-ı İlâhî mürĝ-ı cāna vér ğıdâ
Kıl rızâ'u'llâh taleb hem-heşt me'vâdan ğaraż
- 3 Bu sivâdan ülfet ü ünsiyyeti kes ey gönül
Tâ ğalâş eyler 'azâb-ı çâh-ı 'uqbâdan ğaraż
- 4 Hâyu hüyı terk édüp cānıñ fedâ kıl Ğazret'e
Ğâk-i pâye kıl tazarru' 'arş-ı a' lâdan ğaraż
- 5 Rıf' atâ ğüş eyle pendim sırrıñ ızhâr eyleme
Gir ğaķıķat baħrına dil bāb-ı 'ulyâdan ğaraż

71

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- 1 Kaşı yay kipriĝi oķ çeşmi ziyâdır sevdigim
Mişli yokdur dü cihânda bî-riyâdır sevdigim

- 2 Raḥm kıl eyle ‘aṭā şol buse-i la‘l-i lebiñ
Tal‘atında berķ uran nūr-ı Hudā’dır sevdiğim
- 3 Ḥayli demdir iftirākıñ nār-ı ‘aşķa yandırır
Cām-ı sākī meclis-i ‘işret-nümādır sevdiğim
- 4 Dem-be-dem ‘uşşāķları eyler ser-i kūyın tavāf
Bāğ-ı ḥüsniñ da‘veti şubḥ u mesādır sevdiğim
- 5 Rüşen olsun Rıf‘atā dīdeñ seniñ ser-tā-ķadem
Cism ü cān vaḥdetdeyiz vaķt-i liķādır sevdiğim

72

Mef‘ülü Mefā‘ilü Mefā‘ilü Fe‘ülün

- 1 Keşf oldı gönül bāb-ı çemen-zār-ı tecellī
Bū vērde dimāğa gül-i gülzār-ı tecellī
- 2 Zülmet şebiniñ şem‘ ile fānūsuları yandı
Şubḥ eyledi ķalbim yine envār-ı tecellī
- 3 Meydān-ı maḥabbetde nemek-dār-ı ‘aṭaşken
Dil-teşneligim aldı bu enhār-ı tecellī
- 4 Sālik denī dünyā heme tıtmuştı girībān
Maḥv étde sivāḥlarını ezķār-ı tecellī
- 5 Her nağmede Rıf‘at çağırır ism-i Raḥīm’i
Deryā gibi cüş eyledi āşār-ı tecellī

73

Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün

- 1 Sipihri-i bī-vefāmıñ ‘ādeti cevr ü cefā geldi
Şeb [ü] rüz ārzü-yı mā-sivālardan ğınā geldi
- 2 Denī dünyāya meyl étme açılmaz dīde ğafletden
Görünür yahşi zāhirde velī bāṭın fenā geldi
- 3 Muķīm ol gūşe-i vaḥdetde dil fikr eyle dünyāyı
Tükenmiş ‘ömriñ ey ğāfil yaķın bil intihā geldi

4 Sivānīñ naqşını mir'āt-ı dilden ref' ine s' ay ét
Derūnīñ zikr-ile taldur ki ' aşk rūḥa ğidā geldi

5 Fenāfī'llāhdan geç vāşıl-ı bi'llāhı bul Rıf' at
Ṭarīkatla şerī' at ' āşıkāna reh-nümā geldi

74

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

1 Kūy-ı ruḥsārīñ ṭavāf eyler muṭarrā perçemiñ
Tel tel olmış bāğ-ı ḥüsnüñde semensā perçemiñ

2 Bir tukan bād-ı şabā alsun meşām-ı mürğ-ı dil
Kılsun āfākı mu' atṭar ' anber-āsā perçemiñ

3 Dest-i kudretle çekilmiş turre-i ğisūlarıñ
Şarkmış cānlar söker ol ḥançer-ārā perçemiñ

4 Tal' atıñ mir'āt-ı ' uşşāk çeşmiñ cellād-ı cān
Ḥāl-i hindūlar olur Mecnūn'a Leylā perçemiñ

5 Rıf' atā bāğ-ı emelde tazelendi gönümüz
' İṭr-ı şāhīdir dimāğa būy-ı cānā perçemiñ

75

Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilün

1 Şahn-ı gülzāra gönül şūḥ-ı dilārā geliyor
Kadeḥ-i sākīyile bāde-i ḥamrā geliyor

2 Şafḥa-i gülşene dil ḥayme-i cānān kurulu
Gül-i reyḥān-ile ol dilber-i yektā geliyor

3 Perī Cibrīl-şıfat şadranişīn oldı o māh
Seyr-i Bāğ-ı İrem'e rūḥ-ı Mesīḥā geliyor

4 Bezm-i ḥāş içre bugün var ne mürāyī ne riyā
Nāz-ile zīver-i mehtāb-ı Şüreyyā geliyor

5 Rıf' atā ' aşk u maḥabbet ile pür oldı derūn
Ḥāṭıra ne ğam-ı şeb rüzī ne ferdā geliyor

Fā'ilatün Fā'ilatün Fā'ilatün Fā'ilün

- 1 Dide-i 'uşşāka karşı tal' atıñ ahter midir
Lebleriñ la' li İrem bāğında verd-i ter midir
- 2 Çeşm-i mā zāğa'l-başar üftādeniñ bağrın deler
Hāl-i hindūlar 'izārında siyāh gevhermidir
- 3 Bir musanna' hūb yaratmış Hāl-ı Hayy u Qādīm
Çeşme-i āb-ı zenaḥdāniñ güzel Kevşer midir
- 4 Kāmetiñ nev-res fidan ince miyānsiñ hūb-rū
Şarkmış gīsūları ruḥsārı üzre ter midir
- 5 Rıf' at'ā mir'āt-ı dilde naqş kıl taşvīrini
Cebhesinde berķ urān şems ü kamer enver midir

Fā'ilatün Fā'ilatün Fā'ilatün Fā'ilün

- 1 Bizleriz meyḥānelerde dem çeken dīvāneler
Bizleriz şol hem sekāhüm ḥamr-ile mestāneler
- 2 Bizleriz nūh tāk-ı çarḥiñ şu' lesi şām u seḥer
Bizleriz baḥr-ı muḥiṭ ka' rındaki dūr-dāneler
- 3 Bizleriz dār-ı sivādan el çeküp tārik olan
Bizleriz her müşkili fetḥ eyleyen yek-dāneler
- 4 Bizleriz 'ilm-i ledünnīden dili āgāh éden
Bizleriz müştāk-ı dīdār şem' için pervāneler
- 5 Bizleriz esrār-ı genciñ ma' deni ser-tā-ḳadem
Bizleriz her bir şifātda görünen insāneler
- 6 Bizleriz dil *mūtū ḳable en temūtū** sırrını
Bizleriz 'ilm-i ezelde fehm éden cānāneler
- 7 Bizleriz Kur'an'da şābit *irci'ī*** emrin gören

* “Ölmeden önce ölünüz.” anlamına gelen Hadīs-i Şerīftir. (Yılmaz,1992:128-129)

Bizleriz çāh-ı sivādan kırtulan mihmāneler

- 8 Bizleriz dūnyā vū mā-fihāda rāhı müstaķīm
Bizleriz nefsiñ serin kıātı eyleyen merdāneler
- 9 Bizleriz mir'āt-ı dilde kıoymayan zerre ğubār
Bizleriz Rıf at bugün uşşāk-ı mest irfāneler

78

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- 1 Halka-i tevhidde dil arifleriñ dānāsıyam
Ālem içre ğavş-ı ā zam ben āniñ ā lāsıyam
- 2 *Lenterāni** bahşı kalbim içre memlūdur benim
Günde yetmiş biñ tecelliler gören Mūsā'sıyam
- 3 Ruħ-ı kıudsiler *arāftnak*** dersini benden okur
Çeşm-i mā zāġa'l-başar*** a mālariñ Āsā'sıyam
- 4 Zāhidā bāzār-ı aşkıda arifiñ dükkānıyam
Emr-i ma ruf nehy-i münker naqliniñ fetvāsıyam
- 5 *Mūtū kıable en temūtū***** sırrı bizde hatm olur
Hem *yedu'llāh****** sırrına mazharların ihyāsıyam
- 6 Kendi nuşhum baña kāfı n'eylerim nāşihları
Āşikiñ vird-i zebānı şādikiñ imlāsıyam
- 7 Rıf atā ehl-i abāyam mezheb-i a zamdanam
Dildedir ilm-i ledünni sen anıñ deryāsıyam

** "Rabbine dön (Allah'tan) razı olarak ve Allah'ın rızasını kazanmış olarak!" (Fecr,89/28)

78 Başlık: **Nażire-i Hākiri**

* "(Allāh da), "Beni (dünyāda) katiyen göremezsın." (A'raf, 7/143)

** "Yā Rabbi, seni zatına layık şekilde bilemedik." (Hadīs-i Şerif)

*** "Göz (gördüğünden) şaşmadı (ve onu aşmadı)." (Necm,53/17)

**** "Ölmeden önce ölünüz." anlamına gelen Hadīs-i Şeriftir. (Yılmaz,1992:128-129)

***** "Lütuf bütünüyle Allāh'ın elindedir, onu dilediğine bahşeder." (Hadid,57/29)

Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilün

- 1 Şeb [ü] rüz ağla gönül mäh-ı Muḥarremdir amān
Ne revā cümleden elzem saña bu āh u fiğān
- 2 Tıtalım mātem-i şehzādeyi biñ sūziş-ile
Yanarağ çāk-i girībān édelim işte zamān
- 3 Hecr-ile nālemiziñ ger ola te’sīrātı
Yıkılup bu denī dünyā heme olsun vīrān
- 4 Heft ṭabağ arza eşer eylesün eşğ-i dīdem
Dem-be-dem na‘re-i dil-sūz-ile olsun lerzān
- 5 Ey gönül ğafleti terk eyle gözin aç bir kez
Kerbelā vağ‘ asını ḥāme éder şerḥ ü beyān
- 6 Ki Ḥasan Şāh’a zehir vérdi o ḥā’in yedler
İttifāk-ile fesād ehl-i Yezīd ü Mervān
- 7 Daḥı çün eylediler Şāh-ı Ḥüseyn’e çok ezā
Aḥırü’l-emr şehīd eylediler anı hemān
- 8 Cümle fermān-ber iken ins ü melek ol şāha
Ne revā ḥükm-i Yezīd eyleye ol bī-īmān
- 9 Düşdi rāh-ı ḥaṭara İbn-i Ziyād ser-‘ asker
Aldılar kapladılar her ṭarafı hem çü yılan
- 10 Urdı murdār yed-ile tığını Şemr ol bī-dīn
Āh ol gerdene kim būs éde Faḥr-ı Cihān
- 11 Ol Ḥüseyn Ḥazret-i Şāh’ı bırağıp dil-teşne
‘Ākıbet étdi şehīd İbn-i Mülcem-i bī-iz‘ ān
- 12 Qurusun elleri yā Rab ne ḳabāḥatdir bu

79 Başlık: **Medhiye**

79/11^b Mısra’da vezin aksamaktadır.

- Bu kadar cevr ü cefâ eyledi ehl-i tuğyân
- 13 O ciger-küşe-i Peygamber'e kaşd eyledi âh
Oğusun la' neti her demde şebâb u şıbyân
- 14 Cedd-i pâkinden utanmaz mı o kâfir ferdâ
Éttigi cürm ü kabâhat hîç olur mı pinhân
- 15 Pederi Şîr-i Hudâ mâderi Zehrâ olan
Hîç olur mı bu işe razî dahı Fağr-ı Cihân
- 16 Nev' -i insânı Hudâ cümleden eşref kıldı
La' net olsun size etbâ' îñıza dénmez insân
- 17 Ne kıyâmet kopacaqdır başına ey mel' ün
Rüz-ı maşşerde görirsññ hele olsun dîvân
- 18 Toğmasun mâh-ı felek bir dahı dünyâ yüzine
Ehl-i îmâna niçün olmadı ' âlem zindân
- 19 Söylesem haşre degin hâme uşanmaz bi'llah
Gidecek rüz-ı cezâ yevmine dek bu hicrân
- 20 Kırıla bir dahı dünyâ göremez çeşm-i felek
Böyle bir sūziş-i nālân-ile efgân devrân
- 21 Bağr-ı dil cūşa gelüp mevc-i te'essüfle bugün
Söyledi merşiyeye-i sūzişi dîde giryân
- 22 Édelim la' neti ol cān-ı Yezîd'e şeb [ü] rüz
Âl ü evlādına etbâ' ina her dem her ân
- 23 Dil-i mecrūhuma vér merhemi sînem meşrūğ
Eyledim ' arz-ı tamam kıl meded ey Şāhim amān
- 24 Hāğkımız almaya senden éderiz istimdād
Eyle ihkāk-ı huķūķ kâfire ferdāda hemān
- 25 Yā Resūlü'ş-şakaleyn Şāh Hüseyin-i ma' şüm
Kim degil bî-kes ü sensiñ aña şağhib her ân

26 Rû-siyâh Rıf' at'a ol Şâh Hüseyn hürmetine
Eyle ferdâda şefâ' at ola Şâh'a ceyrân

80

Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün

- 1 Şahn-ı gülzâra buyur ey gül-i nâzik-endâm
Her zamân yanıma gel nâz-ile tãvüs-ı hırâm
- 2 Ol gülistân-ı İrem içre şu üstünde şafâ
Girye-i bülbüli başka dağı ol hânde-i cãm
- 3 Şunmağa nergis-i maħmûre tutar muğbeçeler
Yed-i beyzâda nezâketle şarâb-ı gül-fâm
- 4 Mûy-ı zülfi dağı gîsûları rûkn-i şâmî
Étme mestâne edâ koyma perîşâne nizâm
- 5 Cãn atar bülbül-i şeydâ o gülistân içre
'Aşk zencîrine yine dil-beste éder mi ârâm
- 6 Görmedi devr-i Ferîdün dağı Cemşîd-i zamân
Böyle bir bezm-i şafâ rûz-ı meserret-encâm
- 7 Hâtırâ her ne kim eylerse huñur âmâde
Gonca güller açarak neş'e-nümâ vërdi merâm
- 8 Çok şükürler feleg[iñ] qahrı hemân maħv oldu
Tâli' -i baħtım açıldı érişür vaşl-ı bekâm
- 9 Étdigi cevre felek tâ'ib ü tãlib oldu
Taht-ı dil üzre cinân şâhı heme kıldı kıyâm
- 10 Gördi ol dâderi meydân-ı 'adâlet-bezmi
Ser-fürü' eyleyerek eyledi inşâfa devâm
- 11 Kim şeref buldı miyân içre huñûk dâ'iresi
Tutdı ağıyârlarınıñ dîdelerin cãy-ı zalâm
- 12 Böyle dâderlere elyağ Rıf' atâ eyle du' a

Dār-ı dünyāda éde kaçır-ı mu‘ allāyı maķām

81

Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün

- 1 Göñül bu meh-cebīn hürşid ayānında münevverdir
Müzeyyen ve’l-Ğalem mihrāb-ı kaçında muħarrerdir
- 2 ‘ Aceb mi dīde-i ‘ uşşāka tal‘ at cāy-ı puthāne
Hemāre ‘ āşıkıñ vird-i zebānında muħarrerdir
- 3 Dil-i üftāde zülf-i ‘ aşğ zencirine vā-beste
Şüreyyā lebleri la‘ l-i Bedaħşānında aħkardır
- 4 İrem bāğında kaçadd-i nev-fidanı kaçamet-i servī
Hayāt-ı çeşmesi çāh-ı zenaħdānında azherdir
- 5 Tükenmez haşre dek hüşn-i sa‘ īdi vaşf édersem ger
Lisān-ı hāme Rıf‘ at mādih-i zātında akşerdir

82

Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilün

- 1 Ğonca güller şolarak faşl-ı şitā érdi yine
Ağlasun bülbül-i ter miħnet-i hār érdi yine
- 2 Lāle-veş gül yüzine gizli nigāh eyler-iken
Çeşm-i mir‘āt-ı dile turfe ğubār érdi yine
- 3 Ruħımı zülf-i mu‘ anber bürüyüp oldı niķāb
Sākıyā cām-ı şikest ile ğumār érdi yine
- 4 Kaçaddi ‘ ar ‘ ar güzeli dilde hayāl eyler-iken
Beyt-i aħzānıma teşrīf-i nigār érdi yine
- 5 Bu göñül meclis-i dilberleri ğāyetle sever
Rıf‘ atā şayd-ı dile tāze şikār érdi yine

83

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- 1 Tutmuşam cānı siper tır-i kemān ebrūlara
Hānümānı bezl kıldım add-i fidan-būlara
- 2 Fer vérir hūsniñ cihāna bedr-i ay ferru-likā
Fitne bıradıñ yine amzesi an dılcūlara
- 3 ıl tarahhum meh-likā ‘ anber-feān kāküllerinñ
arkmı cānlar söker ince miyān hūb-rūlara
- 4 Sāıyā un cām Allāh ‘ aına yandı göñül
Rūz-ı ‘ iretdir bugün ūh-ı zamān āhūlara
- 5 Mur-ı cānı ayd için ‘ azm étدی Rıf‘ at kūyiña
Vaf-ı hālin ‘ arz éder hūr-ı cinān bānūlara

84

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- 1 Leblerin emsem perī dil āb-ı Keverden géçer
onca gül bā-ı İrem’de verd-i amerden géçer
- 2 Çeme-i āb-ı hayāt çāh-ı zenadānıñ seniñ
aresinden nū éden and-i mükerrerden géçer
- 3 Gerdānıñ kāfūra beñzer necm-i seyyār çemlerinñ
Görse ger heft-i semāvāt ems ü amerden géçer
- 4 al‘ atıñ genci belādır ‘ aıı Mecnūn éder
Leylā’niñ uğrına diller çar-ı çenberden géçer
- 5 Rıf‘ atā cām-ı maabbetden ade un sevdiğim
Nad-i cāndan mā‘ adā biñ dürr-i gevherden géçer

85

Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün

83/2^a Vezin gerei ‘‘ey’’ kelimesi mısradan çıkarılmıtır.

- 1 Göñül der-ھاtır ét cānān-ile şād olduğum günler
‘ Acebdir iftirāk-ı ‘ aşkla mu‘ tād olduğum günler
- 2 Olur ‘ uşşāk-ile her dem dilinde bī-vefālİK yok
Hemāre dīde-i aġyāra bihzād olduğum günler
- 3 Ne hoşdur diz-be-diz meh-rū ile hem-vaşf-ı hāl olmak
Ġam-ı hicrān atup maħbesden āzād olduğum günler
- 4 Elinde bāde-i ħamrā şunar cām-ı muşaffāyı
Ser-ā-pā kaşr-ı dil ma‘ mūr u ābād olduğum günler
- 5 Eyā Rıf‘ at olur mı görmemek şimden gerü yāri
Ne mümkindir unutmak dilde her yād olduğum günler

86

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- 1 Dil-rübā gördüm seni kühl-i cihāndır gözleriñ
Kaşlarıñ ‘ ayyūka ser-keş cāvidāndır gözleriñ
- 2 Eyledim geşt ü güzār şahrāları Mecnūn-veş
Görmedim mişliñ hemān āb-ı revāndır gözleriñ
- 3 Gül ‘ izārıñ şu‘ lesinden fer alur şems ü kamer
Ol ziyā lāyıķ saña mişl-i cināndır gözleriñ
- 4 Lebleriñ yākūta beñzer verd-i aħmerden midir
Nāzenīn kaddiñ fidan āħır zamāndır gözleriñ
- 5 Şerbet-i la‘ l-i lebiñ ma‘ nāda Rıf‘ at nūş édüp
Ġabġabiñ dürr-i Şıfāhān hemān lā-mekāndır gözleriñ

87

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- 1 Bilmezem aġyār mı oldıķ yār-ı ġarım gelmedi
Sākıya şun bir kadeħ cām gül-‘ izārım gelmedi
- 2 Günde yüz biñ kerre vechiñ dilde eylerken ħayāl
Rūyı Ka‘ be kaşları kavs-i kemānım gelmedi

3. Étdigim zevk ü şafâlar oldu baña gam yine
Ağlarım şeb-tâ-seher bânü nigârım gelmedi
4. Odi meh-pâre çürütüdi kalmadı tende mecâl
Pek havâlandı gönül kim murğ-ı zârım gelmedi
5. Düşdi Rıf' at tâze bir sevdâya ağlar sevdiğim
Düd-ı âhım şöndiren yok gam-güsârım gelmedi

88

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

1. Yâr yüzün çoğdan berü görmek yasağ oldu baña
Étdiği ağırlara ülfet merâk oldu baña
2. Ey gönül mülk-i Hoten'de şâh idim cânân men
Aldı elden varımı küllî mezâk oldu baña
3. Bir zamân bâlâda gezdim murğ-ı ' anğâ-yı mişâl
Şimdilik meyhâneniñ künci turağ oldu baña
4. Ey felek senden sañâ hergiz şikâyet eylerim
Çanda kühlân esblerim hayvân Burâk oldu baña
5. Rıf' atâ düşdüm yine bir bî-vefâ tuzağına
Her dem ağıyar-iledür vuşlat ' irâk oldu baña

89

Mef'ülü Fâ'ilâtün Mef'ülü Fâ'ilâtün

1. Çaddi fidan hübânım bâğ-ı cinânda m ' aceb
Tağdîm-i ' arzıhâlim taht-ı nihânda m ' aceb
2. Yûsuf-ı Şânî-mişâl tal' at-ı meh-liğâ nîk
Çidâ-yı murğ-ı rûhum rûy-ı cihânda m ' aceb
3. Nüş étmedim elinden sâkî bi-dih piyâle
Dâ'im vird-i zebânım kûy-ı bîgânda m ' aceb
4. Bâd-ı şabâ figânım ilet cânân iline
Çaşı çavs-i kemânım râz-ı hübânda m ' aceb

5. 'Arz étme hāli Rıf' at her dem bāya gedāya
Şādık-ı dil-figārim sırr-ı nihānda m'aceb

90

Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilün

1. Édelim ülfeti cānān-ile her ān bu şeb
Nice bir cilve ile nāz ile pinhān bu şeb
2. Dil-i pürhūnuma kaşd eyler iken müjgānı
Bir du'ā oldu resīd söyledi hūbān bu şeb
3. Muṭribā nağmeyi çāl bāde-i ḥamrā tolu
Sākıyā şun kadehi uçsun o cānān bu şeb
4. Ne mürāyāne riyā meclisimiz ehl-i vefā
Dāḥil-i bezm-i cemāl hūr-ile ğilmān bu şeb
5. Rıf' at'ın maqşadı aḥbāb-ile maḥbūba hemān
Yoksa vuşlat mı'aceb ey şehi mihmān bu şeb

MÜSTEZÄDLAR

Vaşf eyleyüben bir yaradup Hâlık-ı bî-çün
Hem *kâf* ile *ve'n-nün* *

- 4 Rıf at bu kadar hâlini vaşf étدی zekîniñ
O mâh-cebîniñ
Hâşâne^ç -i bezminde niçe ^ç âşık-ı bayğun
Gül yüzleri mağzün

3

MÜSTEZÂD

**Mef^çülü Mefâ^çilü Mefâ^çilü Fe^çülün
Mef^çülü Fe^çülün**

- 1 ^ç Aqlım getürüp eyledi sersem beni nâgâh
Yandı bu göñül âh
Âfet gibi çıkmış geliyor nâz ile ol mâh
Bağmaz söze eyvâh
- 2 Kırbân olayım bir dahı gel yanıma duğter
Ey lebleri şekker
Kemhâları şardım yoluña olmadıñ âğâh
Her vakt-i seher-gâh
- 3 Çâh-ı zekâniñ şu^ç le vérir şemse nihânî
V^çey Yūsuf-ı Şânî
Kül oldı vücūdum çürüdi kıl meded Allâh
İnşâf éde ol mâh
- 4 Dilber bu kadar cevriñe yok kalmadı tākāt
Ey ğamzesi âfet
Bülbül gibi Rıf at yanıyor ^ç aşk-ile eyvâh
Ve'llâhü ve bi'llâh

4

MÜSTEZÂD

**Mef^çülü Mefâ^çilü Mefâ^çilü Fe^çülün
Mef^çülü Fe^çülün**

* Kaf ve nün harfleriyle oluşan kelime “kün”dür ve “ol” anlamına gelir. Allâh bir şeyi yaratmak isterse ona yalnız “ol” demesi yeterlidir. Ol dediği şey hemen olur. (Bakara, 2/177; Âl-i İmrân, 3/47; En'âm, 6/73; Nahl, 16/40; Meryem, 19/35; Yâsîn, 36/82; Mü'min, 40/68) Yılmaz, 1992:89)

1 Şühüm bu gönül zaḥmı ḳatı eyleme yāra
Düşdüm yine zāra
Uygun degil efkārıma ol perçemi ḳara
Yaḳdı beni nāra

2 Efsün ile abdāl éderek ṫaḫlara atdı
Aḡyārlara ḳatdı
Bu baḫt-ı siyāhım çekiyor cānımı dāra
Yok bir daḫı çāre

3 Eyvāh nedir ol āteşe yandıñ gönül eyvāh
Vuşlat bize yok āh
Aḡlama gūnidür bugün ol Rıf' at-ı zāra
Ġamlı yüzi ḳara

5

MÜSTEZĀD

Mef'ülü Mefā'īlü Mefā'īlü Fe'ülün
Mef'ülü Fe'ülün

1 Efgānımı gördükçe benim şormayın aşlā
Ey dilber-i yektā
Göster baña gül şūretiñi ḳāmet-i bālā
Gördim seni aşnā

2 Rūyñ görelı oldu dile meyl ü maḫabbet
Ḳılma baña minnet
Dür eyleme dilden beni sen ey gül-i ra' nā
Kār eyledi cānā

3 İnşāf édegör atma beni nār-ı caḫīme
Girme bu ḳanıma
Leylī ile Mecnūn gibi yaḳdıñ beni cānā
Yok fā'ide zīrā

4 'Aşḳıñ eşeri taḫt-ı dile mürḡ-ı hümādır
Hem kān-ı vefādır
Rıf' at gözedür şubḫ u mesā rāhıñı cānā
V'ey 'āşık-ı şeydā

MUHAMMESLER

1
MUHAMMES
Mefā'ülün Mefā'ülün Fe'ülün

I

Meded ey vāzih-ı isrā-yı hikmet
Meded ey maqbul-i Mevlā-yı izzet
Meded ey mebdē'-i genc-i haqīkat
Meded ey fātih-i bāb-ı şerī' at
Meded şāh-ı Rusül eyle şefā' at

II

Meded ey *kābe kavseyni ev ednā**
Seniñ vasfiñdadır *Yā-Sīn*** [ü] *Tāhā****
Nebīler fāhr éder zātıñla ferdā
Ki işbāt eyledi āyet-i Lev-lā
Meded şāh-ı Rusül eyle şefā' at

III

Meded ey mihr ü mähı kā'inātıñ
Çamerden āşikāre mu' cizātıñ
Yediñdir çeşme-i āb-ı hayātıñ
Çomadın teşne-dil ehl-i güzātıñ
Meded şāh-ı Rusül eyle şefā' at

IV

Meded ey mālīk-i cennāt-ile hūr

* “Daha yakın oldu.” anlamına gelmektedir. (Yılmaz, 1992:45) Necm Suresi'nin 9. āyetinin meali şöyledir: “Aradaki mesafe (üst üste getirilen iki yay) kadar, hatta daha yakın oldu.” Bu āyet, Hz. Muhammed'in Miraç'tayken Allāh'a olan yakınlığının derecesini ifāde etmektedir.

** Kur'ān-ı Kerīm'de geçen hurūf-ı mukattaa harfleri arasındadır, Kur'ān-ı Kerīm'in 36. süresidir. (Yılmaz, 1992: 180).

*** Kur'ān-ı Kerīm'de geçen hurūf-ı mukattaa harfleri arasındadır, Kur'ān-ı Kerīm'in 20. süresidir. (Yılmaz, 1992:151)

Seniñ-çün nāzil oldı Sūre-i Nūr
Der-i elṭāfiña kim gelse makhūr
Livā'ü'l-ḥamddan hāşā ola dūr
Meded şāh-ı Rusül eyle şefā' at

V

Meded ey Aḥmed-i Muḥtār şāhım
Bu bābda 'ācizem yok çāre h'āhım
Bugün ḥadden füzün cürm [ü] günāhım
Ki sensiñ rüz-ı maḥşerde penāhım
Meded şāh-ı Rusül eyle şefā' at

VI

'Ömr ğafletle gitdi ihtiyārım
Qoyuldu başıma seng-i mezārım
Ma'āşī çoqluğundan şerm-sārım
Qabül olur mı ferdā i' tizārım
Meded şāh-ı Rusül eyle şefā' at

VII

Meded ey dest-ğır-i 'aczi ümmet
Perişān ḥālime baq eyle şefkat
Elinde 'arz-ı ḥāli işte Rıf' at
Mürüvvet kıl mürüvvet kıl mürüvvet
Meded şāh-ı Rusül eyle şefā' at

2

MUḤAMMES

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

I

Bizdedir sırr-ı şerī' at ḥānümānı n'eyleriz
Bizdedir 'aşq-ı ḥaḳīqat cism ü cānı n'eyleriz

2/1^a n'eyleriz : biliriz

Ārzū-yı vaşl-ı cennet hūriyānı n'eyleriz
Bizdedir bāb-ı maḥabbet özge bābı n'eyleriz
Bizdedir lutf u hidāyet ġayrı hāli n'eyleriz

II

Zikrimiz oldu tilāvet Sūre-i Raḥmānī'den
Tutmuşuz *habl**iñ metin şer' -i şerif Furḡānī'den
Almışız izn-i tarīkat mürşid-i nūrāniden
Baḥr-ı 'ilm-iñ ka' rını gördün yine 'Oşmāniden
Bizdedir Haḡḡ'a maḥabbet mülk [ü] mālı n'eyleriz

III

Zāhida 'ilm-i ledünnī oḡu baḡ 'ulyā nedir
Ḥab-ı ġafletden uyan seyr ét denī dünyā nedir
'Āleme şubḡ u mesā 'ibretle baḡ ḡulyā nedir
Vaşl-ı dīdār iste Rıf' at aḡret [ü] 'uḡbā nedir
Bizdedir 'ālī niyābet mā-sivāyı n'eyleriz

3

MUḤAMMES

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

I

Bāḡ-ı dilde ġonca gül vaḡt-i seḡer oldu ġüşād
Ḳıldı āfāḡı mu' atḡar būları her dem ziyād
Sünbül ü şeb-bū benefşe rengin aldı yek-cihād
Ḥūblar destinde ġonca gülleri eyler mezād
Müjdeler bübüllere her sū ilā yevmi't-tenād

II

Gitdi ġam geldi meserret cāy-ı şādān oldu dil

* “ Ve andolsun ki insanı Biz yarattık. Ve nefsinin ona ne vesveseler vereceğini biliriz. Ve Biz, ona şah damarından daha yakınız.” (Kāf, 50/16)

Muṭribā çal nağme-i mir'ât-ı cānān oldu dil
Āşiyān-ı gülistān bāğında mihmān oldu dil
Hūblar destinde gonca gülleri eyler mezād
Müjdeler bülbüllere her sū ilā yevmi't-tenād

III

Rıf atā neşşāṭa-i kudret-i dil yād eyledi
Maḥbes-i efkārdan kayd içre āzād eyledi
Kaşr-ı dil vīrān iken ma' mūr u ābād eyledi
Hūblar destinde gonca gülleri eyler mezād
Müjdeler bülbüllere her su ilā yevmi't-tenād

4

MUHAMMES

Mef'ülü Mefā'ülü Mefā'ülü Fe'ülün

I

Ey bād-ı şabā murğ-ı dili lānede buldum
Şevk-ı ruḥ-ı dildārı o kāşānede buldum
Sevdā-yı cünün ' aşkı dīvānede buldum
Dil-teşneligim sāğar u peymānede buldum
Bīmār-ı ğama şerbeti meyḥānede buldum

II

Sevdā-yı ruḥ-ı yār-ile āsūde gezerdim
Efkārımı def' étmege her sūda gezerdim
Kūyīñ tolaşup şahn-ı çemen-sūda gezerdim
Bülbül gibi nālān-ile beyhūde gezerdim
Gül dalını āḥır der-i cānānede buldum

III

Hāşāne-i bezminde o şāha ne gedāyam
Cān mülkini her dem reh-i cānāna fedāyam
Ammā ne güzel kim der-i eltāfa sezāyam
Dil-beste bu ' aşk-ile giriftār-ı nevāyam
Rızqım arayup bir ufācık dānede buldum

IV

Beyhüde riyâdan ne çıkar zâhid ü taqlîd
Yoğdan seni var eyleyene eylegil ümmîd
K̄albi silelim ‘ aşk-ile olsun hele tecdîd
Cennât-ı ‘ Adin kûşesidir halka-i tevhîd
Ol ravzayı künc-i dil-i vîrânedede buldum

V

Rıf‘ at bu sivâ içre ne hoş olmadı dârım
Günden güne artmağda hemân âh-ile zârım
Zihnî gibi bir ‘ aşık-ı dil-ğaste nizârım
Vuşlat yolunu çok aradım tüşmedi râhım
Ol vuşlat-ı şem‘ i per-i pervânede buldum

5

MUHAMMES

Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilün

I

Ey gönül geldi Muharrem bizedir süz ile âh
Ye’s-i mâtemle ciger tağlamalı dil her gâh
Bir dahı zulm-i Yezîd’e déyelim âh eyvâh
Édelim çâk-i girîbân giyelim şevb-i siyâh
Sâkî-i Kevşer iken teşne şehîd oldu o şâh

II

Kerbelâ vak‘ asını sūziş-ile yâd édelim
Dūd-ı âh ile bugün nâleyi müzdâd édelim
Rūh-ı nâ-pâkine hem la‘ neti ta‘ dâd édelim
Édelim çâk-i girîbân giyelim şevb-i siyâh
Sâkî-i Kevşer iken teşne şehîd oldu o şâh

III

Hecr-ile koydı bizi meskeni nîrân olsun
Rūz u şeb derd-ile aḥvâli perişân olsun
Yıkılup başına dünyâ heme vîrân olsun
Édelim çâk-i girîbân giyelim şevb-i siyâh

Sākī-i Kevşer iken teşne şehīd oldu o şāh

IV

Bī-raħim āh felek sūzişime eyle nazār
Ne revā Āl-i Resūl'e ola bu zūlm ü keder
Gire şemr'iñ yedīne bu sege Peygamber
Édelim çāk-i girībān giyelim şevb-i siyāh
Sākī-i Kevşer iken teşne şehīd oldu o şāh

V

Édelim şubḥ u mesā cān-ı Yezīd'e lānet
Qanı bī-raħm ü mürüvvet bu mı insāniyet
Ne cesāret ne ḥamāqat ki ḥafīdi midḥat
Édelim çāk-i girībān giyelim şevb-i siyāh
Sākī-i Kevşer iken teşne şehīd oldu o şāh

VI

Bu ezāya ola mı rāzı şehinşāh-ı 'atā
Qoya mı ḥaqqını ferdā pederi şīr-i Hudā
Dād elinden seniñ ey kāfir ü bī-dīn ü ḥayā
Édelim çāk-i girībān giyelim şevb-i siyāh
Sākī-i Kevşer iken teşne şehīd oldu o şāh

VII

Ḥatıra gelmedi mi çāh-ı 'azāb-ı 'uqbā
Yoqsa bāqīmi qalur saña bu fānī dünyā
Kerbelā'da neler étdiñse bulursın ferdā
Édelim çāk-i girībān giyelim şevb-i siyāh
Sākī-i Kevşer iken teşne şehīd oldu o şāh

VIII

Eyle dil āh u fiğān ola resīd rüz-ı ḥesāb
Gözlerim şu yerine her dem aqıtsun ḥūn-āb
Teşne-leb gitdi cināna ola mı böyle 'ıqab

Édelim çāk-i girībān giyelim şevb-i siyāh
Sākī-i Kevşer iken teşne şehīd oldu o şāh

IX

Günde biñ la‘ net ola cān-ı Yezīd’e her bār
Öleyim gerçi éder seng-i mezārım tekrār
Ėayrı yok baña tesellī budur ancak ezkā
Édelim çāk-i girībān giyelim şevb-i siyāh
Sākī-i Kevşer iken teşne şehīd oldu o şāh

X

Merşıye buldı hitām dil ne ‘ aceb cevır ü cefā
Ėaşre dek eyle gönül sūziş-ile āh u nevā
Görmedi çeşm-i felek böyle meşakķat hayfā
Édelim çāk-i girībān giyelim şevb-i siyāh
Sākī-i Kevşer iken teşne şehīd oldu o şāh

XI

‘ Ömr olduğķa yazarsam édemez hāme beyān
Ėubbe-i çarķ-ı ‘ adem bir daķı olsun lertzān
Rıf‘ at‘ā rüz-ı cezā eyle meded Şāh-ı cihān
Édelim çāk-i girībān giyelim şevb-i siyāh
Sākī-i Kevşer iken teşne şehīd oldu o şāh

XII

‘ Arz-ı hālime nazar ķıl der-i ihsān sende
Ne yüz-ile varacak Ėaşre bu ‘ āciz bende
Lāyıķ-ı şāne tuşar mı olayım şermende
Édelim çāk-i girībān giyelim şevb-i siyāh
Sākī-i Kevşer iken teşne şehīd oldu o şāh

6

MUĞHAMMES

Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilün

I

Murğ-ı dil oldu yine bir puta Yā Hū dūçār
Raḥm çok kılmadı aḥvāl-i perīşānıma yār
Gülşen-i bāğ-ı İrem görsem oldur dérim ḥār
Bir gülüñ ḥasreti kıldı beni Mecnūn gibi zār
Dem-be-dem āh u fiğān oldu işim leyl ü nehār

II

Beni ḥasretde ḳodı niçe zamān şūḥ-ı cihān
Bir lebi ḡonca beli ince boyı serv-i revān
Ḳaşları ḳavsi kemān kipriḡi oḳ çeşmi yamān
Şem^ç -i ruḥsārına pervāne gibi yandı bu cān
Şabrımı eyledi yağma şu şanem-i lāle-^ç izār

III

Ṭal^ç at-ı Ka^ç be-i dil Rūkn-i Yemānī ebrū
Bi^r-i Zemzem gibidir çāḥ-ı zenaḥdān Yā Hū
Ser-i kūyiñ éderim günde ṭavāf ez-her sū
Götüre bād-ı şabā ṭoḳına bŷy-ı şeb-bū
Bilmezem n'oldı baña gitdi bu nāmūs ile ^ç ār

IV

Zŷlf tek ḳara édŷp baḥtımı ol ḥŷri-likā
Ḳaşr-ı dil sŷziş-ile yanmadadır subḥ u mesā
Ḳapladı cŷmle vŷcŷdum ḡamu endŷh u belā
Gelse Loḳmān bulamaz derdime bir gŷn devā
Baña tiryāk-ı şifā ḡayrı degil bu ḡaddār

V

Rıf^ç atā vadi-i şahrālar olupdur vaṭanım
Bir za^ç īf mŷr gibi dŷndi hilāle bedenim
Raḥm kılmazsañ eger tŷti-i şīrīn suḥenim

6/1^ç Mısra'da vezin aksamaktadır.

Bāri bir kerre getir boynuma tağ şü kefenim
Öleyim kırtulayım bilmeye hālim ağıār

7

MUHAMMES

Mef'ülü Mefā'ilün Mef'ülü Mefā'ilün

I

Gördüm yine āh ey dil bir dilber-i mehpāre
‘Uşşak-ı dil-i zārı eyler heme şad-pāre
‘Aqlım tağılup serden düşdüm bir ‘acīb nāra
Oldı gözime dünyāçün gece gibi kara
Tiryāk véren yok āh çün bu dil-i bīmāra

II

Bülbül gibi gül nāmın her lahza dilim söyler
Çün şubha degin her şeb hasretle figān eyler
‘Azrā gibi ğadrétme ben Vāmık’a ey dilber
Ya‘ kûb-şıfat maḥzûn Yūsuf terini ister
Koyma gözimi yaşlu bakma n’ola ağıāra

III

Āh oldı eyā Rıf at dil-beste bu hübāna
Aḥvāl-i perişāniñ bildir bārī cānānā
Pervāne gibi yağıdı ‘aşq āteş-i sūzāna
Dé böyle cefā kılmaz kāfirde müselmāna
Sübḥānī şuvarsın gül raḥm ét men-i nā-çārā

MÜSEDDES

MÜSEDDES

Mefā'îlün Mefā'îlün Mefā'îlün Mefā'îlün

I

Dilā vaqt-i seherde Kā' be-i maqşūda tur karşu
Vérüp kalbe cilā envār-ı aşkı eyleyüp memlū
Tarîk-i müstakîm hablin bırakma elden ey hub-rū
Bağ' ibretle bu dünyāya gelenler gitdiler kamu
Şağın cümle ma' aşîden Hağ emrin tut şerî' at bu
Tavāf ét kûy-ı cānānı alursun buların her sū

II

Ki yoğdur fā'ide zîrā bu fānide şafālardan
Bulunmaz 'ālem içre hiç kes ehl-i vefālardan
Cenāb-ı Hağğ'a tefvîzle kes ümmîd kîmyālardan
Kanā' at tekyesin bekle geçüp çün u çirālardan
Şağın cümle ma' aşîden Hağ emrin tut şerî' at bu
Tavāf ét kûy-ı cānānı alursun buların her sū

III

Tazarru' kı l hulusāne tarîkāt sāyebānında
Geçürme 'ömri ğafletle bu nevbet āsiyābında
Hemāre lafzatu'llāh virdin olsun dil zebānında
Tavaṭṭun kı l eyā Rıf' at bulun mürşid rikābında
Şağın cümle ma' aşîden Hağ emrin tut şerî' at bu
Tavāf ét kûy-ı cānānı alursun buların her sū

MÜSEBBA'

MÜSEBBA‘
Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün

I

Çıkarma dilden ey sâlik kamu derde devā tevḥīd
Göñül pāsın siler her dem vérir qalbe cilā tevḥīd
Berī eyler nevāḥīden vérir cāna şafā tevḥīd
Derūnuñ içre ey ‘ aşık olur rūḥa ğıdā tevḥīd
Ġubārı levḥ-i dilden maḥv édüp alur zīyā tevḥīd
Göñül qaşırında bir zerre bıraқmaz mā-sivā tevḥīd
Huşuşā sâlike mürşid ḥaқıķī reh-nümā tevḥīd

II

Bu tevḥīd cür‘ asından nüş édüp mestān olan ‘ aşık
Sivāda lâ vü illādan geçer cānān olan ‘ aşık
Ne ğam baḥra tuşarsa baḥr-i dil ‘ ummān olan ‘ aşık
Bıraқur tācını Edhem gibi sulṭan olan ‘ aşık
Kesor bāy u gedādan ülfet-i ‘ irfān olan ‘ aşık
Rıza’u’llāḥ ṭaleb eyler ciger-süzān olan ‘ aşık
Қurar taḥt-ı Süleymān’ı beқāda bī-riyā tevḥīd

III

Gel ey Rıf at bugün ‘ aşq-ı ḥaқıķatle beyān olduñ
Bulup bir mürşid-i kāmil ṭarīķatle ‘ ıyān olduñ
Çıkardıñ mā-sivāyı levḥ-i ḥāṭırdan nihān olduñ
Қāmu esrār-ı ḥikmetle elest bezminde kān olduñ
Açup bāzār-ı ‘ aşkı kāmil-i gevher-feşān olduñ
Göñül dār-ı fenā içre ne ḥoşdur lâ-mekān olduñ
Hemān şeb-tā-seher diller çeker hū ile hā tevḥīd

TERCÍ-BEND

1

TERCİ-BEND

Mefā'īlün Mefā'īlün Mefā'īlün Mefā'īlün

I

Dilā hem-vāre mihmān eyle cān mülkünde ol cānı
Mü'ebbed hūne-i dilden çıkarma naqş-ı cānānı
Muqavves kaşları bedr-i hilāli şun' -ı Raḥmānī
Açıpdır sīne-i ' uşşāka yara tīr-i müjgānı

Dem-ā-dem fitneyi mücid ḥaḳīḳat çeşm-i fettānı
Ki zāt-ı ' ālī-ḳadriñ nāmı Nāzım Yūsuf-ı Şānī

II

İhāta eylemiş ruḥsārı üzre turre gīsūlar
Sepilmiş dāne dāne cānibinde ḥāl-i hindūlar
Hemān zencīr-i ' aşka beste eyler gönü hūb-rūlar
Éder Mecnūn'a hem-dem ' āşıkı serv-i semen-būlar

Dem-ā-dem fitneyi mücid ḥaḳīḳat çeşm-i fettānı
Ki zāt-ı ' ālī-ḳadriñ nāmı Nāzım Yūsuf-ı Şānī

III

Kelām-ı mu' ciz-āsārı muvāfiḳdır Mesīḥā'ya
Muṭābıḳ ṭālī' -i baḥtı ki nevrüz-ı kebīsāya
Hemāre gül-' izārı fer vérir necm-i Şüreyyā'ya
Açılmaz bāb-ı Luṭfı Rıf' atā ez-cümle ednāya

Dem-ā-dem fitneyi mücid ḥaḳīḳat çeşm-i fettānı
Ki zāt-ı ' ālī-ḳadriñ nāmı Nāzım Yūsuf-ı Şānī

2

TERCİ-BEND

Mefā'īlün Mefā'īlün Mefā'īlün Mefā'īlün

I

Dirîgâ rihlet étđi bâkıye ferzend-i Şeyh Sa‘ dî
Ki İbrâhîm-i Edhem ‘ afv-ı mağfûr-ı ilâh olsun
Bırakdı dâderin tenhâ niçe dürr-i yetîm-âsâ
Tesellimiz budur ancak Hudâ ferdâ penâh olsun
Nice kıydıñ felek bir gevheri sen eylediñ zâyî‘
Bu mâtem dūd-ı âhından heme rûyıñ siyâh olsun
Bırakdı sūz-ı firkatle bizi pervâz-ı cân étđi
Hemân rûz-ı cezâda şâfi‘ i Muhtâr-ı Şâh olsun
Sipihri-i bî-vefânîñ ‘ âdeti cevri ü cefâ her dem
Kırılısun çarh-ı fânî hem heme ‘ ömri kütâh olsun

Tükendi dâne-i rızkı sivâdan gitdi âh Edhem
Bırakdı dâderin baħr-ı gama dilsüz-ı bî-merhem

II

Felek nevrete aldı bî-murâdı eyledi nâ-būd
Yigirmi iki yaşında hemân gösterdi mağşūd
Ecel câmîñ içürdi mâh-ı ze’l-ka‘ de derûnında
‘ Aceb mi eşki-i dîdemden revân olursa hûn-âlūd
Bırakdı âteş-i hasret nice aħbâbları yanğun
Vére ecri taħammül dâder-i ‘ âlîsine ma‘ būd
Giyerken mülk-i fânîde nefîs-i elbise fâħir
Şarıldı bir kefen içre o nâzik cūd-ı nâ-mevcūd
Şımâh-ı gūşına érđi şadâ-yı irci‘î* emri
Bir avuç hâke aldı gitdi ol nevre-zîveri tâbūd

Tükendi dâne-i rızkı sivâdan gitdi âh Edhem
Bırakdı dâderin baħr-ı gama dilsüz-ı bî-merhem

* “Rabbine dön (Allâh’tan) razı olarak ve Allâh’ın rızasını kazanmış olarak!” (Fecr,89/28)

III

Ecel geldikte bir sâ'at bırakmaz pîr ü nev-civân
Teselliler kabul étmez hemâre bu dil-i süzân
Yine tîr-i kazâ bir yare açdı sînemiz üzre
Felâṭûn u Aristo çâre-cû hîç bulmadı dermân
Kıyâmetden eşerdir bu felek feryâd elinden dâd
Ki gitdi mürğ-ı rûhı ağladı fi'l-cümletin akrân
Degil mi hayf ecel bu nev-civâna oldı pek 'âcil
Ki iḥrâk oldı dil kaşrı yıķılsun kûbbe-i ekvân
Bu nev-reste zâmanında olurken re'yine taḥsîn
Ṭuyuldı akrabâya fevti herkes eyledi efgân

Tükendi dâne-i rızķı sivâdan gitdi âh Edhem
Bırakdı dâderin baḥr-ı gama dilsüz-ı bî-merhem

IV

Felek bir demde ol nev-goncayı şoldurdı hem-vâre
İrem bâğında bülbüller niçe râzî degil zâra
Bugün beytü'l hazîn içre kazâ-yı nâ-gehâniden
Ṭoķundi tîğ-ı ḥasret sînemizi kıldı şad-pâre
Vücûdum zevraķın girdâb-ı ḥasret ğark édüp cânâ
Heme baḥt-ı siyâhım koymadı dil içre nezṣâre
Vefâsız kaḥrı çok dünyâ olupdur çeşmime zindân
Görünmez dîde-i câna semâda necm ü seyyâre
Ṭutulsun mâtemi ḥaşre deĝin dâr-ı cihân içre
Ki düşdi gül ṭalından kaldı bülbül zâr u bî-çâre

Tükendi dâne-i rızķı sivâdan gitdi âh Edhem
Bırakdı dâderin baḥr-ı gama dilsüz-ı bî-merhem

V

Temevvüc eyledi dil baḥrı söyler merşiyeye ḥâlâ
Nice şerḥ eyleyim yâ Rab bu dilsüz-ı cihân-ârâ
Yazarsam ḥaşre dek bi'llah uşanmaz ḥâme-i 'âciz
Olur dîdemde nem sînemde ĝam serde elem peydâ
Nesîm-i feyz-i raḥmet kesme kabrinden ayak bir dem
Dil iḥrâk tende ṭâķat cânda râḥat ḳalmadı mâ-râ

O nāzik cūd yatdıķça Hudā'ya zīr-i hāk içre
Ki vēr bākīlere    mr-i  avīl Şabr-ı cemīl -āsā
Őazaya rāzı ol Rıf  at ki yoķdur ğayrı bīr çāre
Oķundı r h-ı merh ma kelām-ı *nahn  kaddernā**
Hitām-ı merŐiye içre d dim fevtine tām tārīh
Bıraķdı dāderin baħr-ı gama dils z-ı bī-merhem
(1400)

*   Sizin yerinize benzerlerinizi getirmek ve sizi bilemeyeceğimiz bir Şekilde yeniden yaratmak  zere aranızda  l m  biz takdir ettik. (Bu konuda) bizim  n m ze geçilmez. 
(Vākıa, 56/60)

ŞARKI

1
ŞARKI

I

Çalbden siyāhı siler *Lā ilāhe illa‘llāh**
Vird ile şām u seher Lā ilāhe illa‘llāh
Rāh-ı müştakīme gel eyle her müşkili hall
Göstermez ašlā hālel Lā ilāhe illa‘llāh

II

Eyle cāndan maḥabbet koymaz bir zerre ‘illet
Kim budur genc-i devlet Lā ilāhe illa‘llāh
Kim buna meyl vérir sırrına vākıf olur
İmān ile getür bir Lā ilāhe illa‘llāh

III

Ey sālīk budur elzem rabṭa ile çalbe muḥkem
Cümle yaraya merhem Lā ilāhe illa‘llāh
Dür eyleme dilinden çurtul nefsiñ elinden
Çokla cennet gülinden Lā ilāhe illa‘llāh
Sa‘y eyle şeb-tā-seher bu yol beḥište gider
Rıf‘ atā dērseñ eger Lā ilāhe illa‘llāh

2

ŞARKI-I MUḤAMMES
Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilün

I

Ey sabā kūyiña var dāmen-i cānānımı tüt
Gelmesin ḥāṭıra ağıyar elemin yāri unut
Nāle-i āhımı dé ‘aşğ ile oldum mebhūt

Şarkı / 1: Beyitlerde vezin aksamaktadır.

* “Allāh’tan başka tapacak yoktur.” (Muḥammed, 47/19)

Eylemez merḥamet ʿuṣṣāḳına laʿl-i yāḳūt
Tīḡ-i cevr-ile hemān urdı dile mühr-i sükūt

II

Şemʿ -i ruḥsārīña pervāneyim ey dil biʿllāh
Géceler şubḥa degin yanmadayım āh eyvāh
Nice şerḥ eyleyim şūḥ-ı sitemkārıma āh
Eylemez merḥamet ʿuṣṣāḳına laʿl-i yāḳūt
Tīḡ-i cevr-ile hemān urdı dile mühr-i sükūt

III

Rıfʿ atʿem ḥāl-i perişānıma baḳ ey şāhım
Dāʿimā vird-i zebānmış aña çıḳsa cānım
Yaḳdı aʿzālarımı dilde olan sūzānım
Eylemez merḥamet ʿuṣṣāḳına laʿl-i yakūt
Tīḡ-i cevr-ile hemān urdı dile mühr-i sükūt

3

ŞARKI

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

I

Ey felek Allāh içün raḥm ét baña
Bir devāsız derde oldum mübtelā
Géceler şubḥa degin ḥālīm bükā
Bir devāsız derde oldum mübtelā

II

Ḳalmadı şabrım benim ey māh-rū
Vuşlat olmaz eyler iken ārzū
Aḡlamakdır ʿādetim şimden gerü
Bir devāsız derde oldum mübtelā

III

Görmedim dünyāda gün bahtım siyāh
Çıkdı elden yār-ı ğārım āh vāh
Rıf atā cāy-ı cefāda kaldım āh
Bir devāsız derde oldum mübtelā

4

ŞARKI

Mef'ülü Mefā'ilü Mefā'ilü Fe'ülün

I

Cānān bu civān 'aşq odına āh yanıkdır
Zālim baña cevr eyleme bi'llāh yazıkdır
Vuşlat göremez dertli dil eyvāh uyanıkdır
Zālim baña cevr eyleme bi'llāh yazıkdır

II

Zülfiñ teline beste gönül şüh-ı dil-ārā
Üftādelere tal' atınız Kā' be-i 'ulyā
Dür eyleme dilden beni sen ey gül-i ra' nā
Zālim baña cevr eyleme bi'llāh yazıkdır

III

Bu baht-ı siyāh günlerimi eyledi kara
Allāh'a niyāz eylemeli yok dağı çāre
Teşne yanıyor bādeyi şun Rıf at-ı zāre
Zālim baña cevr eyleme bi'llāh yazıkdır

5

ŞARKI

Mefā'ilün Mefā'ilün Fe'ülün

I

Vefāsız rahm édüp hālimi sormaz
Bu yara pek katı çāre bulunmaz
Tabīb çokdur velī Loqmān bulunmaz

Bu yara pek atı are bulunmaz

II

‘ Aceb halim neye muncer olur ah
olumden ayrı yokdur bana bir rah
Hıtam buldı nefes genlik var eyvah
Bu yara pek atı are bulunmaz

III

Cihanda na-murad olmak muarrer
Ola mı vulat ey dil ruz-ı maer
Ki can havlindedir Rıf at ser-a-ser
Bu yara pek atı are bulunmaz

6

ARKI

Mefulu Mefailu Mefailu Feulun

I

Canan seni ben yar-ı vefadarı bilurdum
Her lazada nim-i nigehin varı bilurdum
‘ Uaka olan merametin carı bilurdum
Eyvah ne yazı dudi gonul cay-ı cefaya

II

Zalim ne idi eyledin ızhar-ı maabbet
Urdin yuregim baına sen haner-i minet
Aval-ı perianıma bak eyle muruvvet
Eyvah ne yazı dudi gonul cay-ı cefaya

III

Zatin gibi Rıf at olamaz ma’il-i ayar
Olmu sana dil-beste heman ruz u eb-i zar
Her gun beni oldurmedesin yar-ı cefakar
Eyvah ne yazı dudi gonul cay-ı cefaya

ŞARKI

Mef'ülü Mefā'îlü Mefā'îlü Fe'ülün

I

Cānān déyü ol yār-ı vefā-dārı tanurdum
 Ağyār ile her bezmde gözden şaķınurdum
 Hem-vāre leṭāfetle gönül çok ṭaķınurdum
 Ey yār seni kendime esrār şanurdum
 Aḥvālimi 'arz étmege bi'llāh utanurdum

II

Ağyār-ile ülfet ne idi eylediñ ey māh
 Sūzānı dilim artmada şeb-tā-be-seḥergāh
 Bīmār gönül şabr édemez n'eyleyeyim āh
 Ey yār seni kendime esrār şanurdum
 Aḥvālimi 'arz étmege bi'llāh utanurdum

III

Ağyārlara 'arz-ı cemāl étdigiñ ızhār
 Gördüm daḥı lāf eyleme kim ğayra yok inkār
 Olsam daḥı kayd içre budur dildeki iķrār
 Ey yār seni kendime esrār şanurdum
 Aḥvālimi 'arz étmege bi'llāh utanurdum

IV

Üftādeleriñ hāl-i perişānına baķdıñ
 Zülfüñ teline beste olan zencīre ṭaķdıñ
 Meydān-ı maḥabbetde hemān Rıf'at'ı yaķdıñ
 Ey yār seni kendime esrār şanurdum
 Aḥvālimi 'arz étmege bi'llāh utanurdum

MESNEVİ

MESNEVÎ
Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilün

- 1 Ey şehinşâh-ı Resûl kân-ı ‘aṭâ
V’ey resenü’n-ni‘ am-ı bây u gedâ
- 2 Seni Hâk cümleden étدی mümtâz
‘Arşdan ferşe kadar ser-efrâz
- 3 Ne ‘aceb olmaya kadriñ balâ
Olasın Hâzret-i Maḥbûb-ı Hudâ
- 4 Sebeb-i ḥâlık-ı dünyâ sensiñ
Bâ‘ iş-i sermed-i ‘uḡbâ sensiñ
- 5 Evvelen nûrîñı ḥalk eyledi Hâk
Şâniyen ḡubbe-i gerdün muṭlaḡ
- 6 Ne kadar ḡâme olursa mâhir
Vaşfiñiñ rub‘ına olmaz ḡâdir
- 7 Na‘ t-ı şânında budur kân-ı vefâ
İntisâbım ola ey şâh saña
- 8 Seyyi’âtım ḡasenâtdan müzdâd
Şeb [ü] rûz maṭlab-ı men istimdâd
- 9 Cürm [ü] ‘ işyân ḡatı çokdur n’édeyim
ḡâlimi kime gidüp ‘arz édeyim
- 10 Baḡr-ı inkâra nihâyet ṭaldım
Der-i vâlâ-yı cenâba geldim
- 11 Dergehiñ kıldı cenâb-ı Allâh
Pür-güneh ‘âşîlere cây-ı penâh
- 12 Zâḡmı çok yaraya merhem sensiñ
Dest-gîr-i zu‘afâlar sensiñ
- 13 Perîşâniyyetime eyle nazâr

ılma Őermende-i rűz-ı maĥŐer

- 14 Őefatıñden dil [i] tme merdűd
Der-i lufuñ ola ĥaŐa mesdűd
- 15 tdigim cűrm [ű] ĥaadır her n
ltic eyledim ey Şah amn
- 16 Ĥazret-i ızz ű Cell ĥűrmetine
Perde-i nűr-ı ceml ĥűrmetine
- 17 Rif at-ı zra Őef at ferd
Eyle ey Ĥazret-i Maĥbűb-ı Ĥud

KOŞMA

KOŞMA

I

Dāim hizmet édin yār kapusunda
Sākī meclisinde kabāhat étmez
Belki tekdīr mu' āmele görünür
Vaşf-ı hāl olmağa cesāret étmez

II

Cem' olmuş bir yere ehl-i vefālar
Esīr-i zülfinde şāhlar gedālar
Şavt ile ğazel- h^vān eyler nidālar
Zümre-i cellāda ' adālet étmez

III

Gül ünsiyyet étmez her dem hār ile
Bülbül ağlar şeb-tā-seher zār ile
Göñül ister meh-liqāya şarıla
Yanağın büsesi kifāyet étmez

IV

Dili dertli olan şabāhı gözler
' Aşkın deryāsını ' aşıklar boylar
Sırr-ı cehr étmeyen üftāde n'eyler
Hālinden ağıyāra şikāyet étmez

V

Meclis tenhā kaldı bāde vaḥdetde
Pervāne-veş dönmez sākī hizmetde
Girye éder Rıf' at şeb-i zulmetde
Şem' in ziyāsına kanā' at étmez

TARİHLER

1
TĀRİH-İ VİLĀDET DER-HAKK-I KERİME-İ ‘ĀCİZ BER-
MUŞANNA‘
Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- 1 Rıf atā olsun mübārek duḡteriñ kıldı zuhūr
Ki dünyāya ḡadem koydı dēdim cevher zi-dü tārīḡ
(1400)

2
Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün

- 1 Yazılmış *levḡ-i mahfūz** içre inṡa’llāh mu‘ammerdir
Seḡer ismi müsem mā hem semāda ṡems ü aḡterdir

3
Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün

- 1 Tıbiyye Mekteb-i Şāhāne’niñ yedinci şınından
Ki İbrāhīm-i Edhem İbn-i Sa‘ dī ‘ārif-i bi’llāh
- 2 Yigirmi iki yaşında ḡiṡāb-ı *irci*’^{t**} emri
ḡoyubdur zīr-i ḡāke nev-civān-ı bī-murād eyvāh
- 3 Felek şoldurdı ḡülzārın ḡül-i nev-ḡoncasın āmāl
Açılmaḡ ḡayr-ı mümkün aḡlasun bülbülleri her-ḡāh
- 4 Dirīḡā fā’iḡu’l-aḡrān idi ‘aşrıñ Felāṡūn’ı
ṡutulsun mātemi ḡaşre deḡin sūzişle ey dil āh
- 5 Revān-ı eşk-i dīdemle dēdim tārīḡ-i tām Rıf at
Ola Edhem Efendi Cennet-i ‘Adn içre ārāmḡāh

1/1b Mısra’nın vezni: Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün

* “(O) korunmuş bir levhadır.” (Burūc, 85/22)

** “Rabbine dön (Allāh’tan) razı olarak ve Allāh’ın rızāsını kazanmış olarak!” (Fecr,89/28)

(1400)

4

Mefā'īlün Mefā'īlün Mefā'īlün Mefā'īlün

- 1 Hudāvendā şehinşāh-ı mu'azzam Āl-i 'Osmān'a
Muṭābık eyle ef'āl-i cemīlin naşş-ı Kur'an'a
- 2 Kadem kıldı nihāde taht-ı iqbāl-i mu'allāda
Oğunsun *bāreke'llāh** her taraf ol qadr-i zī-şāna
- 3 Cihān tırduqça tursun zıll-ı 'ālem 'izz ü şihhatle
Açıkdır bāb-ı luṭfi şefqati beñzer Süleymān'a
- 4 Yedi meşşāta-i kudretle nev-bahtıñ güşād eyle
Ki tevfiķiñle her ān ġālib olsun cümle düşmāna
- 5 Livā-yı çeyşini her demde manşūr u muzaffer kııl
Bu da'vātı kabūl étmek sezādır şān-ı Yezdān'a
- 6 Berin düş Rıf'atā 'arz eyle cevher tārīhin emsāl
Mübārek eyleye 'adlin Hudā 'Abdü'l-ḥamīd Hān'a
(1294)

5

Mefā'īlün Mefā'īlün Mefā'īlün Mefā'īlün

- 1 Muḥakkaḳ kṭb-ı 'ālem Ḥazret-i 'Abdü'l-ḥamīd Hān'ıñ
Selāṭīn-ı selefde görmedi bir mişlini devrān
- 2 Otursun 'izz ü yümñ-ile serīr-i salṭanat-pīrā
Mü'eyyed eyleye tahtında her dem Hālık-ı Raḥmān
- 3 Refiķ olsun kamu müşkillerinde feyz-i Rabbānī
Muvaffaḳ eylesün Ḥaḳ cümleten maḳhūr ola düşmān
- 4 Bu sāl içre ziyā-dār ola necm-i tāli' i her gün

* “Allāh mübārek etsin.” (A'raf, 7/54; Mü'minün, 23/14; Gāfir, 40/64)

Muḳarrer zīr-i destinde ola bu ḳubbe-i ekvān

- 5 Gelüp üçler dēdiler söyle cevher tāriḫiñ Rıf' at
Bu sāli sa' d éde hemvāre zīrā Ḥazret-i Yezdān
(1299)

6

**TĀRİḤ-İ NEV-TA' MİR DER-ḤAḲḲ-I CĀMİ' DERVİŞ AĒA
Mefā'īlün Mefā'īlün Mefā'īlün Mefā'īlün**

- 1 Vērildi zīnet-efzā beyt-i ma' būd-ı mu' allāya
Ki Dervīş AĒa Cāmi' -i Şerīfi oldu nev-zībā
- 2 Hemāre menzil-i rūḫü'l Ḳudūs'dür müntehā mesken
Oḳunur *sāri'ū** şahnında her laḫza bihişt-āsā
- 3 Muḫarrer her ṭaraf esmā-i ḫüsnā kilik-i ḳudretle
Ḳulüb-ı 'āşıḳīna ḫāşıl olur sırr-ı *mā evḫā***
- 4 Heme evḳāt-ı ḫams āvāzī-i Allāhü Ekberle
Mü'ezzın çağırır ḫayy u şalāta mü'mini cānā
- 5 *Tesürrü'n-nāzırīn**** cümle dēdiler kim mübārek bād
Mümāşil Ka'be-i Beytū'l-Ḥarām'a melce' ü me'vā
- 6 Ḥudāyā şāhibü'l-ḫayrāt mine'l-bābı ilā miḫrāb
Ēafūr ismiñle 'afv eyle be-ḫakk-ı Süre-i Ṭā Hā
- 7 Ricāl'ül-Ēaybdan bir geldi cevher tāriḫe Rıf' at
Zihī ta' mīrle ma' bed ḫāne oldu maḳşad-ı aḳşā
(1400)

7

Mefā'īlün Mefā'īlün Mefā'īlün Mefā'īlün

* “Rabbimizin bağışına, genişliği göklerle yer arası kadar olan ve Allāh'a karşı gelmekten sakınanlar için hazırlanmış bulunan cennete koşun.” (Āl-i İmrān, 3/133)

** “Böylece Allāh kuluna vahyedeceğini vahyetti. (Necm,53/10)

*** “Onlar, ‘Bizim için Rabbine dua et de, rengi neymiş? açıklasın’ dediler. Mūsā söyle dedi:” Rabbim diyor ki, o, sapsarı; rengi, bakanların içini açan bir sığırdır” dedi. (Bakara, 2/69)

- 1 Oğunsun Bāreke'llāh çün Bahā'e'd-din Paşa'ya
Livālık rütbesin ihsān kıldı Hāzret-i Mevlā
- 2 Livālık şānına elyağ müşīriyyet dahı enseb
Zihī taḥsīn kerem kānı o zāt-ı 'ālī bī-hem-tā
- 3 Yücelün kadri her cānib dem-ā-dem 'izz ü Rıf' atla
Ser-efrāz olsun aqrāna be-ḥaḳḳ-ı Sūre-i Ṭā hā
- 4 Ḳamu müşkilllerinde feyz-i Rabbānī ola tevfiḳ
Şeref bulduḳça hem-vāre ḳapansun dīde-i a' dā
- 5 Oğuyup Sūre-i Fetḥ'i dēdim tāriḥ-i tām Rıf' at
Mü'eyyed ola şevketle Bahā'e'd-dīn Livā Pāşā
(1401)

8

BAYBURD HĀNEDĀNINDAN AĖA-ZĀDE 'OŞMĀN BEĖİN MAHDŪMI RIZĀ BEĖ HĀḲKINDA Mefā'īlün Mefā'īlün Mefā'īlün Mefā'īlün

- 1 Dilā Bayburd'uñ Eşref Hānedānından AĞa-zāde
Ki 'Oşman Beg Efendi zŭ'l-kerem kānı cihān-ārā
- 2 Velīme kıldı hem māh-ı Receb'de şulb-i pākine
Rizā Beg'e müzeyyen eyledi cem' iyyet-i kübrā
- 3 Mübārek eyleye Allāh gece rŭz-ı meserretle
Cihān ṭurduḳça ṭursun hem ḳapansun dīde-i a' dā
- 4 Ki açsun ṭurre-i baḥtın heme meşşāta-i ḳudret
Ser-efrāz olsun aqrāna be-ḥaḳḳ-ı Sūre-i Ṭā Hā
- 5 Ricāl'ül-ġaybdan bir geldi cevher tāriḥe Rıf' at
Mü'eyyed eyle dünyāda zīrā Hāzret-i Mevlā
(1299)

9

Mefā'īlün Mefā'īlün Mefā'īlün Mefā'īlün

1. Bugün bir mevḳi' -i bālāda bir aḥbāb-ı şādıḳ-ile

Mükemmel sūḳ-ı Bayburd'ı teferrüc eyledik her yan

2. Müsellemdir bu şehriñ ḥānedān eşref ḳadīminden
Ḥācī Ṭursun Efendi ḳıldı teşrīfle bizi şādān
3. Dehānında tekellümler hemāre dürr-i gevherdir
Felātūn-ı zamān-āsā ḥaḳīḳāt şāhibü'l-irfān
4. Bu zāt-ı 'ālī-ḳadriñ medḥine ḳāşır olur ḥāme
Nice ebyāt u eş'ārla éder maḡmūm dili ḥandān
5. Muḥarrer şı'riñ içre zerre miḳdārı ḥasen yokdur
Eyā Rıf'at taşavvurın 'afva me'mül olur şāyān

10

**ERZURŪM POSTA-ḤĀNESİNDEN EMĀNET ALDIĞIMA MŪDİR
RĀ'İF EFENDİ KEFİL İSTEDİĞİ CİHETLE VÉRMIŞ OLDIĞIM
KEFİL Bİ-RE'Y-İ LĀTİFE
Mef'ulū Mefā'ilū Mefā'ilū Fe'ulūn**

- 1 Dört beş senedir posta ile ey beg efendi
Her hafta içinde alurız cüz'-i emānet
- 2 Ḥaḳḳında 'aceb ola mı Ḳānūn-ı Esāsī
İrā'-i kefīl istemege var mı şarāḥat
- 3 'Ācizleriniñ ismi kuyūdātda muḳayyed
Taḥḳīk-i 'amīḳ eyle taḥarriye ne ḥācet
- 4 Her demde neşāt üzre olur ehl-i ma'ārif
Ṭoḡrica ḥuşūşātına eylerse nezāret
- 5 Ḥātırlarına gelmeye dil zerre ḥuṭūrāt
Bir vāsıṭadır cāy-ı ḥuḳūḳ üzre bu ḥālet
- 6 Tedḳīḳ-i nazār eylemediñ Rıf'at-ı zāra
Ger baḳsa idiñ fehmi olunur kiḫb ü şadāḳat
- 7 Bu bābda küstāḥlıḡımıñ 'afvı meṭālib
Taṭvīl-i kelām eylemege ḳalmadı ṭāḳat

11

AHSENHA HANEDANINDAN MERHUM HACI DEDE AGA'YA
DENILEN VEFAT TARİHİ

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

- 1 Ahsen hoy ki Eşref Hānedānından dirīgā āh
Hācī Dede Ağa dār-ı bekāyı eyledi evṭān
- 2 Simāh-ı cāna çün geldi ḥiṭāb-ı irci'ī* emri
Oğundı *nahnu kadder-nā*** icābet eyledi ol ān
- 3 Hemāre şāhibü'l ḥayrātı 'aşrīñ Hātem-i Ṭāy'ı
Ṭutulsun ḥaşre dek mātem yetīmān eylesün giryān
- 4 Nesīm-i feyz-i rahmet kesme kabrinden ayak anıñ
Ḥudā'yā 'afv kıl cürmin be-ḥaqqı Süre-i Raḥmān
- 5 Gelüp üçler mücevher tārīḥe Rıf' at du'ā kıldı
Hācī Dede Ağa'yı Ḥaḳ cinān içre éde mihmān
(1402)

12

DİGER TARİH-İ MERHUM

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

- 1 Dirīgā Erzurüm'ün şāhibü'l-ḥayrātı gitdi āh
Ahsenha Hānedānından Hācī Dede Ağa eyvāh
- 2 Simāh-ı cāna çün geldi ḥiṭāb-ı irci'ī*** emri
İcābet eyledi ol ān ki da'vet eyledi Allāh
- 3 Oğu bir Fātiḥa rūḥına Rıf' at söyle tām tārīḥ
Ki iḥsān eyledi Ḥaḳ kıldı Firdevs içre ārām-gāh
(1402)

* “Rabbine dön (Allāh'tan) razı olarak ve Allāh'ın rızasını kazanmış olarak!” (Fecr,89/28)

** “Sizin yerinize benzerlerinizi getirmek ve sizi bilemeyeceğimiz bir şekilde yeniden yaratmak üzere aranızda ölümü biz takdir ettik. (Bu konuda) bizim önümüze geçilmez.”
(Vâkıā,56/60)

12/1^a Erzurüm: Arz-u Rüm

*** “Rabbine dön (Allāh'tan) razı olarak ve Allāh'ın rızasını kazanmış olarak!” (Fecr,89/28)

**ERZURŪM'DA GÜRCİ KAPUSINDA YAPILAN NEV-İCĀD HASAN
AĖĀ'NIN MÜDDETİNE DENİLEN TĀRİH-İ ZĪBĀDIR**
Fā'ilatün Fā'ilatün Fā'ilatün Fā'ilün

- 1 Erzurūm'un mu' teber tüccārı 'ālī-şāndan
Mülkünün ikmāline kıldı Hasan AĞa kıyām
- 2 Hem müvekkel eyledi ta' mīrine ta' yīn édüp
Ėahramān AĞa dağı biñ cān ile vērdi nizām
- 3 Luţf-ı ĖaĖĖ ile şereflendirdi mümtāz eyledi
Bāreke'llāh dil-güşā revnağ-fezā hāze'l-maĖām
- 4 Gülşen-i Ėaşr-ı İrem hükmündedir nezzāresi
Ėoncadan bular vērir çün bülbüle her subĖ u şām
- 5 Her taraf rūĖa Ėidā Ėalbe şafā 'anber-mişāl
DāĖil olduğda Tebārek okusunlar Ėaş u 'āmm
- 6 Zū'l-vefā aĖbāblar gelsün bu cāya dā'imā
Dīde-i a' dāları mesdūd éde ol lā-niyām
- 7 Rıf' at'ā tebrīkiñi 'arz eyle tām tārīĖ ile
Éde ĖaĖ ma' mūr mülkin tā ilā yevmi'l kıyām
(1404)

TĀRİH-İ HİTĀN DER-ĖAĖĖ-I FERZEND-İ ĖĀĖĖİ EFENDİ
Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün

1. Dilā ĖaĖĖī Efendi māh-ı ze'l-ka' de derūnında
Ėitān cem' iyetin ferzendine kıldı zihī mes' ud
2. Ne devletdir temessük eylemek bu sūnnete sālīk
Ėaber-dār eyledi rūĖ-ı Resūli hem 'ale'l-mev' ud
3. OĖuyup sūre-i Feth'i dédim Yā Hū mübārek bād
Neşātıyla géce ruzī be-ĖaĖĖ-ı AĖmed ü MaĖmūd
4. Hemāre ser-firāz olsun ki maĖhūr ola a' dālar

Küdürât-ı elemden dü-cihānda hıfz éde Ma‘būd

5. Bu cevher târihe Rıf at gelüp üçler dédiler kim
Mü’eyyed eyle Tursun Beg’i ol Hâzret-i Mevcūd
(1400)

15

**FÂTİH MUHAMMED EFENDİNİN MAHDŪMI KAYYŪM
EFENDİNİN TÂRİH-İ VELÂDETİ
Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün**

- 1 Hâmdü li’llâh vérdi Mevlâ eyleye şâhib-kemâl
Başdı dünyāya kâdem ferzend-i Hilmî nev-cedîd
- 2 ‘Âlim ü fâzıl ola yâ Rab hemâre müttakî
Cümle-i fışkıyyât menhiyyât ola andan ba‘îd
- 3 Ber-ķarâr olsun cihân turdukça tül-i ‘ömr-ile
Geçe her sâli meserretle ola rûzı sa‘îd
- 4 Ser-firâz olsun hemân akrânına hikmet-şinâs
Gün-be-gün bulsun terakķî mazhar-ı *hel min mezîd**
- 5 Bu neşâ-ile eyâ Rıf at tamâm târihi dé
İde Kayyûm Beg zebânında heme zıkr-i Hâmîd
(1400)

16

**ĶARŞ HĀNEDĀNINDAN HĀCĪ ‘AMŪ BEG-ZĀDE DERVİŞ BEGİN
MAHDŪMUNA DENİLEN TĀRİH-İ VELĀDET
Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün**

- 1 Dilâ Ķarş Hānedānından ki Dervîş Beg Efendi’niñ
Tulū‘ étدی cihāna geldi ferzendî zihî mes‘ūd
- 2 Ķadem kıldı nihāde şehir-i zi’l-ħicce derūmında
Hemân İsmā‘îl Hāķķî Beg’i Hāķ eylesin mev‘ūd

* “O gün deriz cehenneme: ‘Doldun mu?’ Ve der ki: ‘Daha yok mu?’” (Kāf,50/30)
16/2^b Mısra’da vezin aksamaktadır.

- 3 Cihān tırduqça tırsun hem açılun turre-i bahtı
Küdūrāt-ı elemlerden hemāre hıfz ēde Ma‘ būd
- 4 Ola ‘ ilm-ile ‘ āmil hem daḡı ḡayrū’l ḡalef her dem
Muvaffaq eyleye Mevlā be-ḡaḡq-ı Aḡmed ü Maḡmūd
- 5 Bu cevher tāriḡ-ile Rıf‘ atā ‘ arz eyle tebrīkiñ
Mu‘ ammer ēde dūnyā iḡre zīrā Ḥazret-i Ma‘ būd
(1402)

17

TĀRĪḤ-İ VİLĀDET FERZEND-İ MUḤAMMED ḤİLMİ DER-
TĀRĪḤ-İ DİĞER
Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün

- 1 Dilā Ḥilmī Efendi’niñ gelüp dūnyāya ferzendi
Şeref-yāb ola her dem tül-i ‘ ömri ber-medīd olsun
- 2 Şeb [ü] rüzı meserretle geḡe dār-ı cihān iḡre
Vücūdından heme ekdār-ı kevnıyye ba‘ īd olsun
- 3 Teşādüf eylemişdir kevkeb-i dil aḡter-i şemse
Açılun tarri-i bahtın eşātı pür-mezīd olsun
- 4 Hemāre ‘ ilm ile ‘ āmil ola ḡayrū’l-ḡalef yā Rab
Ki tırduqça ḡapansun ḡeşm-i a‘ dā nā-bedīd olsun
- 5 Meserretle mücevher tāriḡiñ söyle eyā Rıf‘ at
Ḥudā Kayyūm Efendi dār-ı vaḡdetde sa‘ īd olsun

18

TĀRĪḤ-İ NEV-TA‘MİR DER-CĀMİ‘-İ VEYS EFENDİ
Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

1. Bāreke’llāḡ ḡabbezā revnaḡ-fezā Beytū’l Ḥarām
Veys Efendi Cāmi‘ i oldı müzeyyen ser-te-ser
2. Sidre mesken müntehā menzil dēsem şāyāndır
Kim vērir āvāze-i Allāḡü Ekberden ḡaber

16/3^b ma‘ būd : mevcūd

3. Āyete'l-kürsī dahı Esmā'-i Hüsna her taraf
Gülşen-i bāğ-ı İrem'den feyz ü rahmetler eşer
4. Sırr-ı mā evhā* gürüh-ı ' aşıkānı cezb éder
Rüz u şeb ānda açar cümle melā'ik bāl ü per
5. Şahibü'l hayrāt min bābı ile'l-mihrāb tā
Vermeye dünyā vü mā-fihāda Mevlā bir keder
6. *Men ta'ammür mesciden* ** kavli şeref-yāb eylesün
Beyt-i Ma' mūra mümāşil oldu bu hayru'l eşer
7. Rıf atā ta' mīrine ' arz eyle cevher tārīhiñ
Mağsad-ı aqşā pezīr oldu bu ma' bed-hāne ter
(1404)

19

Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün

1. Hudā ' Abdü'l-ḥamīd Hānzıl-ı ' ālem pāyidār olsun
Hemāre feyz-i nuşretle ' adūlar ğam-gūsār olsun
2. Şehinşāh-ı ' adālet taht-ı iqbāl-i mu' allāda
İlā yevmi'l-kıyāme tül-i ' ömri ber-ķarār olsun
3. Hemān meşşāta-i ķudretle nev-bahtıñ güşād eyle
Ķamu müşkilleri tevfiķ-i Rabbāniyle yār olsun
4. Ser-efrāz ola yā Rabbī serīr-i salṭanat-pīrā
Yücelün ķadri her cānib cihāna sāye-dār olsun
5. Erenlerden biri geldi dédi Rıf at dé tām tārīḥ
Mübārek ķıla Allāh sāl-i nevrüz-ı mesar olsun
(1299)

* “Böylece Allah kuluna vahyedeceğini vahyetti. (Necm,53/10)

** “ Hz. Osman (a.s) anlatıyor: “Resūlullah aleyhissalātu vesselām buyurdular ki: “Kim: Allāh'ın rızasını talep ederek bir mescid inşā ederse, Allāh ona cennette bir ev inşā eder.” Bir diğeri rivayette: “Allāh, onun için, cennette bir mislini inşā eder” buyrulmuştur. Buhāri, Salāt 65; Müslim, Mesācid 25, (533); Tirmizi, Salāt 237, (318).

**SÜVĀRĪ YÜZBAŞI MUŞTAFĀ AĠANIN MAĤDŪMI ZŪ'L-FİĶĀR
EFENDĪ HAĶKINDA VUKŪ' BULAN MEDĤĪYYEDİR
Fā'ilatün Fā'ilatün Fā'ilatün Fā'ilün**

- 1 Āşıkı ser-mest éder bu cilve nāzıñ ZŪ'l-fiķār
Vālih eyler andelībi la' l-i nābıñ ZŪ'l-fiķār
- 2 Ṭal' atıñ ĥurşid-i ĥāverden münevver sevdigim
Servi ķaddiñ lāle ĥaddiñ gül ' izāriñ ZŪ'l-fiķār
- 3 Zülf-i müyın her biri ' uşşāķa olmuş pāy-bend
Maĥbes-i ġamdan berī eyler cevābıñ ZŪ'l-fiķār
- 4 Ĥasretiñle rŪz u şeb yanmaktadır üftādeler
Ķaşr-ı dilde dem-be-dem döner kebābıñ ZŪ'l-fiķār
- 5 Bir ķadeĥ şun sevdigim Allāh için dil teşnedir
Her zamān çekmede Rıf' at ihtizāriñ ZŪ'l-fiķār

**BAYBURD ĤĀNEDĀNINDAN RĀŞĪD BEG EFENDĪ-ZĀDE KOCA
BEG HAĶKINDA DENĪLEN ŞŪĤANDIR
Fā'ilatün Fā'ilatün Fā'ilatün Fā'ilün**

- 1 Dīde-i ' uşşāķa ķarşu şŪĥ-ı müsteşnā budur
Servi ķaddi lāle ĥatı dilber-i yek-tā budur
- 2 Kilk-i ķudretle muĥarrer cebhesinde cāzibe
Dil gülistānında nev-ġonca gül-i ra' nā budur
- 3 Evc-a' lā-yı semāda kevkeb-i hem zührevī
Lebleri la' l-i Bedaĥşān ruĥları şaĥrā budur
- 4 Çeşm-i fettānı hemān üftādeniñ baġrın deler
Ter buġaġı dürr-i ebyaz ṭal' āt-ı mīnā budur
- 5 Rıf' atā ketm eyle ızhār olmasun esrārimız
Maĥlaşı bil ĶocaBeg'dir nāzıma bālā budur

MEDHİYYE DER- HAQQ-I KĀMİL EFENDİ
Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

1. Vaşf olunmaz Kāmil’iñ luṭf-ı Hudā’dır gözleri
Leyle-i zulmetlere şem‘-i ziyādır gözleri
2. Bī-bedeldir ḥabbezā her sūre ismi yazılı
Kāşları mihrāb-ı ‘uşşāk meh-liḳādır gözleri
3. Dem-be-dem gisūları ruḥsārı üzre sāye-bān
Baḳma ‘aşḳ ile gönül dām-ı belādır gözleri
4. Gül ‘izārından düşen terler olur dürdānesi
Lebleri la‘l-i Bedaḥşān fīrüzādır gözleri
5. Dīde-i ‘uşşāka karşı ṭal‘ atı pūṭhānedir
‘Āleme ser-tā-ḳadem Şems ü Ṭahā’dır gözleri
6. Görmedim āhū nigāhıñ bir daḥı ey māh-rū
Menba‘-ı esrār-ı ḥikmetden nümādır gözleri
7. Nev-be-nev bāḡ-ı İrem teşrīfe gāyet muntazır
Derdi çok bīmāra tiryāk u şifādır gözleri
8. Böyle maḥbūb āfetiñ yolunda cān vérmek nedir
Saçları *Ve’l-leyl** mir’āt-ı gedādır gözleri
9. Rıf‘ atā şarf étme varın hecre tebdīl oldu zevḳ
Fehm olan yokdur mürüvvet bī-vefādır gözleri

BAHĀR FAŞLINDA ŞU KENĀRINDA BİRKAÇ AḤBĀB İLE
GEZERKEN RİCĀLARI ÜZERİNE DENİLEN BAHĀRİYYEDİR
Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilün

1. Gonca gül eyle müzeyyen heme gülzār-ı bahār
Kıldı āfākı mu‘aṭṭar bŷy-ı eşcār-ı bahār
2. Şaḥn-ı şaḥrā bezenüp aldı şŷkŷfe revnaḳ
Olalı bāḡ-ı İrem mişl-i çemen-zār-ı bahār

* “Geceye andolsun.” anlamına gelmektedir. Kur’an-ı Kerīm’in 93. sŷresi olan Duhā Sŷresi’nde geçmektedir.” (Yılmaz, 1992:169)

- 3 Lāle ser çekmededir sünbül-i tāvūs-ı hırām
Böyle bir bezm-i şafā eyledi izhār-ı bahār
- 4 Zülf-i kāfir gibi şeb-büy u benefşe tolamış
Küy-ı cānānı tavāf étmede enhār-ı bahār
- 5 Çiçek-i gül görüşür ‘ anber-i sārālar-ile
Bu neşāt-ile tekellümedir ezhār-ı bahār
- 6 Dārçin kurdı karanfil ile yer haymesini
Saltanat vērdi gülistānına eṭvār-ı bahār
- 7 Cān vērir bülbül-i şeydā o gülistān içre
‘ Aşk-ı zencir-i güle bestedir efkār-ı bahār
- 8 Şunmağa nergis-i maḥmüre tutar muğbeceler
Yed-i beyzāda tolu cür‘ a-i ser-şār-ı bahār
- 9 Tütüyā eyle süsam bir daḥı deste reyḥān
Yed-i maḥbūbda gördüm bugün āşār-ı bahār
- 10 Ehl-i ‘ irfāna gönül cāy-ı meserretdir bu
Şeb-i deycürü geçüp érdi çün envār-ı bahār
- 11 Rıf‘ atā cevher-i tārīḥle müzeyyen bu süḥan
Dil-i ‘ uşşākı ferah kıldı bu ezkār-ı bahār

24

**ŞU‘ARĀ ḤĀṬİRINA TOĞANDIĞI CİHETLE Bİ-RE‘Y-İ İHTĀRĀT
RİZĀ BEĞ‘E GÖNDERİLEN ŞU‘ARĀ ḤAĖKINDA NAŞŞIMDIR
Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilün**

- 1 Hāmeysi destime aldım yine ey cān-ı Rızā
Bildirem şā‘ iriñ aḥvālını sulṭānıma tā
- 2 Şu‘arā vādi-i ḡāvūna* giderse bize ne
Naşş-ı kātı‘ ile biz münkaṭı‘ız ser-tā-pā

* “Artık onlar ve o azgımlar ile İblis’in askerleri hepsi birden tepetaklak oraya atılırlar.”
(Şu‘arā,26/94)

- 3 Ma' ni-i āyeti fehm et dahı istiḡnāsın
Ba' d ez-īn ' atf-ı maḡāl eyle ki çıḡsun ma' nā
- 4 Rūḡımın Şādī Efendi'ye Rızā Paşa'ya
Var mı tevbīḡe liyāḡat şı' rin eyle i' tā
- 5 Bunlara ' aşrda aḡrān bulunursa nādir
Ḳalemiñ noḡtası ' ilme ' amele mīm becā
- 6 Şā' iriñ ḡāmesidir beste ḡılan şīr-i neri
Hicv ile ḡürz-i ḡirānı ḡoḡunır belki ḡazā
- 7 Rıf' atā ' arz-ı sūḡan eyle dahı istirḡām
Bir dahı daḡl ü ta' arruz étmeye rūh-ı Rızā

SONUÇ

Çalışmamızda Rıf'at Mehmed Karşlı'nın Dîvân'ını, şekil açısından inceleyerek, şairin edebî kişiliğini sunmaya ve Dîvân'ının transkripsiyonlu metnini vermeye çalıştık. Bu çalışmada, bu güne kadar hakkında bir araştırma yapılmamış olan Rıf'at Mehmed Karşlı'nın Dîvân'ı üzerinde durulmuştur. Herhangi bir araştırma ve incelemede de şairimizin eseri araştırılıp ortaya konmamıştır. Rıf'at Efendi'nin hukuk dairelerindeki önemli görevlerine rağmen adının ve şairliğinin Osmanlı dönemi biyografik kaynaklarında yer almaması da düşündürücüdür. Bu sebeple, Dîvân'ı çerçevesinde yaptığımız bu çalışma sonucunda, edebiyat tarihimize yeni bilgiler kazandırmış olduk.

Rıf'at Mehmed'in sanat gücü, edebî yönü ve kişiliği hakkındaki tespitlerimiz, sadece bilgi içeren kaynaklardan yararlanılarak sunulmamış; ayrıca Dîvân'ının incelenmesi sonucunda elde ettiğimiz bilgilerden de yararlanılmıştır. Şairin elimize ulaşan tek eseri Dîvân'ıdır. Bu tek nüsha Milli Kütüphâne'de bulunmaktadır.

Rıfat Mehmed Karşlı Dîvânı'nda, 90 gazel, 5 müstezâd, 7 muhammes, 1 müseddes, 1 müsebbâ', 2 tercî-bend, 7 şarkı, 1 mesnevî, 1 koşma, 24 tarih bulunmaktadır. Bazı şiirler şair ya da müstensih tarafından düzeltilmiştir.

Şairin şiiri, genelde sade ve akıcı olmakla birlikte yer yer sanatlarla da süslenmiştir ve şiirleri az da olsa bazen güç anlaşılır bir özellik arz etmektedir. Şiirlerine hâkim olan başlıca konular beşerî aşk, sevgilinin güzelliği, tasavvuf, felek, hayattan şikâyet, dinî heyecan vb. unsurlardır.

Rıf'at Efendi, devrinin dinî inanış, toplumsal yaşayış ve devlet geleneğinden dolayı, o dönemde bilinen çeşitli ilim ve sanat dallarında, İslam dininin temel esaslarında ve bu dinin metinlerinde öğütlenen doğrulardan haber veren donanımlı ve kültürlü bir edip görüntüsü sergilemektedir.

Yaptığımız çalışmada titiz davranmaya, mümkün olduğunca eksik ve yanlışlardan kaçınmaya çalıştık. İncelediğimiz nüsha elde bulunan tek nüsha olduğu için eserde rastlanan bazı bâriz hatalar bulunmaktadır. Bu hatalar

müstensihe de âit olabilir. Bu çalışmanın önemi öncelikle ilim ve edebiyat dünyasına yeni bir eserin kazandırılmış olmasıdır. İlk defa Latin harflerine aktarılan bu eserin Türk edebiyatı ve kültürüne katkıda bulunacak olması eserin önemini bir kat daha arttırmaktadır. Bu çalışmanın Türk Edebiyatı araştırmacılarının yanısıra, bu dönemin tarihi ile ilgili araştırma yapanlara ve diğer araştırmacılara yardımcı olabileceği ümidindeyiz.

KAYNAKÇA

- Aksoy, T. (1940). ‘‘Kars İli Şairlerinden Rif‘at Efendi Hayatı-Eserleri’’,
Doğuş Dergisi, C.11, S. 9, ss. 7-8-9.
- Akyüz, K. (1995). *Modern Türk Edebiyatının Ana Çizgileri*. İstanbul:
İnkilâp Kitapevi.
- Andı, F. (1997). *Servet-i Fünun’a Kadar Yeni Türk Şiirinde Şekil
Değişmeleri*. İstanbul: Kitabevi Yay.
- Bozdağ, İ. (1996). *Sultan Abdülhamid’in Hatıra Defteri*. İstanbul: Pınar
Yay.
- Bülbül, İ. (1988). *Keçeci-zâde İzzet Molla (Seçmeler)*. Ankara: KB Yay.
- Cersel, M. (2009). *Mehmed Şâkir Gâlib Efendi Dîvânı*, Yüksek Lisans Tezi.
Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
<https://tez.yok.gov.tr> (Tez No. 253262).
- Devellioğlu, F. (2000). *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lugat*. Ankara:
Aydın Kitapevi.
- Dilçin, C. (2007). *Dîvân Şiiri ve Şairleri Üzerine İncelemeler*. İstanbul:
Kabalıcı Yayınevi.
- ‘‘Encümen-i Şuara’’ (1995). *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C.
11, ss. 180. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yay.
- Eriş, M. (2002). ‘‘Osmanlı Devleti’nde Batılılaşma Hareketleri’’, *Türkler
Dergisi*, C. 14, ss. 93-94.
- Güfta, H. (2004). *Dîvân Şiirinde İlim*. Ankara: Akçağ Yay.
- Gürel, R. (1999). *Endurunlu Vâsıf Dîvânı*. İstanbul: Kitabevi Yay.

- İpekten, H. (2001). *Eski Türk Edebiyatı Nazım Şekilleri ve Türleri*. İstanbul: Dergah Yayınevi.
- Kanar, M. (2008). *Farsça-Türkçe Sözlük*. İstanbul: Say Yay.
- Kaya, B. (2007). *Osman Nevres ve Dîvânı*. İstanbul: Gökkubbe Yayınevi.
- Kodaman, B. (2007). “Osmanlı Devleti’nin Yükseliş ve Çöküş Sebeplerine Genel Bakış”, *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S.16, ss. 19-20.
- Okuyucu, C. (2004). *Dîvân Edebiyatı Estetiği*. İstanbul: Timaş Yay.
- Pala, İ. (2000). *Ansiklopedik Divân Şiiri Sözlüğü*. İstanbul: Ötüken Yay.
- Pekolcay, N. (1968). *İslâmî Türk Edebiyatı*. İstanbul: Fatih Yayınevi Matbaası
- Sami, Ş. (2002). *Kâmûs-ı Türkî*. İstanbul: Çağrı Yay.
- Soysal, M. (1978). *Eski Türk Edebiyatı Metinleri*. Ankara: Sevinç Matbaası.
- Sütçü, T. (1994). *Hersekli Ârif Hikmet Dîvânı’nın Tema Bakımından İncelenmesi*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Şentürk, A. ve Kartal, A. (2009). *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*. İstanbul: Dergâh Yay.
- Şentürk, A. (2011). *Osmanlı Şiir Antolojisi*. İstanbul: Yapı Kredi Yay.
- Tanpınar, A. (1997). *19. Asır Türk Edebiyatı Tarihi*. İstanbul: Çağlayan Kitapevi.
- Timurtaş, F. (1990). *Tarih içinde Türk Edebiyatı*. İstanbul: Boğaziçi Yay.
- Uludağ, S. (2001). *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Kabalcı Yay.

- Ünver, İ. (1988). “XIX. Yüzyıl Dîvân Şiiri”, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, C. 17, S.1-2, ss. 131-132.
- Ünver, İ. (1993). “Çeviri Yazıda Yazım Birliği Üzerine Notlar”, *Dil Tarih ve Coğrafya Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Türkoloji Dergisi*, C. 11, S.1, ss. 51-89.
- Üstüner, K. (2007). *Dîvân Şiirinde Tasavvuf*. Ankara: Birleşik Yayınevi.
- Yılmaz, M. (1992). *Edebiyatımızda İslami Kaynaklı Sözler*. İstanbul: Enderun Yay.